**Univerzita Karlova v Praze**

Filozofická fakulta

Ústav politologie

**Diplomová práce**

Lukáš Kantor

# Dolejšího „Analýza 17. listopadu…“ jako příklad teorie spiknutí

# „The Dolejsi Analysis“ as an example of conspiracy theory

Praha 2010 Vedoucí práce: PhDr. Jan Bureš, PhD.

## PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI PRÁCE:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených zdrojů.


## PODĚKOVÁNÍ ŠKOLITELI:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému školiteli PhDr. Janu Burešovi, PhD. za trpělivost a ochotu vést práci zabývající se politicky nekorektním „apokryfem" o českých soudobých dějinách zasahujících do přítomnosti.

## Anotace

Magisterská práce analyzuje vybrané dvě úvodní části významné konspirační teorie o Chartě 77 a sametové revoluci, takzvané “Analýzy 17. listopadu a změn ve východní Evropě v roce 1989“ z pera dlouholetého politického vězně komunistického režimu Miroslava Dolejšího. Práce se pokouší doložit, která z Dolejšího tvrzení jsou pravdivá či alespoň pravděpodobná, ale také co z Analýzy tvoří spekulace či přímo dezinformace.

V tomto směru práce odmítá nejzávažnější Dolejšího obvinění, totiž že Charta 77 představovala od svého vzniku vědomě vytvořenou kádrovou rezervu, ba dokonce tzv. řízenou opozici vedenou lidmi napojenými na československou a sovětskou tajnou policii. Navrhujeme uvažovat o Chartě 77 spíše jako o kontrolované opozici a kontra-elitě schopné případně nahradit zdiskreditované komunisty.

Práce také nepotvrdila Dolejšího názor, že předání moci na konci roku 1989 bylo předem dohodnuté, ačkoli větší či menší změny očekávali jak disidenti tak i elity starého režimu a přestože existovaly styky mezi oběma těmito tábory. Někteří komunisté se zřejmě na nové podmínky připravovali a dokonce pomohli rozproudit revoluční události. Později během jednání OF a KSČ pak pravděpodobně byly odcházejícím komunistům přislíbeny garance obvyklé v tzv. sjednaných přechodech.

**Klíčová slova**: Miroslav Dolejší, Charta 77, Občanské fórum, StB, sametová revoluce, konspirační teorie

## Annotation

This magistr thesis examines the first two parts of the significant conspiracy theory about Charter 77 and the velvet revolution: “Analysis of 17$^{th}$ November and the changes in eastern Europe in 1989” written by Miroslav Dolejsi, a long-time political prisoner of communist regime. The submitted thesis tries to demonstrate which of Dolejsi's assertions are truthful or at least probable, but also what is speculation or even disinformation.

In this regard, the magistr thesis refutes Dolejsi's gravest charge, that the Charter 77 represented right from its inception an intentionally created political reserve, or even the so-called “guided opposition” led by people linked to Czechoslovak and Soviet secret police. Rather, we suggest thinking about Charter 77 as a “controlled opposition” consisting of a contra elite potentially capable of replacing the discredited communists.

The magistr thesis also did not find evidence to prove Dolejsi's claim that the power handover in 1989 was arranged in advance, although both dissidents and elites of the old regime calculated on forthcoming changes and contacts between these two camps did exist. Pragmatic communists had probably been preparing themselves for the new conditions and some even helped to trigger the revolutionary events. Later during the talks between Civic Forum and Communist party the leaving communists could have been promised kind of guarantees typical for the so-called negotiated transitions.

**Keywords:** Miroslav Dolejsi, Charter 77, Civic Forum, StB (Czechoslovak secret police), velvet revolution, conspiracy (theory)

# OBSAH

„Hledej pravdu, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, braň pravdu až do smrti, neboť pravda tě vysvobodí.“

Jan Hus

„A vím, čím hlouběji se člověku podaří proniknout do problémů společnosti, tím méně popularity u současníků obyčejně najde. Lidé neradi poslouchají nepříjemné věci. Ale právě v tom je hodnota intelektuálovy (nikoli politikovy) výpovědi o věcech veřejných. Její podmínkou je vědomá abdikace na snahu líbit se většině.“

Jan Tesař
(Otevřený dopis Jana Tesaře mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi)

„Dvacáté století lze bez nadsázky charakterizovat jako století tajných služeb.“

Pavel Žáček
(Reflex, 17.8.2000)

„Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena (...) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Cenzura je nepřípustná.“

(z Listiny základních práv a svobod)

# 1. Úvod: Konspirační teorie *sine ira et studio*

## 1.1. Dolejšího Analýza jako teorie spiknutí (téma, cíl, metoda a smysl práce)

Každá revoluce si vytváří svou vlastní mytologii (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 36), svoje mučedníky, svoje (údajné) historické předobrazy. Ráda o sobě prohlašuje, že je revolucí takříkajíc zdola, spontánně vzniklou. Současně však každá systémová změna vyvolává otázku, kdo za ní skutečně stál, čeho chtěl dosáhnout, jaké zájmy byly v pozadí. Odpověď stěží poskytne oficiální výklad událostí, ten totiž vždy slouží alespoň částečně k legitimizaci nově nastolené moci. Poskytne ji tedy výklad opoziční, sklouzávající tak často k tzv. „teoriím spiknutí“!?

Konspirační teorie mají všeobecně velmi špatnou pověst, a to jak v akademickém, tak i veřejném diskursu. To by nám ale nemělo bránit zabývat se jimi nepředpojatě. Zatímco jsou totiž mnohé z nich opravdu nanejvýš obskurní, jiné se naopak ukazují být relativně dobře podložené. Domníváme se, že do této kategorie patří alespoň z části i takzvaná „Analýza 17. listopadu a změn ve východní Evropě v roce 1989“ (dále jen Analýza) zveřejněná v roce 1990 dlouholetým politickým vězněm komunistického režimu a po revoluci pracovníkem Federálního ministerstva vnitra Miroslavem Dolejším (20.11.1931 – 26.6.2001).

Dolejšího Analýza podobně jako většina konspiračních teorií (srov. Pipes, 2003: 61-62) interpretuje historické události jako výsledky tajných a často dlouhodobých záměrů, přičemž zdůrazňuje roli tajných služeb a/nebo „tajných společenství“ (nejčastěji svobodných zednářů), popřípadě židů / Židů či všech dohromady (srov. Pipes, 2003: 102, 33, 40). Což ale historie nezná řadu skutečných spiknutí (srov. Pipes, 2003: 34)? Není pravda, že mezi „otci zakladateli“ americké státnosti i francouzskými revolucionáři najdeme řadu svobodných zednářů? Nebo snad mezi první generací bolševiků nepřevažovaly osoby židovského původu? Copak Radomír Luža, dlouholetý předseda exilové Rady svobodného Československa, o sobě (a svých kolezích) nepřiznal, že spolupracoval se západními tajnými službami[1]?

---

[1] srov. Blažek, Petr / Koura, Petr. Dějepisec v centru dění. (http://www.czsk.net/svet/clanky/osobnosti/luza.html)

Přirozeně, žádná ze shora uvedených skutečností ne-dokazuje ještě nic o jakémkoli spiknutí. Přesto vidíme, že většina konspiračních teorií má určitou oporu v realitě (existenci zednářů či tajných služeb nikdo nepopírá, polemizuje se však o jejich vlivu a záměrech) a už jen proto je nelze a priori odmítnout. Americký historik Daniel Pipes o teoriích spiknutí v této souvislosti říká: „... jsou založeny do velké míry na pravdě a jsou do té míry racionální, že vypadají zcela hodnověrně. Jenomže prvek pravdivosti je naředěn ještě větší dávkou fantazie." (Pipes, 2003: 45-46)

Naší výzkumnou otázkou bude tedy určit a podrobně dokladovat, co (ne)pravdivého (či alespoň pravděpodobného) obsahuje Dolejšího Analýza. Pracovní hypotézu přitom formulujeme v souladu se shora citovanou Pipesovou tezí: Dolejšího Analýza podle nás obsahuje poměrně mnoho pravdivých (a také zajímavých) informací a řadu více či méně pravděpodobných spekulací, ale vedle toho i tvrzení nejen nedokazatelná, nýbrž někdy i zjevně zcela nerealistická.

Ve všech kapitolách předkládané práce soustavně pracujeme s textem Dolejšího Analýzy, což nás na rovině metodologie přibližuje takzvané textové analýze, nikoli ale analýze diskursivní (jíž jde primárně o jazyk a „významotvorné praktiky"; srov. Drulák, 2008: 92) či obsahové (která zase studuje například četnost výskytu klíčových výrazů; srov. Drulák, 2008: 98). Zatímco klasickou diskursivní analýzu nezajímá pravdivost informací obsažených ve zkoumaném dokumentu (srov. Drulák, 2008: 93), nám půjde právě o ni. V tomto ohledu tedy používáme vlastní postup přizpůsobený potřebám výzkumné otázky.

Naší metodou je srovnání tvrzení Analýzy s všeobecně přijímanými zdroji pojednávajícími stejná témata. Domníváme se, že takovéto srovnání může poskytnout užitečné „rozuzlení" četných kontroverzí vyvolaných Analýzou a jejím nediferencovaným odsouzením. Dolejšího materiál navíc dosud nepředstavoval objekt vážného studijního zájmu specializovaných badatelů, což rovněž činí naši práci potenciálně přínosnou.

Z Dolejšího Analýzy přitom vybíráme jen dvě úvodní části, konkrétně po sobě jdoucí zásadní oddíly nazvané „Charta 77" a „Převrat 17.11.1989". Toto omezení je nutné jednak z důvodu limitovaného rozsahu magisterské práce, ale i proto, že zbytek Analýzy tvoří problematika zasahující spíše do oblasti mezinárodních vztahů, nikoli soudobých československých dějin

(to platí i pro část pojmenovanou „Východiska“, které jsme se chtěli věnovat původně, ale jejíž analýzu nakonec přesouváme do budoucí rigorózní, respektive disertační práce).

## 1.2. Použité zdroje – důvěřuj, ale prověřuj

Po zdůvodnění výběru tématu se musíme ještě zastavit u použitých zdrojů. Jako primární zdroj nám slouží text Dolejšího Analýzy, tak jak je volně přístupný na internetu, například na webových stránkách disidenta Petra Cibulky[2] (veškeré citace z Dolejšího Analýzy pocházejí odsud).

Pokud jde o sekundární zdroje, odkazujeme ponejvíce na práce historiků (Jiří Suk, Jan Měchýř, Miroslav Vaněk, Jana Čechurová), politologů (Rudolf Kučera, Oskar Krejčí, John Keane), sociologů (Ivo Možný) a vzhledem k aktuálnosti tématu také na články z tisku (Necenzurované noviny, MF Dnes, Lidové noviny, Reflex, Babylon). Na mnoha místech citujeme i z pamětí či jiných svědeckých výpovědí přímých účastníků událostí (komunisté, disidenti, studentští vůdci), jakkoli jsme si vědomi, že jejich tvrzení mohou být někdy nepřesná (ať už z důvodu zapomínání, zpětné projekce, osobní angažovanosti nebo autostylizace) či jinak zkreslená nevyhnutelnými subjektivními faktory.

V zásadě ale ke všem autorům přistupujeme *bona fide*. Výjimku tvoří jen nejvyšší představitel StB Alojz Lorenc, který ve svých pamětech otevřeně upozorňuje, že o jistých věcech neřekne celou pravdu a jiné dokonce úplně vynechá (srov. Lorenc, 1992: 18). Lorenc navíc prokazatelně klame a to přinejmenším tam, kde popírá spolupráci StB a teroristických skupin (srov. Lorenc, 1992: 90). Podle zveřejněných archivů KGB však československá tajná služba poskytla pomoc například italským Rudým brigádám (srov. Andrew/Mitrochin, 2001: 307-308). Přesto i Lorence v předkládané práci opakovaně citujeme, ale v jiných záležitostech, u kterých jsme nezjistili, že by mystifikoval či něco podstatného zatajoval.

Nakonec se ještě musíme zastavit u knihy „Polojasno", na kterou v předkládané práci hojně odkazujeme. Tento bestseller Václava Bartušky přináší množství důležitých informací, na jejichž základě sám autor formuluje několik různých hypotéz o možném spiknutí stojícím v pozadí listopadových událostí. Dnes však Bartuška tyto konspirační teorie odmítá a to včetně té nejpravděpodobnější o spiknutí části StB a reformních komunistů (srov. Týden 45/2009, str. 37). Přitom ale nezpochybňuje fakta uvedená ve své knize, která podle našeho

---

[2] viz http://www.cibulka.com/nnoviny/nn1998/nn0198/obsah/mir/mir.htm

názoru nepřipouští jiný závěr, než že zásah na Národní třídě byl součástí širšího plánu, jakkoli zůstává otevřené, kdo všechno do něj byl zasvěcen a co přesně sledoval.

## 2. Stať (1. část): Charta 77 – svědomí národa nebo stínový establishment?

### 2.1. Charta 77 jako velká rodina

Chartu 77 netřeba představovat. Její význam pro českou politiku i politické myšlení byl a je z mnoha důvodů stále značný. Nebudeme zde opakovat známé věci, podíváme se místo toho rovnou, jaké jsou výpovědi Dolejšího o Chartě 77.

Napřed ale musíme opravit jisté nepřesnosti, kterých se autor Analýzy na několika místech dopustil, když uvedl jako počet signatářů první vlny číslo 217 (ve skutečnosti 242) a zařadil mezi tyto osoby i jména lidí, kteří Chartu 77 – ač se třeba také pohybovali v disentu – nikdy nepodepsali (Luděk Pachman, Karel Šiktanc, Jarmila Taussigová) nebo tak učinili až v pozdějších podpisových vlnách (Ladislav Kolmistr, Ludmila Jankovcová). Dolejší také v jedné z pasáží chybně označil za „vůdce Charty 77" i pracovníky Prognostického ústavu (konkrétně Valtra Komárka, Václava Klause a Vladimíra Dlouhého), ačkoli jinak je z jeho textu zřejmé, že věděl o jejich „nechartistickém původu".

Nyní tedy přejděme k Dolejšího názorům na Chartu 77. První se týká fungování, respektive složení a personální historie členů této opoziční skupiny:

„Chartu 77 řídilo přibližně 70 až 85 lidí, jejich jádrem bylo 42 mluvčích, kteří se za dobu její existence v tomto úřadu vystřídali. Tato skupina osob byla vytvořena několika rodinami, navzájem spoutanými rodinnými, příbuzenskými a podobnými svazky (zájmové a finanční nevyjímaje). Jsou to především rodiny: Havlových, Dienstbierových, Pithartových, Šabatových – Uhlových – Müllerových – Tesařových, Němcových, Paloušových, Bednářových, Kynclových, Hromádkových, Dobrovských, Rumlových, Mlynářových, Pelikánových, Slánských, Šternových–Kantůrkových, Freundových, Tominových, Korčišových, Paynových, Kocábových, Placákových, Princových, atd. Všechny tyto více nebo méně rozvětvené rodiny jsou komunisté nebo jejich potomci, svobodní zednáři a jejich potomci, a židé."

**Předběžně můžeme říci, že Dolejší má v podstatě ve všech svých shora citovaných vývodech alespoň částečně pravdu**. Jako existovalo později (rovněž značně uzavřené) Koordinační centrum Občanského Fóra (kde ovšem nepůsobili jen lidé z disentu), tak bylo

i něco jako „koordinační centrum Charty 77“, které tvořilo skutečně několik málo rodin hlavně v Praze, jejichž členové se ve funkcích mluvčích střídali a měli vůbec na dění v opozici rozhodující vliv (na postu mluvčích se mezi lety 1977-1989 vystřídalo celkem 35 různých osob, z nichž nejspíš pouze čtyři – Jaroslav Šabata, Jan Litomiský, Stanislav Devátý a Tomáš Hradílek – měli v době výkonu funkce mluvčích trvalý pobyt mimo Prahu).

To ovšem zdaleka nemuselo znamenat nějakou konspiraci či zlou vůli; na tomto stavu se podepsaly objektivní okolnosti, už jen fakt, že většina nejvýznamnějších signatářů pocházela z Prahy. Zejména v první vlně lidé z hlavního města naprosto dominovali a tvořili až 90 % z celkového počtu 242 podepsaných (srov. Keane, 1999: 186). Pouze menšina se rekrutovala z Brna (Jaroslav Šabata, Jan Šimsa, Milan Uhde, Božena Komárková) a jen symbolický zlomek ze Slovenska (Dominik Tatarka). Nepatrné chartistické ostrůvky pak existovaly ještě na několika dalších místech po republice, například v Mladé Boleslavi (Alfréd Kocáb) či v Litvínově (Vavřinec Korčiš).

Diskuse a spory o elitářství v Chartě 77 jsou známé a týkaly se mimo jiné právě tohoto. Nikdy se nepodařilo svolat „generální sněm“ signatářů Charty 77 (což je ale pochopitelné), někdy byl problém konzultovat i jen zbylé dva mluvčí. Řadoví „členové“ si tak stěžovali na minimální vliv, jenž na směřování Charty 77 měli, stejně jako si později stěžovali například regionální představitelé Občanských fór. Toto vše ale vyplývá ze sociologie organizací (viz mimo jiné tzv. železný zákon oligarchie) a samozřejmě z prostředí, jaké opozici obklopovalo.

Na druhou stranu lze na Chartě 77 a jejích členech sledovat, jak pronásledování stmeluje, utužuje již existující svazky. Dodnes se říká, že signatáři tvořili jakousi velkou rodinu, určitý svět pro sebe, uzavřený kolektiv („paralelní polis“ či „veselé ghetto“ v případě undergroundu). Mnozí se ostatně velmi dobře znali již z období před Chartou 77, zejména z takzvaného křesťansko-marxistického dialogu 60. let (na kterém participovali pozdější chartisté první vlny Milan Machovec, Ladislav Hejdánek, Jiří Němec, Julius Tomin, Jan Sokol, Erika Kadlecová) a/nebo z organizace Společnost pro lidská práva (zde působili mezi lety 1968 a 1969 pozdější chartisté první vlny Emil Ludvík, Milan Machovec, Václav Černý, Václav Havel, Jaroslav Seifert, Ladislav Hejdánek, Petr Pithart, Milan Uhde, František Kriegel), z Hnutí revoluční mládeže (zde působili na přelomu 60. a 70. let pozdější chartisté první vlny Petr Uhl, Ivan Dejmal, Petruška Šustrová, Jaroslav Suk, Jaroslav Bašta, Egon Čierny, Vavřinec Korčiš), ze Socialistického hnutí československých občanů (zde působili na počátku 70. let pozdější chartisté první vlny Milan Hübl, Rudolf Battěk, Karel Kyncl,

Vladimír Nepraš, Jaromír Litera, Jan Tesař, Jaroslav Šabata, Karel Fridrich, Zdeněk Přikryl, Karel Čejka) či z evangelického hnutí Nová orientace (na této platformě vzniklé již na konci 50. let postupně participovali pozdější chartisté první vlny Božena Komárková, Jan Šimsa, Alfréd Kocáb, Milan Balabán, Miloš Rejchrt, Jakub Trojan, Ladislav Hejdánek). Někteří chartisté se znali dokonce ještě z mnohem starší doby. Příkladem budiž dramatik Milan Uhde, který jako vysokoškolský student chodil na přednášky Jaroslava Šabaty, s nímž se pak po letech sešel v brněnském disentu.

Dolejší má rovněž pravdu, pokud jde o rodinné a příbuzenské propletence v rámci Charty 77 a jejího širšího okolí. Jak dokládají příjmení a hlavně dochované podpisové lístky jednotlivých signatářů[3], podepisovali v řadě případů „Prohlášení Charty 77" oba manželé (to bylo velmi časté), otec i syn, sourozenci či dokonce celé rodiny (např. Šabatovi – Jaroslav, Václav, Jan a Anna ml., později i Anna st.).

Jako příklady manželských dvojic mezi prvními signatáři uveďme:

1. Anna Šabatová a Petr Uhl
2. Irena Dubská a Zdeněk Mlynář
3. Jelena Mašínová a Pavel Kohout
4. Dienstbierovi (Zuzana a Jiří)
5. Hromádkovi (Marie a Oldřich)
6. Johnovi (Jarmila a Josef)
7. Kadlecovi (Erika a Miroslav)
8. Němcovi (Dana a Jiří)
9. Richterovi (Aleš a Zuzana)
10. Stehlíkovi (Dana a Josef)
11. Sternovi (Jana a Vladimír)
12. Šebkovi (Jana a Václav)
13. Šilhánovi (Libuše a Věnek)
14. Vaněčkovi (Dagmar a František)

Tento model se opakoval i v dalších podpisových vlnách, kdy se k Chartě 77 připojovali také manželé či manželky původních signatářů. To je i případ pozdější mluvčí Zdeny Tominové

[3] viz http://libpro.cts.cuni.cz/charta/index2.htm#b

(tehdejší žena signatáře první vlny Julia Tomina), která Chartu 77 podepsala v květnu roku 1978. V únoru o čtyři roky později přidala svůj podpis manželka Václava Havla Olga. Dále jde třeba o manžele Ledererovi (Elzbieta a Jiří), Šulcovi (Olga a Zdislav), Jirousovi (Juliana a Ivan, jehož bývalá žena Věra podepsala Chartu 77 v první vlně), Princovi (Květa a Jan), Stankovičovi (Olga a Andrej), Stibicovi (Jarmila a Jaromír), Freundovi (Zina a Karel), Danielu Brodskou a Petra Brodského či Vlastu Chramostovou a Stanislava Milotu.

Jindy naopak Chartu 77 podepsal jen jeden z manželů, ačkoli v opozici působili oba. Za všechny jmenujme manžele Bendovi (Kamila a Václav) a Kantůrkovi (Eva a Jiří).

Dvojice otec a syn zahrnovaly zejména 1) Jana Patočku seniora a Jana Patočku juniora, 2) Radima Palouše a Martina Palouše, 3) Zdeňka Mlynáře a Vladimíra Mlynáře, 4) Jiřího Rumla a Jana Rumla, 5) Vavřince Korčiše staršího a Vavřince Korčiše mladšího, 6) Jana Šimsu a Martina Šimsu. Podobně bychom mezi chartisty našli i dvojici matka-syn (Eva Kantůrková a Jan Štern či Josefa Slánská a Rudolf Slánský ml.) a občas i další příbuzenské vztahy: například signatář první vlny Stanislav Budín byl tchánem jiného signatáře první vlny Zdeňka Mlynáře.

Zároveň poměrně často a ovšem nikoli překvapivě docházelo k tomu, že členové jednotlivých disidentských rodin mezi sebou uzavírali sňatky či se jinak spojovali. Připomeňme jen nejznámější skutečnosti:

Spisovatel Jiří Gruša si vzal za ženu dceru germanisty a někdejšího velvyslance v Izraeli Eduarda Goldstückera. Manželkou politika Zdeňka Mlynáře byla socioložka Irena Dubská, předtím Rita Budínová (později Klímová). Zetěm filosofa Jana Patočky se stal filosof Jan Sokol. Zetěm akademika Arnošta Kolmanna jaderný fyzik a ředitel Nadace Charty 77 ve Stockholmu František Janouch. Manželství uzavřeli Petr Uhl a dcera osmašedesátníka Jaroslava Šabaty Anna Šabatová. Syn filosofa Radima Palouše Martin Palouš si stejně jako hudebník Milan „Mejla“ Hlavsa vzal za ženu jednu z dcer manželů Němcových. Podobně byly provázány významné brněnské disidentské rodiny Müllerů a Tesařových – sestra, respektive bývalá žena Jiřího Müllera prošla manželstvím s historikem Janem Tesařem, který se později oženil s chartistkou první vlny Annou Koutnou.

Obdobný vztah nalezneme rovněž mezi Kantůrkovými-Šternovými – spisovatelka Eva Kantůrková se poprvé vdala za Jana Šterna (s nímž měla stejnojmenného syna). Psycholog Jiří Němec žil po určitou dobu s manželkou básníka Ivana Jirouse. Václav Havel měl zase

poměr s bývalou manželkou dramatika Pavla Kohouta Annou Kohoutovou (srov. Keane 1999: 221, 232 a 415, pozn. 257) a také s (bývalou?) manželkou chartisty Jana Vodňanského Jitkou Vodňanskou (srov. Keane, 1999: 236-237). Jeden z posledních mluvčích Charty 77 Miloš Hájek žil po rozvodu s chartistkou první vlny Hanou Mejdrovou (srov. Vaněk/Urbášek, 2005, l. díl, str. 120). Brněnský chartista Petr Cibulka měl zase za družku (i když zřejmě až po revoluci) Hanu Marvanovou, jednu ze zakladatelek Nezávislého mírového sdružení. Václav Benda byl švagrem filosofa Zdeňka Neubauera a Olga Havlová vzdálená příbuzná Věry Čáslavské (jejíhož syna Havel-prezident po revoluci omilostnil).

Zájmové, respektive finanční svazky mezi osobami z opozičního prostředí existovaly zřejmě u lidí, kteří rozdělovali (například Václav Havel či Václav Benda, srov. Cibulka, 1999: 105-106) a/nebo přijímali peníze ze Západu. Zájmové svazky se však mohou týkat i těch, kteří po revoluci restituovali nějaký majetek či se o to alespoň pokusili (Václav Havel, Marta Chadimová, ale i Karel Schwarzenberg, významný mecenáš Charty 77 a po revoluci jeden z nejbližších spolupracovníků Václava Havla).

Na závěr této části si položme otázku, co se zřejmě snažil Dolejší naznačit, když zdůraznil příbuzenské a zájmové svazky mezi chartisty. Ti jak známo tvořili výraznou menšinu, přesto byli v jistém smyslu silní, neboť na stejné lodi (shodně postižení tzv. osmašedesátníci). Mohli většinou spoléhat jen jeden na druhého a tento pocit si s sebou někteří přinesli i do politiky (Václav Havel, jenž se jako prezident obklopil svými kamarády). Jinými slovy, v disentu a specielně v Chartě 77 se vytvořil potenciálně velký prostor pro nejrůznější vztahy protekce, patronáže, klientelismu, možná i nepotismu (viz také část „Charta 77 jako kontraelita“).

### 2.1.1. Židé v opozici – falešná stopa

Jak jsme viděli výše, Dolejší tematizuje počet židů / Židů (vyznavačů judaismu / příslušníků židovského národa) mezi chartisty. Zde chceme hned na úvod učinit důležitou poznámku: **důrazně se distancujeme od antisemitismu**, který zřejmě u Dolejšího hrál jistou roli, to však tato práce nezkoumá.

Dolejší nepředkládá žádný konkrétní seznam židů / Židů. My však něco takového *musíme* – bona fide – udělat, abychom alespoň přibližně ověřili pravdivost jeho tvrzení. Žádné jiné účely přitom nesledujeme. Jsme si plně vědomi toho, že sestavování podobných seznamů asociuje hrůzné zkušenosti z minulosti a také praxi některých současných krajně pravicových skupin.

Jmenné seznamy židů / Židů však můžeme najít i v samotných židovských publikacích (např. v této práci zmiňovaný American Jewish Year Book) a různé zmínky o židovství těch kterých osob se nacházejí i v (odborné) literatuře (viz níže uvedené odkazy). Už jen z toho důvodu považujeme následující (nikoli kompletní) výčet za legitimní.

Mezi židy / Židy přitom zahrnujeme i osoby jen částečného židovského původu či konvertity k judaismu. Zároveň se v předkládaném seznamu neomezujeme jen na chartisty, ale zmiňujeme židy / Židy mezi disidenty obecně a také mezi významnými představiteli exilu.

**Významní disidenti a exulanti (částečného) židovského původu či židovského vyznání:**

1. Rudolf Slánský junior[4] (chartista první vlny, syn popraveného generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského)
2. František Kriegel (chartista první vlny, jeden z předpokládaných vůdců Charty 77; k jeho židovství srov. Kdo byl kdo, I. díl, str. 365)
3. Gertruda Sekaninová-Čakrtová[5] (chartistka první vlny)
4. Luboš Dobrovský (chartista první vlny; k jeho židovství srov. „Charta 77 očima současníků“, str. 40)
5. Jiří Dienstbier[6] (chartista první vlny, v roce 1979 a 1985 mluvčí Charty 77)
6. Stanislav Budín (chartista první vlny; k jeho židovství srov. American Jewish Year Book, 1978 Eastern Europe, str. 455)

---

[4] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Sl%C3%A1nsk%C3%BD
[5] k jejímu židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Gertruda_Sekaninov%C3%A1-%C4%8Cakrtov%C3%A1
[6] k jeho židovství srov. Zídek, Petr. „Spustili to Židi, zednáři a estébáci“. *Lidové noviny*, 14.11.2009

7. Toman Brod (chartista první vlny; k jeho židovství srov. Brod, 2007)
8. Karol Sidon (chartista první vlny; k jeho židovství srov. Kdo byl kdo, II. díl, str. 128)
9. Josef Vohryzek (chartista první vlny, v roce 1987 mluvčí Charty 77; k jeho židovství srov. Jechová, 2003: 146, 150-151)
10. Milan Uhde (chartista první vlny; k jeho židovství srov. Jařab, 1998: 72)
11. Jiří Lederer (chartista první vlny; k jeho židovství srov. American Jewish Year Book, 1978 Eastern Europe, str. 455)
12. Jan Schneider (chartista první vlny; k jeho židovství srov. Day, 1999: 239)
13. Jiří Daníček[7] (chartista první vlny, konvertita k judaismu)
14. Jan Štern[8] (chartista, v roce 1986 mluvčí Charty 77)
15. Helena Klímová[9] (chartistka, v roce 1991 mluvčí Charty 77, manželka zakázaného spisovatele a přítele Václava Havla Ivana Klímy, jehož příbuzný Martin Klíma byl v listopadu 1989 jedním ze studentských vůdců)
16. Věra Roubalová[10] (chartistka, v roce 1992 mluvčí Charty 77)
17. Marie Rút Křížková (chartistka, v roce 1983 mluvčí Charty 77; k jejímu příklonu k židovství srov. Nyklová, 2006: 128)
18. Ruth Šormová (chartistka, jedna ze zakladatelů Nezávislého mírového sdružení, k jejím židovským kořenům srov. Vaněk/Urbášek, 2005: 963)
19. Daniel Kummermann[11] (chartista)
20. Alexandr Kramer[12] (chartista)
21. Jefim Fištejn[13] (chartista, později exulant a významný politický komentátor RFE)
22. Pavel Bergmann[14] (chartista)
23. Pavel Seifter[15] (chartista)
24. Karel Trinkewitz (chartista, exulant; k jeho židovství srov. Jindrová / Tachecí / Žďárský, 2005: 87)

---

[7] k jeho židovství srov. Šícha, Jan. Nechci to vidět (Rozhovor s Arnoštem Lustigem). *Literární noviny*, 14.12.2004
[8] k jeho židovství srov. Šilhánová, Libuše. Osobnost lidských práv: Jan Štern. *Lidská práva* (časopis Českého helsinského výboru) 3/2006
[9] k jejímu židovství srov. Hatikva, září 2005 (27.9.2005), str. 10
[10] k jejímu židovství srov. Roš Chodeš, srpen 2006, str. 18
[11] k jeho židovství srov. Cashman, Greer Fay. Grapevine: A little Egyptian brinkmanship. *The Jerusalem Post*, 28.7.2009
[12] k jeho židovství srov. Kramer, Alexandr. „Zásah doktorky Vesecké do kauzy Čunek považuji za selhání, říká Pavel Rychetský“ *Právo*, 3.11.2007
[13] k jeho židovství srov. Hatikva, září 2005, str. 13
[14] k jeho židovství srov. Šustrová, Petruška. Pašije v Roxy. *BBC*, 13.5.2005
[15] k jeho židovství srov. http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf1/commemorating-diplomats (str. 49)

25. Emanuel Mandler (disident, předseda Demokratické iniciativy; k jeho židovským kořenům srov. Vaněk/Urbášek, 2005: 480)
26. Petr Oslzlý (brněnský disident, pořádal bytové semináře tzv. podzemní univerzity; k jeho židovským kořenům srov. Vaněk/Urbášek, 2005: 651)
27. Miloš Pojar (disident; k jeho židovství srov. Jindrová / Tachecí / Ždárský, 2005: 90)
28. Ota Ornest[16] (v roce 1977 odsouzen za protistátní činnost spolu s Václavem Havlem)
29. Jan Kavan (exulant; k jeho židovství srov. Vachalovský/Žáček, 2003: 12)
30. Pavel Tigrid[17] (exulant)
31. Ota Šik (exulant; k jeho židovství srov. Kusin, 1971: 85)
32. Jiří Pelikán[18] (exulant)
33. Eduard Goldstücker[19] (exulant)
34. Antonín Jaroslav Liehm (exulant; k jeho židovství srov. American Jewish Year Book, 1976 Eastern Europe, str. 394)
35. Bedřich Uttitz (exulant; k jeho židovství srov. American Jewish Year Book, 1978 Eastern Europe, str. 455)
36. Michal Reiman[20] (exulant)
37. Michael Žantovský[21] (zakládající člen a tiskový mluvčí Občanského fóra)
38. Vladimír Železný[22] (mluvčí a hlavní dramaturg volební kampaně Občanského fóra)
39. Fedor Gál[23] (přední slovenský disident a spoluzakladatel hnutí Veřejnost proti násilí)

Předvedený seznam dokazuje, že Dolejšího tvrzení o židech / Židech v Chartě 77 nejsou nepodložená. Musíme nicméně zdůraznit, že nezáleží na původu a/nebo vyznání, ale na tom, jaké postoje dotyčné osoby zastávají. Aniž bychom tedy zkoumali jeho původ, můžeme například prohlásit o Václavu Havlovi, že byl a je relativně pro-izraelský a ovšem pro-americký, což spolu v mnoha ohledech souvisí. Silně pro-izraelsky smýšlel také třeba filosof a chartista Milan Machovec, který podle svého přítele Miloše Pojara „bezvýhradně stranil Izraeli“ (Jindrová / Tachecí / Ždárský, 2005: 90).

---

[16] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Ota_Ornest
[17] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Tigrid
[18] k jeho židovství srov. http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/lide/
[19] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Eduard_Goldst%C3%BCcker
[20] k jeho židovství srov. http://www.bpb.de/publikationen/1QZWG5,1,0,Der_Riss_durch_die_Partei.html
[21] k jeho židovství srov. Cashman, Greer Fay. Grapevine: A little Egyptian brinkmanship. *The Jerusalem Post*, 28.7.2009
[22] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_%C5%BDelezn%C3%BD
[23] k jeho židovství srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Fedor_G%C3%A1l

Také z těchto důvodů bude nejspíš pravdou, že – jak tvrdí Dolejší – proti Chartě 77 pracovala na Federálním ministerstvu vnitra i „oddělení StB pro boj proti sionismu, judaismu, svobodnému zednářstvu, Státnímu židovskému muzeu... a židovstvu."

Když už, bylo by tedy přínosnější vytvořit seznam „filosemitů" či „filosionistů" v řadách československého disentu, čímž bychom se i vyhnuli z mnoha důvodů problematickému určování původu. V tomto duchu lze potom bez dalšího konstatovat, že manželka významného chartisty první vlny Ivana Dejmala Kateřina Dejmalová (srov. Dejmalovu knihu „Prostor k úvaze. Texty z let 1987-2007", kterou Kateřina Dejmalová editovala) pracovala po revoluci jako ředitelka Lauderových škol při Židovské obci v Praze, jejíž je pravděpodobně členkou, stejně jako její dcera Háta[24]. Dcera spisovatele Pavla Kohouta, signatářka Charty 77 Tereza Boučková zase po revoluci působila jako členka židovského pěveckého souboru Mišpacha[25].

Náklonnost k judaismu projevují i další přední chartisté. Například Daniel Kroupa: „... měl jsem velmi vřelý vztah k židovství, protože jsme měli v okruhu našich přátel i v příbuzenstvu mé ženy různé židy" (Vaněk/Urbášek, 2005: 304). Jiný příklad představuje legendární guru undergroundu, básník a filosof Zbyněk Fišer, jenž si záměrně zvolil židovský umělecký pseudonym Egon Bondy na protest proti vzmáhajícímu se antisemitismu v 50. letech.

Konečně zaslouží zmínit i jeden z posledních mluvčích Charty 77, historik Miloš Hájek, který za války pomáhal židům, za což později obdržel úctyhodný titul *Spravedlivý mezi národy*[26]. Zapomenout nelze ani na skupinu významných chartistů, kteří v roce 1968 ještě coby studenti absolvovali pobyt v Izraeli (Petr Pithart či Jiří Müller), jenž mnohé z nich významně ovlivnil (např. Jiří Müller dal pak svým dětem židovská jména).

* * *

Jak známo, komunistická propaganda často hovořila v souvislosti s Chartou 77 o „sionistech" podporovaných západními „sionistickými centrálami". Pozornost, jaká se věnovala těmto aspektům opozičního hnutí souvisela v neposlední řadě i s mezinárodní situací, včetně úsilí

[24] srov. Maskil, duben 2007, str. 13
[25] srov. http://terezabouckova.cz/cz/zivotopis
[26] srov. S Milošem Hájkem o konci války. *Listy* 2/2005 (rozhovor vedl Tomáš Tichák)

ruských židů / Židů o masovou emigraci do Izraele, se kterým země východního bloku – včetně Československa – neměly přátelské vztahy.

Celý problém shrnul výstižně politolog Pavel Barša: „Jako byli v zakladatelské době sovětského režimu lidé s židovskými předky nadreprezentováni ve vedení komunistické strany či čeky (a později NKVD), byli také v době jeho brežněvovské stagnace a úpadku nadreprezentováni mezi jeho disidentskými odpůrci. (...) Podobné příběhy okouzlení jisté části Židů či jejich potomků komunismem, po němž následovaly hořké konce, se odehrávaly i v jiných zemích bývalého Východu i Západu.“[27]

Jako nejznámější příklad židovského disidenta uveďme předního sovětského politického vězně Anatolije (Nathana) Ščaranského (srov. Andrew/Mitrochin, 2001: 336). Pokud jde o „jiné země bývalého Východu“, zaslouží zmínit především jeden z neformálních vůdců polské opozice Adam Michnik, jenž je rovněž částečného židovského původu. V řadách československé opozice byla situace alespoň do určité míry podobná, jak jsme si již ukázali a jak naznačil Dolejší. Ten však ve své Analýze nijak nezdůvodnil, proč se vůbec máme počtem židů / Židů v Chartě 77 zabývat a jak tato otázka souvisí s činností opozice. Absurdní je v této souvislosti Dolejšího tvrzení, že „Funkce mluvčího (byla) převzata ze Sionistické organizace.“ Vždyť mluvčí působili a působí při celé řadě organizací, zdaleka nejen těch sionistických!

Opusťme tedy toto téma a podívejme se na údajné zednáře v řadách československé opozice.

[27] Barša, Pavel. Vykořeněný lid ve vykořeněné době. *Lidové noviny*, 5.8.2006

### 2.1.2. Zednáři v opozici: Se zástěrou nebo bez?

Dolejší si kromě židů / Židů všímá i údajných svobodných zednářů v Chartě 77. Bohužel však neuvádí žádný příklad chartisty, který by byl současně zednářem, respektive potomkem zednářů (zednářství se v Československu oficiálně „uspalo" na počátku 50. let). To zásadně oslabuje vypovídací hodnotu a ovšem i věrohodnost Dolejšího tvrzení. Na druhou stranu musíme přihlédnout i k známé skutečnosti, že zednáři svou totožnost zpravidla utajují.

Jaké důkazy lze tedy snést na podporu Dolejšího teze? V podstatě jen jeden neoddiskutovatelný fakt a několik odůvodněných domněnek obecnější platnosti.

* * *

Není žádným velkým tajemstvím, že **bohatou zednářskou tradicí se vyznačovala především rodina Havlových** (nicméně například britský politolog John Keane o tom ve své knize o Václavu Havlovi zcela pomlčel, ačkoli je jinak velmi otevřený a kritický). Dokládají to například paměti otce Václava Havla, významného prvorepublikového podnikatele Václava Marii Havla (srov. Čechurová, 2002: 116). Ten patřil mezi zakládající členy pražské lóže „Bernard Bolzano" („v jeho bytě na Palackého nábřeží se konaly přípravné porady"; Čechurová, 2002: 117). V polovině 30. let stál dokonce v čele této lóže (srov. Čechurová, 2002: 118), která se scházela i v jím vlastněné Lucerně (srov. Čechurová, 2002: 119). Havel také osobně přivedl k zednářství další osoby (Čechurová, 2002: 154) a rozvíjel v tomto směru kontakty i se zahraničím – o svém pobytu ve Spojených státech mimo jiné napsal: „Zhlédl jsem tam několik velkolepě zařízených zednářských budov a chrámů, seznámil jsem se pomocí zednářského znamení s několika zednáři." (Čechurová, 2002: 118)

Zázemí Václava Marii Havla – Lucerna i Barrandovské terasy – sloužilo zednářským účelům nejen v meziválečném období (Čechurová, 2002: 190), ale i ve druhé polovině 40. let (Čechurová, 2002: 381), kdy se zednářství vzpamatovávalo z nacismu, než bylo v důsledku komunistického převzetí moci definitivně „uspáno" v roce 1951 (Čechurová, 2002: 407, pozn. 17). Rovněž stojí za pozornost, že se zednářem stal i dědeček Václava Havla, přítel prezidenta Masaryka (Keane, 1999: 7), diplomat, novinář, politik a ekonom Hugo Vavrečka (Čechurová, 2002: 430, pozn. 48). Václav M. Havel vstoupil navíc také do takzvaného Rotary Clubu (Čechurová, 2002: 299, 423, pozn. 3), dalšího výběrového spolku blízkého (zejména tehdy) zednářství, byť méně „zakonspirovaného" a méně spirituálního.

Všechny shora uvedené skutečnosti podporují Dolejšího tvrzení, byť se nám zde podařilo dokladovat jen jeden – avšak veledůležitý – příklad signatáře Charty 77 coby prokazatelného potomka zednářů. Václav Havel nicméně nepatřil mezi „obyčejné“ signatáře Charty 77, nýbrž mezi její symboly, strůjce, a první trojici mluvčích. Havel se také těšil ze všech chartistů největší popularitě v zahraničí.

Havlův vlastní vztah k zednářství zůstává přitom dodnes nejasný a předmětem nejrůznějších více či méně oprávněných spekulací – nelze nezmínit, co zdůrazňuje ve své průkopnické práci již mnohokrát citovaná historička Jana Čechurová: „Velmi zásadním momentem, který je vskutku nepřehlédnutelný ve své podstatě i ve svých důsledcích, byl „rodinný zdroj“ nových členů. Patří totiž k dobrým mravům v rámci zednářství, ... **přivést do řádu své syny.**“ (Čechurová, 2002: 146)

Mužští potomci etablovaných zednářů měli oproti jiným kandidátům vstup do lóží poněkud usnadněn. Šlo samozřejmě i o to, vhodným způsobem řád omladit – právě Václav M. Havel se skutečně již ve druhé polovině dvacátých let pokusil o jakousi generační „rekonstrukci“ zednářství, tehdy však v podstatě bezúspěšně (Čechurová, 2002: 147). Už jen proto nelze vyloučit, že prominentní disident a nakonec československý prezident Václav Havel prošel zednářským zasvěcením prostřednictvím svého otce, který žil ještě v 70. letech (srov. Keane, 1999: 177, 253).

Ostatně, copak se Chartě 77, respektive jejímu vedení – tomuto „stínovému establishmentu“ (Bondy, 2001: 68-69) – nevyčítalo určité elitářství? Nejen ze strany komunistické propagandy, ale právě i od řadových signatářů a sympatizantů!? Může ona uzavřenost (způsobená samozřejmě především perzekucí), ba dokonce jistá „vyvolenost“ (prominentních) chartistů souviset nějak i s exkluzivitou zednářství? Domníváme se, že to nelze vyloučit.

Na druhou stranu ale nesmíme zapomínat na důležitý fakt, že Charta 77 zůstávala otevřená nejširší veřejnosti (byť ta o ni nejevila příliš zájem) – postupně ji podepsalo až dva tisíce občanů (aktivních však byl jen zlomek) nejrůznějších věkových a sociálních skupin. To rozhodně neodpovídá zažité praxi zednářství jako diskrétního a výběrového, navíc většinou výhradně pánského klubu.

* * *

Václav Havel nicméně skutečně přišel do styku se svobodným zednářstvím, jakkoli nevíme přesně kdy. Citujme teď přímo z webových stránek jedné z lóží, konkrétně bratislavské "Humanizmus," z pasáže (originál ve francouzštině) o tom, jak se zednářství v Československu po revoluci rekonstituovalo: „Nebylo bez významu, že nový prezident Václav Havel dobře znal svobodné zednářství, díky historii své země stejně jako díky tradici vlastní rodiny."[28]

Patří vůdce československé opozice k řádu? Respektovaný francouzský kritický časopis tvrdí, že nikoli. Václav Havel – na rozdíl od svého otce – svobodným zednářem údajně není[29]. Neuděláme nicméně chybu, když označíme Václava Havla za osobu zednářství blízkou.

Václav Havel by jako prezident nejspíš neměl čas na činnost v lóži, snad tedy nepatří přímo k jejím členům, což ale nevylučuje, že dělal (?) a dělá (?) „politiku" zednářů. Ti prý propagují toleranci, humanismus, filantropii, mecenášství, demokracii ale i morální hodnoty a jistý kosmopolitismus a to vše je i ostentativním Havlovým krédem. Václav Havel navíc často opakoval, že se snaží navázat na přerušenou tradici Masarykovy první republiky, tedy zřejmě i tradici československého zednářství, tehdy – a dnes znova? – vlivného.

Jinými slovy, zdá se, že **můžeme Václava Havla identifikovat jako takzvaného „zednáře bez zástěry"**, tj. člověka nepatřícího přímo k lóži, avšak vystupujícího jako zednář. Takto byl ostatně označován i Tomáš Garrigue Masaryk (srov. Čechurová, 2002: 406, pozn. 7).

Náklonnost Havla k zednářství dokládá také jeho aktivní účast při obnovování řádu po sametové revoluci, jak se lze dočíst na jiném místě již citovaného textu z webových stránek bratislavské obedience Humanizmus[30]. Václav Havel – a další „důležití politikové", jejichž jména však nejsou uvedena (patrně šlo ale o představitele Koordinačního Centra Občanského Fóra) – osobně přijal vůdčí osobnosti delegace francouzských zednářů (Jean-Robert Ragache, André Combes, Jacques Oréfice), kteří přijeli do Československa pomáhat se znovuustavením místních lóží.

---

[28] http://www.humanizmus.sk/ – oddíl „Tchécoslovaquie: le renouveau de la maçonnerie après 1989"
[29] srov. Faujas, Alain. Sur les ruines du communisme. A l'est, le retour des francs-maçons. *Le Monde diplomatique*, Avril 2000
[30] http://www.humanizmus.sk/ – oddíl „Tchécoslovaquie: le renouveau de la maçonnerie après 1989"

Historik Petr Zídek také připomíná, že „Zednáři měli v každém historickém období nějaký raison d`etre – boj proti jezuitům, boj proti nacistům, boj proti komunistům."[31]

Jestliže chápali zednáři jako smysl své existence boj proti komunistům, nacházíme další důvod hledat je i v řadách Charty 77 a příbuzných opozičních seskupeních. Dolejší dokonce říká, že Charta 77 byla od svého vzniku přímo koncipována jako zednářská lóže, pro takto silné tvrzení však předkládaná práce nenalezla žádné důkazy.

[31] Ze života českých zednářů. *Lidové noviny*, 9.9.2006

### 2.1.3. Exkomunisté v Chartě 77

Konečně nám zbývá rozebrat, jak je to s bývalými komunisty v Chartě 77. Dolejší tvrdí, že „Z prvních 217 signatářů Charty 77 z 1.1.1977 bylo 156 bývalých komunistů, mezi nimiž se nalézají jména osob, výrazně zkompromitovaných přímou nebo nepřímou účastí na teroru komunistů v padesátých létech".

Rovněž v tomto bodě má Dolejší v zásadě pravdu, ačkoli nereflektuje, že mnozí z opozičníků-někdejších (skalních) komunistů prošli od 50. let vnitřním přerodem, až se z nich stali komunisté reformní a nakonec během normalizace odpůrci režimu.

Alena Hromádková, jedna z posledních mluvčích Charty 77 říká, že z 242 signatářů první hodiny „... pouze 117 ... bylo bývalými komunisty"[32]. Číslo udávané Dolejším tedy zpřesňuje směrem dolů, avšak ani pak bychom nehovořili o „pouze" 117 bývalých komunistech – je jich totiž tak akorát polovina, navíc měli v Chartě 77 vždy silné slovo (a téměř vždy jednoho z trojice mluvčích). Kromě toho, jak jsme si již ukázali, v řadě případů podepisovali *Prohlášení Charty 77* oba manželé, otec i syn, sourozenci či dokonce celé rodiny, takže kromě absolutního počtu exkomunistů lze vypočítávat i počet osob-chartistů pocházejících z (ex)komunistického prostředí vůbec. A ten by byl vyšší než shora udávané číslo 117.

Do značné míry je tedy pochopitelná kritika, kterou vůči Chartě 77 směřují antikomunisté, zejména političtí vězni z 50. let (a Dolejší k nim patří, jeho „útoky" musíme číst i v tomto kontextu). Tak například katolický básník Zdeněk Rotrekl: „Mezi signatáři jsem znal celou řadu vynikajících lidí, mimo jiné těch, kteří byli vězněni už v 50. letech ... Na druhé straně tam byli někteří, za které bych nedal fajfku tabáku."[33]

Rotrekl na rozdíl od Dolejšího nikoho nejmenuje, takže dodejme, že mezi signatáři Charty 77 byli v první vlně například i Oldřich Hromádko, jenž kdysi velel tzv. Jeřábu, bezpečnostnímu útvaru střežícímu komunistické pracovní tábory (srov. Suk, 2003: 357).

Nedosti na tom – člen první trojice mluvčích Charty 77 profesor Jiří Hájek zase coby komunistický poslanec Národního shromáždění hlasoval pro nechvalně známý zákon

---

[32] srov. Hromádková, Alena. Od Versailles až po Helsinské dohody a Chartu 77: právo na dějinnou paměť. *Babylon* č. 7/2007, str. 8

[33] Dobrý den, Zdeněk Rotrekl z Brna. Rozhovor Babylonu s básníkem Zdeňkem Rotreklem. *Babylon* č. 5/2007, str. 1

231/1948 Sb. „na ochranu lidově demokratické republiky," na jehož základě pak byla odsuzována – a někdy i popravována – většina politických vězňů z 50. let, včetně například Milady Horákové (srov. Kdo byl kdo, I. díl, str. 192).

Podobná provinění nalezneme i u řady dalších takzvaných reformních komunistů, kteří totiž předtím byli většinou stalinisty. Přední brněnský chartista Jaroslav Šabata měl tak za sebou minulost člena prověrkové komise (tzv. „trojky"), která po únorovém převratu vylučovala z politických důvodů studenty z vysoké školy (srov. Tichák/Burian, 1997: 14, 46-48) a následné mnohaleté působení ve vysoké stranické funkci, která podle některých zahrnovala i odpovědnost za činnost příslušné krajské filiálky StB (srov. Cibulka, 1999: 116).

Podobný případ představuje i František Kriegel, který se „... čile účastnil příprav komunistů na převzetí moci" (Kdo byl kdo, I. díl, str. 365-366) a jenž „byl organizačním tajemníkem krajského výboru KSČ v Praze. V období února 1948 byl politrukem... v hlavním štábu Lidových milicí," na jejichž ozbrojování a velení se podílel (Kdo byl kdo, I. díl, str. 365-366).

Jiný signatář Charty 77, novinář Jiří Ruml proslul smutně v 50. letech jako „radikální stalinista"[34]. Pavel Kohout – původce samotného názvu „Charta 77" – byl ve stejné době vyloženě režimní autor, takzvaný frézistický poét a nadto evidovaný agent StB (srov. Kohout, 2005: 111-113).

Historik Petr Blažek k tomu říká, že „(političtí vězni z padesátých let) odmítají podepsat Chartu 77 kvůli tomu, kdo ji reprezentuje. Tím měli samozřejmě na mysli především Jiřího Hájka, Zdeňka Mlynáře a řadu dalších osob, například Pavla Kohouta."[35]. A pokračuje: „... řada vězňů z padesátých let nedostala vůbec ani příležitost, aby Chartu na počátku v prosinci 1976 podepsala. A vzhledem k tomu, že v první vlně je asi sto deset podpisů z exkomunistického prostředí, tak si Chartu nakonec spojili s tímhle prostředím. ... Se jmény, se kterými se setkali, když seděli v padesátých letech a četli Rudé právo."[36]

Mezi tato jména řadí Dolejší (ne vždy zcela korektně) Františka Kriegela, Ladislava Lise, Zdeňka Mlynáře, Ludmilu Jankovcovou, Gertrudu Sekaninovou-Čakrtovou, Ladislava Kolmistra, Jiřího Rumla, Karla Šiktance, Pavla Kohouta, Jaroslava Šabatu, ale i Jiřího

---

[34] srov. http://totalita.cz/vysvetlivky/o_rumlji.php
[35] Byly to odlišné světy. Diskuse o Chartě 77 a politických vězních z padesátých let. *Babylon* č. 5/2007, str. 8
[36] Byly to odlišné světy. Diskuse o Chartě 77 a politických vězních z padesátých let. *Babylon* č. 5/2007, str. 8

Dienstbiera, Luboše Dobrovského či Ludvíka Vaculíka a řadu dalších dnes méně známých osob.

Nechceme zde u každého zvlášť určovat míru „viny“ či „neviny“. Tito lidé v 50., respektive 60. letech skutečně tvořili komunistickou elitu, často šlo ale jen o elitu kulturně-intelektuální (Vaculík, Šiktanc, Dientsbier), která nese za zločiny 50. let spoluodpovědnost maximálně v morálním smyslu (řečeno v souladu s Karlem Jaspersem, jenž ve své slavné knize „Otázka viny“ (1991) rozlišuje vinu na morální, politickou, trestněprávní a metafyzickou (tu poslední máme všichni).

O to více překvapuje, že Dolejší vůbec nezmiňuje bývalé kmenové pracovníky komunistického ministerstva vnitra, rozvědky či ozbrojených sil, které mezi prvními signatáři Charty 77 také nalezneme[37]:

1. Zdeněk ZIKMUNDOVSKÝ (* 1928), zaměstnanec MV
2. Václav NOVÁK (* 1923), zaměstnanec MV a úředník
3. Vilém SACHER (* 1907), voják z povolání a spisovatel
   (na podpisovém lístku vlastnoručně podepsán jako „generál poručík“)
4. Jaroslav BORSKÝ (* 1926), zaměstnanec MV a dělník
5. Milan HOŠEK (* 1924), zaměstnanec MV
6. Jiří KOŘÍNEK (* 1935), zaměstnanec MV a ekonom
7. Karel JIRÁČEK (* 1915), zaměstnanec MV
8. Jan LEŠTÍNSKÝ (* 1928), voják z povolání a technik
9. Oldřich LIŠKA (* 1920), zaměstnanec MV a strážný
10. Vladimír STERN (* 1920), zaměstnanec MV (vysoce postavený člen rozvědky)

A nechyběli ani lidé z aparátu Komunistické strany, viz

1. Karel JAROŠ (* 1927), pracovník aparátu KSČ a technik
2. Robert HORÁK (* 1921), pracovník aparátu KSČ a technik
3. Marie HROMÁDKOVÁ (* 1930), pracovnice aparátu KSČ a dělnice
4. Oldřich KADERKA (* 1924), pracovník aparátu KSČ a právník
5. Josef STEHLÍK (* 1932), pracovník aparátu KSČ a dělník

[37] následující jména uvádím na základě informací prezentovaných na Mezinárodní vědecké konferenci „u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77“ konané 21.-23. března 2007 v Praze

6. Jaroslav VITÁČEK (* 1924), pracovník aparátu KSČ a úředník
7. Jaroslav ŠABATA (* 1927), „bývalý politický pracovník“

### 2.1.4. Charta 77 jako kontraelita

„**Věděli jsme, že lidé, kteří jsou v Chartě 77**, zamíří asi podle svých různých politických přesvědčení do politických stran, případně **se budou podílet na struktuře státu**."

Petr Uhl[38]

Antikomunista Dolejší interpretuje posrpnové prověrky v KSČ jako operaci s dalekosáhlým plánem. Vyloučení členové strany byli prý ve skutečnosti pouze „převedeni do tzv. zálohy," tj. připraveni pro využití v budoucích politických situacích, ať už šlo o založení Charty 77 v druhé polovině 70. let nebo listopadovou revoluci na konci let osmdesátých.

Takovéto tvrzení však nejen nelze dokázat, nepovažujeme jej ani za pravděpodobné. Naplno se zde projevuje klíčový rys a současně slabost konspiračních teorií, totiž představa o předem předpokládaném či dokonce – slovy Dolejšího – „projektovaném" vývoji či alespoň variantách vývoje. Opravdu ale mohl někdo na počátku 70. let tušit, co asi přijde o téměř dvě desetiletí později a jaké „zálohy" bude proto třeba přichystat?

Část takto vyloučených komunistů pak podle Dolejšího „emigrovala do zahraničí s posláním působit v politické opozici a se zpravodajským určením." Od koho dostali toto poslání se můžeme jen domýšlet – zřejmě od bývalých spolustraníků, kteří je údajně rafinovaně převedli do zálohy. Opět jde o nijak nedoloženou tezi, navíc velmi nízké pravděpodobnosti – vždyť Dolejší hovoří o více jak tisíci lidech, kteří těžko mohli mít všichni nějaké „zpravodajské určení," neboť takovou masu „agentů" by snad ani nebylo v silách zahraničních rezidentur uřídit.

Mnohem přijatelnější vysvětlení prostě předpokládá, že dotyční emigranti (Dolejší výslovně jmenuje Eduarda Goldstückera, Otu Šika, Ivana Svitáka a Jiřího Pelikána) začali působit v politické opozici z vlastní vůle, nikoli na základě nějakého tajemného „poslání". Dolejšímu ale připadá podezřelé, že tito lidé dostávali v emigraci velmi rychle exponovaná zaměstnání na univerzitách či dokonce politické funkce. Vůbec si přitom nepřipouští, že tomu tak mohlo být jednoduše proto, že šlo vesměs o schopné či zkušené lidi – vždyť Jiří Pelikán působil ve

[38] Odpověď na nesvobodu. *A2 kulturní týdeník*, 1/2007 (rozhovor Lukáše Rychetského s Petrem Uhlem)

vysokých funkcích již v Československu, stejně tak Ivan Sviták či Eduard Goldstücker, totéž se samozřejmě týká i Zdeňka Mlynáře a dalších osob, včetně Františka Janoucha.

Dolejší má ale pravdu, když říká, že tito vyloučení komunisté organizovali v zahraničí svoje lobby, zvláštní nakladatelství a nadace a to často ve spolupráci s již etablovanými centry poúnorové emigrace a pod patronací západních vlád. Do určité míry je snad pravda i to, že tato činnost „byla současně pod částečnou kontrolou KGB" – zejména pokud jde o veledůležitou Nadaci Charty 77 ve Stockholmu. Vždyť informace o její roli měla oficiální československá místa, tím spíše tedy i StB a jejím prostřednictvím (a rovněž z vlastních zdrojů) KGB. Koneckonců, neutrální Švédsko, v těsné blízkosti Sovětského svazu, zaměstnané plně svým ambiciózním projektem sociálního státu, není zrovna zárukou proti infiltraci KGB – spíše naopak. Tyto obavy potvrzují i vzpomínky sběhlého československého *rozvědčíka Josefa Frolíka, byť se týkají období z konce 50. let: „Okamžitě po nástupu jsem* dostal pokyn, abych se začal připravovat na výjezd do Osla, kde se měla otevřít nová rezidentura. Asi po třech měsících však přišel onen pokyn KGB neotevírat rezidentury **ve skandinávských zemích, v nichž měla sovětská rozvědka takové pozice, že ostatní tam byli zbyteční.**" (Frolík, 1990: 113) Lze předpokládat, že i v 70. a 80. letech pokračoval tento stav.

* * *

Ačkoli tedy odmítáme Dolejšího představu Charty 77 jako vědomé zálohy komunistů složené z takticky vyloučených straníků, můžeme zde spatřovat zárodek takzvané kontraelity. Uvedený pojem představuje jeden z hlavních analytických nástrojů klasické teorie elit. Ta pracuje s paradigmatickými termíny elita a kontraelita. Elitu tvoří vedoucí pracovníci či jinak významné osoby působící v politické, ekonomické a kulturně-intelektuální sféře sociálního systému. Kontraelita pak zahrnuje „odpadlé příslušníky elity a nejzdatnější příslušníky mas" (Jodl, 1968: 58), kteří dohromady představují (potenciální) konkurenci stávající elity a to úměrně tomu, jak tato elita v důsledku vlastní uzavřenosti degeneruje.

Úvahy o Chartě 77 jako kontraelitě rozvíjí brněnský sociolog Ivo Možný (srov. Možný, 2009: 56). Podle něj široká veřejnost (v jazyce teorie elit „masa") chápala i chartistické kruhy „jen jako zvláštní druh rodin „panských" (Možný, 2009: 52), neboť „jejich notorieta, třeba negativní, jim poskytovala privilegia, jež obyčejný člověk neměl." (Možný, 2009: 52) Mezi

„pány“ patřili disidenti „latentně“ i proto, že disponovali nadprůměrným kulturním kapitálem (srov. Možný, 2009: 54). V tom byl koneckonců hlavní zdroj jejich „výlučnosti“ – přestože mnozí vykonávali dělnické profese, měli „větší *sociální a kulturní kapitál*..., o jakém se obyčejnému člověku mohlo jen snít.“ (Možný, 2009: 53)

Považujeme za účelné podívat se na Chartu 77 ve světle těchto úvah. Přitom vycházíme ze skutečnosti, že ve všech fázích reálného socialismu příslušnost k elitě zajišťovalo či spíše podmiňovalo – až na výjimky, jež potvrzují pravidlo – členství ve strukturách KSČ. Nekomunisté měli horší sociální status, ztíženou možnost vertikální sociální mobility atp. Vyloučení z KSČ po prověrkách na počátku 70. let znamenalo v celé řadě případů nejen rozloučení se s pozicí příslušníka elity, ale často i odsunutí na samý okraj společnosti.

Čelní signatáři Charty 77 patřili v 60. a někdy už i v 50. letech k elitě, v drtivé většině případů ke (reformně) komunistické elitě, ať už politické (Jiří Hájek, František Kriegel, Zdeněk Mlynář, Ladislav Lis, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Bohumil Šimon, František Vodsloň, Jaroslav Šabata, Věnek Šilhán, Rudolf Battěk) či kulturně-intelektuální (spisovatelé Pavel Kohout, Ludvík Vaculík, Jiří Hanzelka, akademici Jan Křen, Vladimír Klokočka, Zdeněk Jičínský, Milan Machovec, Václav Černý, Jan Patočka, František Šamalík, Rudolf Zukal, chirurg Bedřich Placák, novinář Jiří Ruml, redaktor Luboš Dobrovský, zpěvačka Marta Kubišová, rozhlasová a televizní hlasatelka Kamila Moučková, „zasloužilá umělkyně“ herečka Vlasta Chramostová či „národní umělec“ básník Jaroslav Seifert).

V první vlně signatářů tedy dominují tzv. osmašedesátníci, tj. lidé více či méně postižení za své postoje projevované během reformního procesu Pražského jara a těsně po něm. Je to dobře patrné na dochovaných podpisových lístcích jednotlivých signatářů, kteří zpravidla uváděli své současné (podřadné) i dřívější (prestižnější) povolání.

Zjišťujeme tak, že z mnohých někdejších příslušníků (komunistické) elity (politiků, akademiků, umělců) se díky normalizaci stali manuální pracovníci. Nepovažujeme za neuctivé vyslovit názor, že chartisté protestovali také z tohoto důvodu – proto, že byla porušována *jejich* lidská a občanská práva. Využili přitom příznivou mezinárodní situaci, totiž známé ústupky socialistických zemí na Helsinské konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

* * *

Hovořit však asi lze i o přímých mocenských ambicích některých osob v prostředí Charty 77[39]. Tak například Emanuel Mandler, jenž Chartu 77 nepodepsal, ačkoli se pohyboval v opozičním prostředí po celou dobu normalizace, tvrdí: „**Vždyť devadesát procent těch lidí, kteří aktivně vystupovali proti režimu, byli bývalí reformně komunističtí funkcionáři, kteří se celí třásli, aby zase mohli být u moci a ovlivňovat život země.** Jim přišel úžasně do noty Patočka a liberálně demokratická skupina, která se na něho odvolávala. Byla ale velice malá, vždyť to byl Havel, Němec, Láďa Hejdánek, ... těch lidí mohlo být deset. No a začátek toho všeho ... byl v tom, že probíhal soud s undergroundem a těm několika málo lidem z opozice se skutečně podařilo, že vynesené tresty byly na tehdejší dobu mírné. To skutečně byl velký úspěch, a na základě toho si čeští opoziční demokraté mysleli, že se jim podaří všechno. (...) **dokonce jsem tehdy slyšel, že už jedna skupina měla udělanou celou vládu. Byli přesvědčení, ta skupina, že po prohlášení Charty 77, bude muset vláda podat demisi a oni že to převezmou.**“ (Vaněk/Urbášek, 2005, I. díl, str. 480-481)

Citovaná slova potvrzují představu o kontraelitě, která potenciálně nahradí stávající elitu. Mandlerovo tvrzení podporuje také vyjádření jeho přítele, chartisty Bohumila Doležala, jenž pronesl v prvním díle pořadu *Labyrintem revoluce* (ČT 2, 6.11.2006): „Já jsem sice podepsal Chartu, ale záhy se mi začalo zdát, že to prostě není správná cesta, z toho důvodu, že jaksi se ukázalo, že ty **politické ambice, které za vznikem Charty stály** jsou nenaplnitelné, těm lidem nezbylo nic jiného potom než couvnout do jakési obecné obhajoby lidských práv, která měla probíhat čistě v morální rovině a s politikou neměla mít nic společného.“

Připomeňme ještě slova historika-chartisty Jana Tesaře, která v roce 1977 adresoval v otevřeném dopise tehdejšímu mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi: „Vaše dnešní politická pozice je, jak se zdá, založena na přesvědčení, že Váš směr se přece jen dohodne s reprezentací dnes vládnoucí, a že **budete přijati zpět do strany a do vedení státu.**“[40]

---

[39] následující výklad vychází z mého příspěvku „Více střízlivosti! aneb Charta 77 ve světle teorie elit.“ *PROSTOR revue* č. 75, 2007, str. 181-184

[40] Otevřený dopis Jana Tesaře mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi (http://www.cibulka.com/77/1978/INFORM03/15.htm)

Podívejme se ještě, co říká o Jiřím Hájkovi a jemu podobných historik dnešní generace Petr Blažek: „... Jedním z důvodů, proč se dlouholetí vysocí straničtí představitelé v naprosté většině nezapojili v tomto období (na počátku 70. let – doplněno L.K.) aktivně do opozičního hnutí byly ... naděje, že se situace ... změní v jejich prospěch ... Ve druhé čtvrtině sedmdesátých let již bylo ... zřejmé, že **případný návrat vyloučených straníků na výsluní** nepřichází v úvahu.“ (Kostlán (ed.), 2003: 448).

V této souvislosti stojí za připomenutí, že dikce „Prohlášení Charty 77“ je přísně legalistická a apeluje vlastně jen na dodržování platné „socialistické“ zákonnosti. Zároveň ale deklaruje svoji „apolitičnost“ a úzkostlivě popírá, že by chtěla být opozicí. Může to souviset i s tím, co vzniku Charty 77 předcházelo: „Půl roku předtím na partajním sjezdu vyhlásil (Gustáv Husák) stranickou amnestii. Část vyhozených se do partaje mohla vrátit, jejich děti mohly dát přihlášku na školy“[41].

* * *

Podobně jako pravicový Mandler smýšlel paradoxně i silně levicový disident Egon Bondy. Ten označoval Chartu 77, respektive její prominenty za **„stínový establishment“**. Jak se později ukázalo, měl v podstatě pravdu. Přestože Občanské fórum přebíralo moc jen velmi pomalu a ve vleku událostí (srov. Suk, 2003), postupně se většina příslušníků chartistické kontraelity vrátila na svá původní místa v politice, na katedrách, v redakcích, až se začalo mezi lidmi sarkasticky říkat, že zkratka OF ve skutečnosti znamená „Očekávám Funkci“ (srov. Měchýř, 1999: 138).

To měl také patrně na mysli Dolejší, když – více méně v souladu s fakty – prohlašoval, že po revoluci „... přibližně 180 členů těchto (chartistických – pozn. L.K.) rodin, jejich příbuzných a přátel, zaujalo pozice v nejvyšších státních, diplomatických a hospodářských funkcích státu.“

Do vysoké politiky pronikli zejména Václav Havel, Jiří Dienstbier, Petr Pithart, Milan Uhde a Jan Ruml. Poslanecké mandáty získali (také) například chartisté a disidenti Václav Benda, Zdeněk Jičínský, Jan Sokol, Jiří Ruml, Rudolf Battěk, Ladislav Lis, Dana Němcová, Eva Kantůrková, Hana Marvanová, Ruth Šormová, Jana Petrová, Jan Litomiský, Jan Štern, Věněk Šilhán, Rudolf Zukal, František Šamalík, Heřman Chromý, Daniel Kroupa, Pavel

[41] Havel, Jiří. Zastřelte si svého milicionáře. *Hospodářské noviny*, 27.2.2007

Bratinka, Albert Černý, Ivan Mašek, Vladimír Kolmistr, Emanuel Mandler, Bohumil Doležal, Michael Kocáb, Jiří Dienstbier mladší, Jiří Schneider (bratr chartisty první vlny Jana Schneidera), Ján Langoš, Ján Mlynárik.

V politice se však pohybovali i mnozí další disidenti – například někdejší mluvčí Charty 77 Tomáš Hradílek, který se stal ministrem vnitra či chartista první vlny Ivan Dejmal, jenž v únoru 1990 nastoupil na ministerstvo životního prostředí, aby již o rok později tomuto resortu šéfoval.

V rekonstruovaných diplomatických sborech pak postupně nacházíme chartisty a disidenty Ritu Klímovou, Rudolfa Slánského ml., Martina Palouše, Petra Pospíchala, Alexandra Vondru, Luboše Dobrovského, Jaroslava Šedivého, Jiřího Grušu, Markétu Němcovou-Fialkovou (dcera Dany Němcové), Pavla Seiftera, Daniela Kummermanna, Miloše Pojara.

Do tajných služeb nastupují chartisté a disidenti Jaroslav Bašta, Stanislav Devátý, Vladimír Hučín, Jan Princ, František Stárek, John Bok, Jan Frolík, Jiří Müller.

Na ministerstvu vnitra působili ve vysokých pozicích chartisté první vlny Karel Freund, Jan Schneider, Petruška Šustrová a také někdejší mluvčí Charty 77 Jan Kozlík (srov. Day, 1999: 239).

Do funkce generálního prokurátora je jmenován chartista Pavel Rychetský.

Ředitelem Československé televize se stal disident Jiří Kantůrek, manžel spisovatelky a někdejší mluvčí Charty 77 Evy Kantůrkové.

Sám Petr Uhl citovaný na úvod této části dostal post ředitele České tiskové kanceláře (ČTK). Později zakotvil v deníku Právo, kde vedle něj působí ještě minimálně další dva chartisté – Jiří Hanák a Alexandr Kramer. Uhlova žena Anna Šabatová po revoluci pracovala jako poradkyně ministra práce a sociálních věcí, Uhlův tchán Jaroslav Šabata se zase stal ministrem v Pithartově vládě.

Někteří chartisté zároveň pronikli i do komunální politiky – například někdejší mluvčí Charty 77 Jan Litomiský, který po revoluci zastával funkci starosty, respektive předsedy Městského národního výboru v Pelhřimově (srov. Day, 1999: 314).

Rovněž polistopadovou kulturně-intelektuální elitu zastupují významní chartisté a disidenti, především v okruhu týdeníku Respekt (Vladimír Mlynář, Martin Šimečka, Ivan Lamper), ale i Lidových novin (komentátorka a překladatelka Petruška Šustrová), Mladé fronty Dnes

(Bohumil Doležal), Českého rozhlasu (Rudolf Kučera), časopisu Babylon (Petr Placák, Josef Mlejnek), revue Prostor (Jan Štern, Petr Chudožilov, Alena Hromádková), dvouměsíčníku Listy (Václav Žák, Jiří Vančura, Miloš Hájek).

Někdejší mluvčí Charty 77, filosof Radim Palouš nastoupil po revoluci do funkce rektora Univerzity Karlovy. Ve stejné době zakotvili na Filozofické fakultě UK významní chartisté a disidenti Milan Balabán, Milan Machovec, Ladislav Hejdánek, Petr Rezek, Jiřina Šiklová. Jiní chartisté a disidenti začali působit na nově založené Fakultě sociálních věd (Jan Křen, Michal Reiman, Rudolf Kučera, Alena Hromádková, Aleš Havlíček) a Fakultě humanitních studií (Jan Sokol, Zdeněk Pinc, Martin C. Putna).

Výše řečeným ne-naznačujeme, že zmiňovaným osobám k jejich současným či někdejším vysokým pozicím dopomohly pouze zásluhy a kontakty z minulosti. Do určité míry nepochybně také (sociální kapitál hraje roli vždy, po revolucích k tomu přistupuje navíc hledisko „politické čistoty“), to však nic nemění na tom, že jde většinou o velmi schopné lidi na svých místech. Z hlediska účelu této práce je ale důležité, že hovoříme o období přechodu k demokracii, kdy řada lidí spjatých s předlistopadovým režimem musí odejít a nahradit je mohou – logicky – jen osoby z opozice, z řad nám již známých kontraelit.

* * *

Pravdu tak má historik Jan Měchýř, jenž popsal disidenty jako „skupinu občanů, kteří … **tvořili určitou základnu možného budoucího systému v případě svržení komunismu.**“ (Měchýř, 1999: 20).

Toho si byla nepochybně vědoma i mocenská centra na Západě, která podle Dolejšího prostřednictvím svých mediálních nástrojů (Hlas Ameriky, Svobodná Evropa) a různých mezinárodních cen a čestných doktorátů cíleně popularizovala vybrané chartisty, zejména ty „predestinované pro budoucnost k politickým funkcím“.

Historik Jiří Suk říká v této souvislosti na adresu Václavu Havla: „Kampaně zahraničních sdělovacích prostředků, jež se v roce 1989 vzedmuly na jeho podporu, z něj učinily prvořadou politickou osobnost ještě předtím, než do reálné politiky vstoupil.“ (Suk, 2003: 91)

Ještě zajímavější je však zjištění, že i sám Václav Havel – byť třeba ne zcela vážně – uvažoval o funkci prezidenta a to mnohem dříve než až v pohnutém roce 1989. Jak vzpomíná

Ivan Medek: „My jsme … s Václavem Havlem (telefonicky – pozn. L.K.) hovořili už v roce 1986, když měl narozeniny. (…) Volali jsme mu z Frankenu z Bavorska. (…) **Havel tehdy povídal Tigridovi: „Nestore, já vím, že vy byste byl lepším prezidentem než já, ale já myslím, že tím prezidentem budu já.**" (Pažout, 2008: 127)

Citovaná slova budou jistě mnozí zlehčovat jako svérázný druh humoru. My v nich však vidíme spíše potvrzení Dolejšího názorů. Jsou zde ostatně i jiná závažná svědectví, která dokazují, že Václav Havel skutečně dobře cítil, jak se blíží jeho chvíle, kdy s ním jako s (ze Západu mocně podporovaným) vůdcem kontraelity budou muset komunisté začít jednat.

Jaroslav Šabata v této souvislosti vzpomíná: „Už v červenci 1987 na zahradě amerického velvyslanectví, po zklamání z Gorbačova, jímž československá společnost právě prošla, mně Havel *mohl* říci: ***Nepřijdou za nimi, ale za mnou.***" (Tichák/Burian, 1997: 104). „Nimi" přitom prorocky myslel „dubčekovské reformátory" (později sdružené s jasnou politickou aspirací do tzv. Obrody) a těmi, kdo za nimi nepřijdou – a kteří místo toho přijdou právě za Havlem – myslel Husáka a Adamce…

V uvedených skutečnostech lze spatřovat jisté potvrzení Dolejšího názorů a ovšem i projev Havlovy ctižádostivosti, o které později mluvil emigrant a publicista Karel Hvížďala.[42] Ten také zaznamenal velice výmluvnou událost předcházející sametové revoluci v Československu: „V lednu 1989 zazvonil v mém bonnském domě telefon. **Volal Pavel Tigrid z Paříže a rovnou položil otázku: Co bys tomu řekl, kdyby byl Václav Havel prezidentem? Tigrid tehdy obvolal kdekoho po světě. V příštím čísle jeho Svědectví vyšel článek, v němž oznámil konec komunismu** a fakt, že budoucím prezidentem Československa by měl být … Václav Havel. O pár měsíců později, ale dlouho před pádem berlínské zdi požádal Tigrid přítele-disidenta … Gyulu Vargu v Budapešti…, aby dal **zhotovit několik desítek tisíc odznaků s textem Havel for President a propašoval je do Prahy a okolí.**"[43]

Tato pozoruhodná akce se skutečně zdařila (StB zaspala nebo jí to právě už nevadilo?), jak potvrdil sám Pavel Tigrid: „"Ďula" vše zařídil… a ty plastové placky se staly oblíbenou, jakkoli zprvu trochu riskantní ozdobou v klopách bund a kabátů zejména studentů

[42] Hvížďala, Karel. Štěstí i smůla politika Václava Havla. *MF Dnes*, 28.5.2004
[43] Hvížďala, Karel. Štěstí i smůla politika Václava Havla. *MF Dnes*, 28.5.2004

a mladých lidí. Ostatně nejenom u nás. A opravdu, zanedlouho pán toho jména byl na Pražském hradě uveden do nejvyšší státní funkce."[44]

Ve světle uvedených skutečností již nepřekvapí výrok Viliama Ciklaminiho, prvního náměstka těsně porevolučního federálního ministra vnitra Sachera: „**To, že se Havel stane prezidentem, bylo připravené.** To víte, já jako první náměstek jsem měl na starosti rozvědku..."[45]

Plán na instalaci Václava Havla do nejvyšší státní funkce koneckonců rozvíjeli – svým způsobem v tichosti – i jeho přívrženci v Občanském fóru a to ještě před tím, než nechali tento záměr řádně prodiskutovat a odsouhlasit: „Pohotová materiální připravenost Koordinačního centra na propagaci Havlovy kandidatury dává tušit, že se o ní systematicky uvažovalo ještě předtím, než se o ní začalo v příslušných grémiích otevřeně hovořit. Havlovi důvěrníci se od 7. prosince zmiňovali o tom, že distribuce připravených letáků, placek, brožur a dalšího propagačního materiálu je dojednána v rámci celé republiky. Čekalo se jen na výsledek diskuse rozšířeného krizového štábu." (Suk, 2003: 207-208).

Havel sám o funkci prezidenta usiloval, ve vypjaté atmosféře kvůli tomu dokonce vyhrožoval odvoláním řediteli Československé televize Pavlovi (srov. Suk, 2003: 218-219). Opatrně (možno říci „sametově") ale cílevědomě se také snažil dostat ze hry o nejvyšší post Alexandra Dubčeka. To vše vedlo nakonec k tomu, že mu chartista první vlny Ivan Dejmal napsal velmi osobní a apelativní dopis, ve kterém otevřeně kritizoval jeho mocenské ambice, respektive způsob jejich naplňování (Suk, 2003: 242-243).

Nejen v této souvislosti je pravděpodobné, že Václav Havel nemyslel upřímně ani svoje tehdejší výroky o tom, že chce být prezidentem jen „dočasně": „Prezidentovy smělé náběhy ve svém celku daleko přesahovaly poslání „několikaměsíčního pracovního prezidenta – garanta pokojné cesty ke svobodným volbám," jak je Havel skromně a úsporně formuloval v době prezidentské volební kampaně (10.-28. prosince), a naznačovaly, že jeho původní zájem co nejdříve „vysublimovat z politiky do literatury" buď od počátku nebyl míněn vážně, anebo se ve víru dění od základů proměnil." (Suk, 2003: 278)

---

[44] Tigrid, Pavel. Havel, klíčový hráč české politiky, odchází. *MF Dnes*, 31.1.2003

[45] srov. http://www.cibulka.net/petr/view.php?cisloclanku=2003010101

* * *

Dolejší soudí, že porevoluční nástup chartistů do politických funkcí posvětily (doslova „schválily") – prostřednictvím svých tajných služeb – „pověřené orgány SSSR a USA".

Přímé důkazy pro takovéto tvrzení se samozřejmě předkládají těžko. Domníváme se nicméně, že zejména v případě Václava Havla je uvedený postup velmi pravděpodobný – jako budoucí hlava státu v období přechodu musel být přijatelný (a byl přijatelný) jak pro Moskvu, tak pro Washington [totéž se ostatně dovídáme i k osobě Alexandra Dubčeka – jako nového československého prezidenta si jej údajně uměly představit obě strany někdejšího studenoválečného konfliktu (srov. Suk, 2003: 209)].

Jeden z prvních politických vězňů normalizačního režimu, chartista první vlny, později významný exulant, historik Jan Tesař dokonce říká, že se Václav Havel „stal pánem Hradčan z rozhodnutí CIA"[46]. Možná s tím souvisí i skutečnost, že si prezident Havel jako jednoho ze svých poradců vybral Mojmíra Povolného, dlouholetého člena a později předsedu Američany financované (a jinak infiltrované?) Rady svobodného Československa[47], jejímž spoluzakladatelem a členem byl i spolupracovník francouzské zpravodajské služby, exulant Radomír Luža[48].

Ještě zajímavější jsou však informace naznačující, že **na Havlovi-prezidentovi měla až překvapivě velký zájem i Moskva** (jinými slovy: KGB). Tvrdí to alespoň komunistický intelektuál a politik Miloslav Ransdorf: „... od Ladislava Adamce, který už zemřel, jsem se dozvěděl, že mu volal Michail Sergejevič Gorbačov, že má zařídit, aby se prezidentem stal Václav Havel. Když to odmítnul, následoval nátlak a tato změna se realizovala. Původně mu tlumočil tento sovětský požadavek velvyslanec SSSR Viktor Lomakin, po něm nastoupil sám Gorbačov. Víte, že to dopadlo potom tak, že komunisti v roce 1989 zvolili Havla za prezidenta, a aby to bylo pojištěné, byl zabezpečen požadavek aklamace. Tedy nikoli tajná volba, ale aklamace, aby to bylo absolutně jisté."[49]

---

[46] srov. Jan Tesař: Instituce (Na okraj Daňkovy Úvahy o prohrách a vítězstvích) – http://lko.nazory.cz/BULLET/BULLETIN101H.HTM

[47] ke spojení Povolného a Rady se CIA srov. Kobliha, Bohumil. O denunciantech, jejich pomluvách a lžích. http://www.svedomi.cz/svedomi/2009/kob_0903_o_denunciantech_jejich_pomluvach_a_lzich.htm

[48] Blažek, Petr / Koura, Petr. Dějepisec v centru dění. http://www.czsk.net/svet/clanky/osobnosti/luza.html

[49] viz http://www.ransdorf.com/rozhovory/reflex/Časopis%20vlády%20SR%20Verejná%20správa.pdf

## 2.1.5. Charta 77 a její sponzoři

„Patrik Benda vyprávěl, že on i jeho sourozenci, ač děti disidentů, nosili dokonce hezčí oblečení než spolužáci.“[50]

Přejděme teď k Dolejšího tvrzením, která se týkají veledůležitého zahraničního zázemí Charty 77: „Finanční prostředky pro činnost Charty 77 a zejména pro soukromou potřebu jejich vůdců, shromažďoval v Nadaci Charty 77 ve Stockholmu zeť sovětského akademika Arnošta Kolmanna, František Janouch, sám dlouhou dobu působící v sovětském jaderném výzkumu (...)".

Citované informace potvrzuje ve svých pamětech sám Arnošt Kollman (2005), přední česko-židovský marxistický intelektuál, jenž dlouhou dobu působil v akademických i politických funkcích v Sovětském svazu. Jeho zetěm byl skutečně jaderný fyzik František Janouch, který rovněž vystudoval a pracoval v Sovětském svazu.

Janouch odcestoval do Švédska v roce 1973 na pozvání tamní Akademie věd. O dva roky později jej československé úřady zbavily občanství. Po vzniku Charty 77 založil a vedl ve Stockholmu Nadaci Charty 77, která finančně pomáhala šikanovaným disidentům, s nimiž si Janouch začal pravidelně dopisovat i telefonovat. Dolejší má tedy pravdu, dodáme ale některé další důležité informace.

* * *

Pro účely distribuce Janouchových peněz zřídila Charta 77 hned záhy po svém vzniku takzvaný Fond občanské pomoci, který pak v tichosti obnovil činnost po první velké vlně perzekucí chartistů-členů VONS (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 23).

Právě kvůli uvěznění chartisty Václava Bendy dostala finanční pomoc jeho žena Kamila – stejně jako třeba Anna Šabatová nebo Petruška Šustrová, Jan Lopatka či Daniel Kroupa (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 13-14): „V prvním roce činnosti Nadace bylo do ČSSR posláno 158 podpor pro 90 různých adresátů v celkové sumě odpovídající 650 000 Kč.

---

[50] Šustrová, Petruška. „Mámo, ten uherák dávaj v kriminále každýmu?“ *Xantypa* 9/2009 (rozhovor s Petruškou Šustrovou vedli Pavlína Formánková a Petr Koura)

Od té doby se rozsah činnosti Nadace i možnosti jejího působení neustále rozšiřovaly." (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 73)

Od roku 1983 používal Janouch ročně aktualizovanou „výplatní listinu" s jmenovitě uvedenými příjemci zásilek (jedna zásilka představovala 500 švédských korun) a jejich četností (12x, 6x, 4x, 3x, 2x, 1x za rok). (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 23) Příjemci podpor zpravidla potvrzovali Janouchovi dopisem jejich obdržení (Nadace Charty 77: dvacet let, str. 71).

Pravidelné příspěvky dostávala například Vlasta Chramostová, Dominik Tatarka, Ludvík Vaculík a Eva Kantůrková, kterým komunisté zkrátili či dokonce úplně odebrali důchod (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 102). Pomoc chodila také Janu Trefulkovi, Karolu Sidonovi i Janu Skácelovi (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 15). Časté byly takzvané „vánoční zásilky," které si v celkové hodnotě cca 5 000 dolarů mezi sebe rozdělilo 40 disidentů (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 15).

„Centrálním pokladníkem" Charty 77 se nakonec stal Pavel Bratinka a „podpokladníkem" pro samizdatové časopisy (Vokno, Revolver revue, O divadle) Petruška Šustrová, konto VONS spravoval kněz Václav Malý a výdaje na kulturní projekty měl v gesci Luboš Dobrovský (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 27). O penězovodech spolurozhodoval také Václav Havel, Václav Benda, Jiří Dienstbier a Jiří Hájek (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 23).

Kromě finančních prostředků proudilo do Československa od poloviny 80. let i moderní technické vybavení. Zprvu především radiopřijímače, gramofonové desky, audiokazety, později videa, kamery a dokonce i střihací pulty (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 41).

Tak vznikl Originální Videojournal a začaly vycházet samizdatové časopisy Vokno a Revolver Revue (Nadace Charty 77 : dvacet let, 81).

Disent získal profesionální zázemí, magnetofony počínaje a kopírovacími stroji konče. Neoficiální kapely měly díky Janouchovi kvalitní nahrávací aparatury (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 87). Uvedená podpora přitom nesměřovala pouze Chartě 77, ale třeba i Jazzové sekci (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 41).

Zůstává paradoxem, že zatímco exilová periodika se musela do Československa pašovat, peníze i technické vybavení chodilo téměř výhradně legální cestou. To byl i případ osobních

počítačů a tiskáren, které dostali a rychle si osvojili zejména Václav Havel, Jiří Dienstbier, Ludvík Vaculík, Alexandr Vondra, Jiří Müller (vybaven již v roce 1987 – srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 87), Eva Kantůrková, Ivan Klíma, Eda Kriseová, Milan Šimečka a Jáchym Topol (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 87).

Dlužno ovšem dodat, že počítače posílali disidentům z řad spisovatelů často sami západní nakladatelé (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 43), nejen tedy Janouchova Nadace, která zato jako jediná vybavila počítači Medkovu Informační agenturu ve Vídni, Prečanovo Československé dokumentační středisko nezávislé literatury v Scheinfeldu či mnichovské exilové nakladatelství Index (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 42).

Právě podpora exilových organizací tvořila druhý hlavní smysl Janouchovy Nadace. Jen díky ní mohly na Západě vycházet práce zakázaných československých autorů (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 77-78), ať už šlo – například – o dvojdílné rozsáhlé *Paměti* Václava Černého či drobné básnické sbírky Zbyňka Hejdy. Janouchova Nadace zároveň podněcovala tvůrčí činnost disidentů vyplácením účelových stipendií a také udělováním vlastních literárních cen, jmenovitě ceny Toma Stopparda, Seifertovy ceny a Ceny Františka Kriegla (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 52-55). Vedle toho poskytovala Janouchova Nadace jednorázovou peněžní výpomoc emigrantům (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 20, 68).

Dolejší má rovněž pravdu v tom, že po revoluci Nadace Charty 77 – již zaregistrovaná na Federálním ministerstvu vnitra – finančně i technicky podpořila Občanské fórum v Praze, ale i bratislavskou Veřejnost proti násilí a rodící se nezávislý tisk (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 93).

* * *

Dolejšího Analýza dále tvrdí: „V období 1980-1989 bylo prostřednictvím Nadace Charty vyplaceno cca 376 tisíc US dolarů na činnost Charty 77 v Československu a cca 1,341mil. US dolarů pro osobní potřebu vedoucích členů Charty. Tato částka nezahrnuje peníze vyplacené za literární a jiné ceny."

Nemůžeme potvrdit přesnou částku, kterou Dolejší uvádí, ostatně si nemyslíme, že by byla tím nejdůležitějším, co se v citovaném textu sděluje. Jde o to, že Charta 77 přímo závisela na finanční podpoře ze Západu, jak ostatně zdůrazňovala komunistická propaganda.

Přísun peněz opozici přitom probíhal různými cestami a Janouchova Nadace netvořila jediný zdroj. Alexandr Vondra popsal jiný způsob: „Občas také pomohlo, že někdo dostal stipendium v zahraničí, já jsem měl třeba celý rok osmdesát devět stipendium ve Švýcarsku.“ (Urbášek/Vaněk, I. díl, 2005: 1095)

Ani v pověstných Kavanových kamionech nechodily pouze knihy… „Byl to asi 47. kamion z celkových 61. On to nebyl v pravém slova smyslu kamion, ale taková dodávka Peugeot. Dodnes mi jej nevrátili, ani 4 000 marek, které tam kromě knih byly, (uvedl Kavan).“ (Vachalovský/Žáček, str. 362, pozn. 483)

Jak Dolejší správně napsal, nejrůznější umělecké ceny udělované v zahraničí československým disidentům znamenaly také výraznou finanční injekci. Například Pavel Kohout dostal v roce 1978 21 000 marek jako součást rakouské Státní ceny pro evropskou literaturu (srov. Informace o Chartě („Infoch“) č. 1/1978 (Oznámení).

Petr Uhl zase za svou Východoevropskou informační agenturu přiznal honoráře z (Američany financovaného) Rádia Svobodná Evropa (Urbášek/Vaněk, I.díl, 2005: 1024), i když v tomto případě jistě nešlo o žádné velké sumy. Jiný případ zřejmě představoval Emanuel Mandler a jeho (Československá) Demokratická iniciativa: „… Hans-Dietrich Genscher … Prostě zařídil, že jsme z Německa přestali dostávat peníze. A my jsme byli na Německu existenčně závislí, jinak bychom nemohli existovat.“ (Urbášek/Vaněk, I. díl, 2005: 486)

Jistý zdroj finančních prostředků představovali i samotní signatáři Charty 77 (ti movitější z nich) a okruh jejich sympatizantů. Oficiální materiály Charty 77 hovoří v této souvislosti dokonce o (neexistujícím) „bankovním kontě“: „… je přirozené, že signatáři Charty 77 podle svých možností přispívají těm, kdo zůstali bez prostředků. Značnou pomoc poskytují také mnozí občané, kteří Chartu 77 nepodepsali. Charta 77 však není organizací a nemůžeme proto zřizovat bankovní konto.“[51]

---

[51] Sdělení Charty 77 z 30. června 1977 podepsané prof. Jiřím Hájkem – http://www.cibulka.net/77/1977/21.htm

*  *  *

Pojďme nyní k hlavním sponzorům Nadace Charty 77. Podle Dolejšího „Finanční prostředky pocházely především od židovských mecenášů z mezinárodního PEN-klubu, Rotary-klubu, Jewish Agency, Guggenheimovy nadace v USA, B' nai B' rith, Masarykovy nadace při Masarykově museu v Izraeli, židovských odborových svazů zejména v USA, Švédsku".

Citovaná Dolejšího tvrzení působí silně antisemitsky a to tím spíše, že jejich pravdivost nemůžeme potvrdit (Guggenheimova nadace, B' nai B' rith ani Masarykovo museum v Izraeli nefigurují na dostupném seznamu dárců Janouchovy Nadace). Vyvstává pochopitelně otázka, proč se autor Analýzy tolik zaměřuje na židovské organizace a naopak vůbec nezmiňuje důležitou osobu Karla Schwarzenberga, významného a prokazatelného mecenáše Charty 77 (srov. Soros, 1991: 12)!?

Přesto zůstává faktem, že naprosto klíčovým donátorem Nadace Charty 77 byl skutečně „židovský mecenáš" a sice americký finančník (a spekulant) maďarsko-židovského původu George Soros (1991), kterého ovšem Dolejší vůbec neuvádí. Zmínit lze v této souvislosti i newyorský ústav Jacob Blaustein Institute for Human Rights, jenž jako součást organizace American Jewish Committee sponzoroval po několik let sepsání a vydání pamětí chartisty Jiřího Hájka (srov. Hájek, 1997: 10).

Co se týká institucí jako je Jewish Agency, citujme spíše humornou historku Jiřího Müllera, brněnského chartisty, jenž byl v roce 1968 členem studentské delegace do Izraele: „... nejsem Žid, nemám žádné židovské předky. Ale pravdou je, že ten pobyt (v Izraeli – doplněno L.K.) na mě zapůsobil, takže naše děti se jmenují David a Rút. ... Jednou mě přišlo, poté co se narodila, z Anglie 10 liber od Jewish Fund. Ti také zřejmě usoudili, že patříme do sionistické skupiny." (Urbášek/Vaněk, I. díl, 2005: 583)

Dolejší má nicméně pravdu, když říká, že mezi sponzory Janouchovy Nadace figurují mezinárodní PEN-kluby. Představovaly jedny z pravidelných a významných dárců (zejména švédský, dánský, finský, norský a islandský PEN-klub – srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 13, 66, 69), spolu se skandinávskými svazy spisovatelů (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 6, 66), sdruženími divadelníků (například britský spolek Equity – srov. Nadace Charty

77 : dvacet let, str. 17, 69) či norskou nadací Fritt Ord podporující svobodu slova (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 6).

Naznačená skladba dárců samozřejmě souvisela s faktem, že k československému disentu patřila řada uznávaných autorů (Václav Havel, Jaroslav Seifert, Ivan Klíma, Ludvík Vaculík), navíc ve Správním výboru Nadace Charty 77 působil světoznámý americký dramatik Arthur Miller.

V souladu s Dolejším lze také konstatovat, že další zdroj příjmu pro Janouchovu Nadaci tvořily překladatelské, filmové a jiné odborové svazy, ale i církevní a studentské organizace (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 69, 101), ba dokonce „skupinky Rudé mládeže“ (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 69). Jednorázovou, ale vydatnou finanční injekcí byly různé ceny, které chartisté obdrželi v zahraničí a následně převedli na Janouchovu Nadaci. To se týkalo zvláště Erasmovy ceny Václava Havla (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 50).

* * *

Logicky se nabízí otázka, zda československé disidenty nepodpořily také nějak západní tajné služby. Otevřené zdroje tomu však nijak nenasvědčují, ať už proto, že to jednoduše není pravda, nebo z pochopitelných důvodů utajení. Přesto například spisovatel a exulant Jan Beneš prohlašuje, že „... na činnost ... Nadace Charty 77 přispěla ... částkou $ 220 000 oklikou přes čs. exilovou organizaci CIA.“[52]

Existují rovněž nejrůznější spekulace o více či méně přímém spojení CIA a Sorosových aktivit, které významně přispěly k „amerikanizaci“ východní Evropy a k řadě dalších úspěchů americké globální politicko-ekonomické strategie během studené války i po jejím skončení[53]. Známý britský levicový týdeník v této souvislosti tvrdí, že „Soros nemusí být, jak někteří naznačují, ... agent CIA. Ale že jeho společnosti a NGO jsou těsně zabrané v americkém expansionismu nemůže být vážně zpochybněno.“[54]

---

[52] Beneš, Jan. Setkání v Berlíně. *Český dialog* 1-2/2007 http://www.ceskydialog.net/clanek.php?idcl=2628&aidci=

[53] srov. Cottin, Heather. George Soros: Imperial Wizard/Double Agent. *Covert Action Quarterly*, Fall 2002

[54] Clark, Neil. NS Profile – George Soros. *New Statesman*, 2.6.2003 http://www.newstatesman.com/200306020019

Za pozornost stojí snad také informace, že činnost Janouchovy Nadace sponzorovali kromě organizací rovněž jednotlivci, „z nichž mnozí chtěli zůstat v anonymitě“ (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 69). A konečně víme, že Charta 77 dostala v roce 1986 vyznamenání texaské nadace Rothko Chapel. Příslušnou cenu v hodnotě 10 000 dolarů převzal v prosinci 1988 František Janouch přímo od bývalého amerického prezidenta Jimmyho Cartera. Peníze pak putovaly do Prahy k disidentům (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 85).

* * *

Nyní ještě krátce nastíníme způsob, jakým československá opozice přijímala zmiňovanou pomoc a jak komunikovala s exilem. Zjišťujeme, že „... pošta byla dvojí. Ona normální, státní, jejímž systémem procházely obálky s tuzexovými bony a zpětné kartičky potvrzující jejich obdržení, a potom „dizipošta“, jak se říkalo nepěkně. Chodila různými cestičkami, měla i pravidelné termíny, svoje kurýry a tajné schránky, prostředkovali ji někteří diplomaté, také cizinci, turisté, zástupci různých organizací.“ (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 33-34)

Nadace Charty 77 – podobně jako samotná Charta 77 – dělala vše proto, aby působila maximálně legálně. Přímo ve svých stanovách zakotvila zásadu, že peníze budou posílány do Československa oficiální cestou přes zprostředkovatele Tuzexu ve Švédsku Svena Perssona. To ovšem policii a StB usnadňovalo přehled o příjemcích zásilek (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 72-73). Disidenti pak museli u výslechů vysvětlovat původ těchto peněz (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 22). „Výplatní listiny“ Janouchovy Nadace záměrně zveřejňovaly komunistické tiskoviny s cílem diskreditovat Chartu 77 (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 75, 90).

### 2.1.6. Charta 77 a StB

Dolejší hovoří o Chartě 77 jako o takzvané **řízené opozici**. Naznačuje přitom existenci jakýchsi „dohod, které byly o jejím vzniku a působnosti uzavřeny." Toto je bezesporu nejzávažnější a také nejkontroverznější Dolejšího tvrzení, neboť sugeruje na první pohled protismyslné „spojení mezi Chartou 77 a vedením komunistického státu".

Na druhou stranu třeba z Polska známe i případy, kdy tajná policie dokonce přímo iniciovala vznik „opozičních" seskupení (i když rozsahem menších než byla Charta 77 – šlo většinou o jednotlivá „podzemní" vydavatelství), přes která potom infiltrovala skutečný disent, jehož směřování a taktiku se snažila ovlivnit podporou postojů výhodných pro plány samotné kontrarozvědky (srov. Grocki, 1993: 35, 38, 42).

Víme také, že u některých zvlášť cenných agentů používala tajná policie speciálních postupů k jejich zakrytí, včetně toho, že dané spolupracovníky evidovala a na oko sledovala jako nepřátelské osoby (srov. Grocki, 1993: 83). Žádoucí image „disidenta" a jeho věrohodnost v opozičním prostředí pak někdy posilovaly fingované (eventuelně i skutečné) represe, třeba předstíraná několikadenní internace v případě jednoho důležitého agenta v Solidaritě (srov. Grocki, 1993: 83, 37).

Jenomže představitelé Charty 77 a VONS byli vězněni mnoho let. Jejich pronásledování nelze kvůli svému rozsahu v žádném případě označit za „krycí legendu". Taková představa se nejen nezakládá na žádných dostupných důkazech, ale odporuje i zdravému rozumu a elementární lidské psychologii. Řečeno jednoduše: Pokud by opravdu (někteří) chartisté měli vědomě působit v rámci dohod s komunistickou mocí, těžko by přistoupili na to, že se nechají touto mocí věznit a jinak perzekvovat. Za to nestojí ani vzdálená vidina případných budoucích výhod.

Dolejší nepřesvědčivě namítá, že výběrové represe sloužily jako nutný prostředek (mezinárodní) popularizace disidentů a jejich jisté disciplinace. Tento sám o sobě pochybný argument navíc automaticky předpokládá, že již na konci 70. let (kdy proběhl monstr-proces s VONS) českoslovenští komunisté počítali s revolučními změnami o deset let později, pro které připravovali vhodnou opoziční politickou garnituru.

Dolejší doslova tvrdí: „Občanské odsuzování a věznění některých nejaktivnějších členů Charty 77 … bylo především velmi diferencované a mělo výchovný … a propagační význam... Věznění členové Charty 77 se tímto způsobem učili podřizovat se kázni (sic!) … a současně jim bylo jejich uvěznění … podnětem k obrovské mezinárodní propagační kampani... Československo se tímto způsobem seznamovalo s lidmi, o nichž by bývalo v listopadu 1989 nevědělo vůbec nic.“

Pravděpodobnější se však zdá, že pokud mělo věznění disidentů plnit nějaké postranní zájmy komunistů, pak jako způsob nátlaku ke zverbování potenciálních agentů, zejména pokud se dotyčný dostal na svobodu díky podmíněnému propuštění. To byl případ známého spisovatele Vladimíra Škutiny[55], vězněného v letech 1969 až 1974. Po svém propuštění spolupracoval s StB jako agent (krycí jméno „Historik“) přinejmenším do roku 1982. Škutina se v té době pohyboval v opozičním prostředí, mimo jiné podepsal v první vlně Chartu 77. Nevíme ale jistě, zda tak učinil z podnětu StB či z vlastní vůle. Komunisté mu však poté odebrali invalidní důchod[56]. Můžeme opět jen spekulovat, zda to mělo posílit jeho věrohodnost jako disidenta či zda jej opravdu trestali. Škutinova evidence jako spolupracovníka nicméně pokračovala a to i po jeho emigraci (či spíše vysazení) do Švýcarska v roce 1978[57].

* * *

Jak moc tedy StB infiltrovala opozici? Tuto citlivou otázku již asi nikdy spolehlivě nezodpovíme, neboť se ztratilo velké množství důležitých dokumentů a málokdo je ochoten mluvit otevřeně. Objevují se proto různá a často bombastická tvrzení, která lze ale jen velmi těžko ověřit. Někdejší rezident StB, poradce premiéra Adamce, dnes politolog a komentátor Oskar Krejčí například bez jediného důkazu prohlašuje: „… kvalifikované odhady se liší, ty nejnižší hovoří o tom, (že) mírně přes 60 procent příslušníků pevného jádra opozice se Státní bezpečností spolupracovalo. Z nejrůznějších důvodů. Od spolupráce pod nátlakem, přes hmotnou motivaci či vedeni přáním umožnit dětem studium v zahraničí, až po snahu urychlit si kariéru – ale i z ideových pohnutek.“ (Krejčí, 2004: 18, srov. také str. 30)

---

[55] srov. Placák, Petr. Opět trochu legrace pane Škutino. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1.1.1992) http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1992/nn2492/obsah/11.htm
[56] srov. http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=1&name=%A9kutina+Vladim%EDr
[57] srov. http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_skutinav.php

Dolejší je v této věci o poznání konkrétnější, což nám umožňuje konstatovat, že se skutečně **dostal k určitým poznatkům, jejichž pravdivost potvrdila po mnoha letech i oficiální místa.** Autor Analýzy si nevymýšlel, když naznačil okruh (bývalých) spolupracovníků StB v řadách Charty 77 nebo jejím bezprostředním okolí. Podle něj „Uvnitř Charty 77, VONS a ve všech ostatních jejích odnožích, působila rozsáhlá agentura StB /Jaromír Glac, dr. Josef Hodic, Jan Hrabina, Jan Křen, Vlasta Chramostová, Zdeněk Ingr, Luboš Bažant, Michal Kobal, Petr Burian, JUDr. Josef Průša, JUDr. Josef Danisz, Věra Vránová, Pavel Muraško, Michal Kocáb, atd."

Na tomto místě však musíme rozlišit – existují tzv. Cibulkovy seznamy spolupracovníků StB[58], na kterých figurují osoby evidované v různých kategoriích spolupracovníků StB („Tajný spolupracovník," „Agent," „Rezident"), včetně těch, na než se z rozhodnutí Ústavního soudu nevztahuje lustrační zákon z roku 1991, neboť v naprosté většině případů nešlo o vědomou spolupráci (kategorie „Důvěrník," „Kandidát tajné spolupráce").

Pak je tu oficiální seznam spolupracovníků StB vydaný ministerstvem vnitra patnáct let (!) po sametové revoluci[59] a podle tohoto seznamu budeme v rámci maximální možné objektivity postupovat při určování toho, jak moc „rozsáhlá" agentura StB v opozici působila, respektive zda měl Dolejší u konkrétních jmen pravdu („ano") či nikoli („ne"):

GLAC Jaromír – NE

HODIC Josef – **ANO**

HRABINA Jan – NE

KŘEN Jan – NE

CHRAMOSTOVÁ Vlasta – **ANO**

INGR Zdeněk – **ANO**

BAŽANT Luboš – NE

KOBAL Michal – **ANO**

---

[58] dostupné on-line na adrese http://www.cibulka.com

[59] kdysi byl dostupný na webové adrese ministerstva vnitra, nyní se přesunul na stránky Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) – http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-evidencni-zaznamy

BURIAN Petr – **ANO** (Na seznamu ÚSTR figuruje více osob tohoto jména, avšak s největší pravděpodobností jde o Petra Buriana, jenž byl za spolupracovníka označen i ve zprávě Parlamentní komise vyšetřující události ze 17. listopadu)

PRŮŠA Josef – **ANO** (Na seznamu ÚSTR figuruje více osob tohoto jména, ale téměř jistě jde o advokáta Josefa Průšu, kterého za spolupracovníka StB označuje Petr Cibulka – srov. Cibulka, 1999: 51)

DANISZ Josef – **ANO**

VRÁNOVÁ Věra – **ANO**

MURAŠKO Pavel – **ANO**

KOCÁB Michal – NE

Výsledek: 9 ano / 5 ne. Zdůrazněme ale, že to „ne" neznamená, že dotyčné osoby nějak nespolupracovaly. Pouze nejsou uvedeny na oficiálním seznamu, podle kterého jsme dělali toto předběžné ověřování. Na tom Cibulkově ve dvou případech (Jan Křen, Michael Kocáb) uvedeny jsou, přitom **ani „Cibulkovy" seznamy nejsou úplné** (srov. Cibulka, 1999: 58).

Zároveň však platí, že jakékoliv seznamy poskytují jen informaci, zda ten který jedinec byl evidován jako spolupracovník StB, případně v jaké době a v jaké kategorii. Z posledních údajů lze potom usuzovat například na vědomou spolupráci, o jejím konkrétním obsahu však prozradí víc teprve osobní svazek spolupracovníka, pokud se ovšem dochoval. Samotný fakt evidence tedy nutně neznamená, že dotyčný donášel StB – mohl například „jen" poskytovat odborná stanoviska, jako údajně Josef Tošovský, někdejší spolupracovník ekonomické rozvědky ČSSR. Nebo se ukázalo, že evidovaný „spolupracovník" StB ve skutečnosti podváděl a to i ve prospěch některé západní zpravodajské služby (exulant Bořivoj Čelovský).

Mnozí jiní – pod nátlakem či kvůli okamžitému zisku – podepsali takzvaný vázací akt, ale nikdy potom s StB vážně nespolupracovali. Na druhou stranu existovala řada lidí, kteří svojí spoluprací zasáhli negativně do životů druhých a významně přispívali k udržení celé mašinérie represe a kontroly společnosti.

Naznačenou rozdílnost osudů evidovaných osvětlíme na seznamu jmen předloženém Dolejším – zatímco Vlasta Chramostová „spolupracovala“ jen velmi krátce a v podstatě minimálně, navíc dávno před svým podpisem Charty 77, Josefa Hodice lze naproti tomu označit za výkonného agenta právě z doby Charty 77. Přesto se tyto dvě osoby ocitají – neprávem – vedle sebe. Ale za to nelze Dolejšího zavrhovat, to jsou upřesnění (byť důležitá), která můžeme poskytnout nyní, ale která autor Analýzy zřejmě nemohl na samém počátku 90. let důkladně postihnout.

Nejen již zmiňovanou Vlastu Chramostovou, ale i několik dalších chartistů první vlny nacházíme v evidenci spolupracovníků StB z doby před rokem 1977, respektive 1968. Jedná se minimálně o tyto osoby:

1. Toman BROD (* 1929), historik (Tajný spolupracovník, krycí jméno „Mefisto“)
2. Stanislav BUDÍN (* 1902), novinář (Tajný spolupracovník, krycí jméno „Standa“)
3. Pavel KOHOUT (* 1928), dramatik (Tajný spolupracovník – Agent „Olek“)
4. Jan PETRÁNEK (* 1922), novinář (Ideospolupracovník „Klement“)

Nás však budou zajímat především chartisté, kteří s StB spolupracovali v 70. a/nebo 80. letech. V první vlně signatářů se kromě již vzpomínaného Vladimíra Škutiny objevili další čtyři aktivní spolupracovníci StB a sice Egon Čierný, Václav Hyndrák, Jiří Kořínek a především Josef Hodic, později vysazený do Rakouska se zpravodajským určením[60].

Podle Radka Schovánka, dlouholetého pracovníka Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu **byl mezi prvními signatáři rovněž agent KGB**[61].

Do konce roku 1989 získala podle Schovánka StB jako své spolupracovníky ještě Milana Hübla, Vladimíra Príkazského, Pavla Murašku a Bohumila Šimona[62]. Tento výčet je však omezen pouze na signatáře první vlny, mezi těmi, kdo se k Chartě 77 připojili později, měla StB další spolupracovníky (např. Milan Skřont, František Maštera, Josef Bednařík).

---

[60] všechno viz Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007
[61] srov. Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007
[62] srov. Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007

Především ale zaslouží zmínit i spolupracovníci StB, kteří sice nepodepsali Chartu 77, ale pohybovali se v jejím okruhu či obecněji v opozičním prostředí. Jde na prvním místě o Dolejším jmenovaného právníka Josefa Danisze, člena VONS, později člena Hnutí za občanskou svobodu a také vlivného člena První parlamentní komise pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu.

Dále se jedná o Dolejším rovněž uvedeného advokáta Josefa Průšu, exponovaného jak v prostředí Charty 77, tak i spřízněného VONS, obhájce disidentů a právního zástupce Jazzové sekce, „vynikajícího kamaráda“ Petra Cibulky (srov. Cibulka, 1999: 51-52) a také člověka, kterého uvedl do disentu Václav Havel (srov. Cibulka, 1999: 78).

Mezi „kmenovými“ členy VONS dále působila agentka StB Věra Vránová (srov. Pažout, 2008: 81-114).

Z prostředí undergroundu evidovala StB jako svého agenta – vedle jiných – známého básníka a filosofa Zbyňka Fišera alias Egona Bondyho (krycí jméno „Oskar“/“Klíma“).

Jako Kandidát tajné spolupráce, respektive Agent StB (krycí jméno „Kytarista“) je evidován i Milan „Mejla“ Hlavsa z legendární kapely *Plastic People of the Universe* (srov. Cibulka, 1999: 22, 62-63).

Jako Kandidát tajné spolupráce, respektive Agent (krycí jméno „Montér“/“Muzikant“) figuruje na oficiálních seznamech StB také Robin Hájek, zvukový technik Plastiků, se kterými nahrával – u Václava Havla na Hrádečku (srov. Cibulka, 1999: 21, 24, 53).

Jako agent StB (krycí jméno „Simona“) působil známý Václava Havla, chartista a člen Divadla Járy Cimrmana Marek Šimon, který měl například udat úkryt cyklostylu či odhalit, odkud dostává Charta 77 peníze.[63]

Jako agentka StB s krycím jménem „Alžběta“ je ovšem evidovaná i matka jednoho z nejaktivnějších brněnských disidentů Petra Cibulky Věra Cibulková. Podobně i matka Jana Kavana Rosmeri (Marie) Kavanová je evidovaná jako Tajný spolupracovník StB s krycím jménem „Marie“. Samotný Jan Kavan udržoval kontakt s StB na počátku svého pobytu v Londýně na konci 60. let (srov. Bok / Vachalovský, 2000), později se však hájil, že netušil nic o tom, že dotyčný pracovník ambasády je ve skutečnosti rozvědčík s diplomatickým krytím.

---

[63] viz Šťastný, Ondřej. Jak StB zlomila člena Divadla Járy Cimrmana. *iDNES.cz* 8.9.2007

Manžel mluvčí Charty 77 Marty Kubišové, režisér Jan Moravec rovněž spolupracoval s StB. Tajné policii pomáhal kontrolovat komunikační kanály mezi opozicí a exilem, neboť přebíral dopisy z americké ambasády. Agent StB Bohumil Černý zase pro Chartu 77 vyzvedával zásilky ze západoněmeckého velvyslanectví. Agent StB Václav Rejholec prostředkoval pro změnu kontakty mezi Václavem Havlem a Pavlem Tigridem.[64]

Jako kurýr Polsko-československé solidarity působil v první polovině 80. let tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák. Kontroloval kanál spojení mezi vratislavskými a pražskými disidenty.[65] Jako „zástupce Polsko-české solidarity v Československu" pak vystupoval další agent StB Jiří Matzner.[66] Jiná „spojka" chartistů s polskou opozicí (tentokrát gdaňskou), redaktorka samizdatového českého čtvrtletníku Solidarność, známá řady významných chartistů, Milada Langerová, byla rovněž spolupracovnicí StB.[67]

Převoz několika set výtisků *Svědectví* a *Listů* do Československa zajišťoval po mnoho let agent StB Ivo Šafář, který pronikl ve Vídni na post ředitele kanceláře Rádia Svobodná Evropa (srov. Pažout, 2008: 124).

V zahraničí pak působili jako agenti přímo v prostředí exilu například Ivan Pfaff v Německu (srov. Luža, 2001: 170-172), Pavel Moritz v Anglii (srov. Pažout, 2008: 115-122), již zmiňovaný Josef Bednařík ve Francii, dále také třeba Vladimír Kusín (vysoce postavený zaměstnanec rádia Svobodná Evropa), patrně i Egon Lánský a konečně Jana Stárková (Pažout, 2008: 125, pozn. 1), dcera Jiřího Stárka, který zajišťoval spojení s Jiřím Pelikánem a domácím disentem (srov. Pažout, 2008: 124). Záznam u StB z doby před svou emigrací pak mají zejména spisovatel Ota Filip (srov. Luža, 2001: 173, pozn. 260), překladatel Antonín Jaroslav Liehm a prozaik Jiří Mucha.

Vraťme se ale do Československa, k domácím spolupracovníkům tajné policie. Jak známo, jeden z kamiónů Jana Kavana pomohl StB odhalit agent Pavel Muraško. Ani poté však nebyl chartisty dekonspirován.

Agent Vladimír Príkazský se zase na konci 80. let významně podílel na technickém zajišťování (obstarávání papíru, tisk atp.) vydávání samizdatových Lidových novin

[64] všechno viz Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007

[65] Blažek, Petr. Akce „Červotoč". Tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák jako kurýr Polsko-československé solidarity. *Pražský web pro studenou válku*, Vol. 3, No. 1, 2006

[66] Blažek, Petr. Akce „Červotoč". Tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák jako kurýr Polsko-československé solidarity. *Pražský web pro studenou válku*, Vol. 3, No. 1, 2006

[67] Blažek, Petr. Akce „Červotoč". Tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák jako kurýr Polsko-československé solidarity. *Pražský web pro studenou válku*, Vol. 3, No. 1, 2006

(Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 102). Po listopadové revoluci se stal jejich prvním ředitelem, kromě toho zastával ještě funkci předsedy Federálního úřadu pro tisk a informace a post ministra bez portfeje ve vládě národního porozumění.

Agentem StB s příznačným krycím jménem „Mesiáš" byl pravděpodobně i Josef Lžičař, někdejší advokát disidenta Václava Havla a později první vedoucí jeho prezidentské kanceláře. Rovněž obhájce disidenta Vladimíra Hučína Jaroslav Novák spolupracoval s StB (srov. Podracký, 2006: 107).

* * *

Tajná policie měla své spolupracovníky prakticky ve všech opozičních strukturách, nejen v Chartě 77. Když se na konci 80. let ustavila Demokratická iniciativa (DI), jejím tajemníkem nebyl nikdo jiný než již zmiňovaný agent StB Jiří Matzner (srov. Mandler, 2005: 164-166). Do užšího vedení DI zároveň pronikl i další spolupracovník StB Ilja Storoženko. Jiný agent StB Josef Semanišin působil jako hlavní představitel DI v Ústí nad Labem (srov. Mandler, 2005: 140). Akcí DI – včetně několika porad vedení – se účastnil i pracovník aparátu Československé strany socialistické Zdeněk Miffek, rovněž evidovaný agent StB (srov. Mandler, 2005: 140), který byl jako jediný fakticky dekonspirován ještě před sametovou revolucí.

Zřejmě nejdůležitější roli však hrála v DI agentka StB Irena Borůvková (srov. Mandler, 2005: 164), která se před tím pohybovala v prostředí VONS a Charty 77 (jejíž některé dokumenty spolupodepsala) a signovala i Manifest Hnutí za občanskou svobodu (HOS). Přímo strategické postavení Borůvkové v opozici naznačují slova Michala Semína, někdejšího studenta pedagogické fakulty napojeného na opoziční kruhy: „... tehdy vzniklo něco jako informační centrum HOS a DI. Organizovala to nějaká dáma, na její jméno si už nevzpomínám, ale potom jsem se o ní dozvěděl, že spolupracovala s StB. U ní doma jsem nahrával pořady pro Svobodku a zároveň jsem psal články do samizdatových Lidových novin o tom, co se děje mezi studenty..." (Otáhal/Vaněk, 1999: 697)

Tajná policie přitom úspěšně infiltrovala i levicovou část rodící se opozice, zejména tzv. Obrodu (klub reformních komunistů), v jejíchž řadách evidovala jako své spolupracovníky například již zmiňovaného chartistu první vlny Bohumila Šimona (krycí jméno „Bohouš") a dále třeba Josefa Kotrče (krycí jméno „Kadet"), Vladimíra Marka (krycí jméno „Martin")

či novinářku Olgu Šulcovou (krycí jméno „Dušan“), která však jakoukoli spolupráci s StB (ač vedena v kategorii „Agent“) důrazně popřela.

Jednoznačné hodnocení nabízí ale „Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989,“ ve které stojí: „**Stejně jako ostatní opoziční skupiny i Obroda byla pod přímou kontrolou StB**, zejména rozsáhlou infiltrací tajných spolupracovníků StB. Jeden z tajných spolupracovníků, dokonce zorganizoval schůzku v propůjčeném bytě StB, po které byli účastníci zadržení a u některých z nich následně vykonána domovní prohlídka.“[68]

Podobná situace přitom panovala i v opozičních sociálnědemokratických kruzích, které **zhruba rok před revolucí začaly připravovat obnovení ČSSD**. Za tímto účelem vznikla nejprve nezávislá iniciativa nazvaná Společnost pro studium demokratického socialismu (SDS), které spolu-předsedali Břetislav Nedbálek a Stanislav Pošusta (srov. Luža, 2001: 187), oba evidovaní v oficiálních seznamech StB jako agenti. Zatímco ale u Pošusty nevíme, k jaké době se jeho spolupráce vztahuje, Břetislav Nedbálek byl aktivně řízen StB právě v 80. letech (srov. Luža, 2001: 172, pozn. 258). A ne jako jediný – zakládajícím členem přípravného výboru SDS (hovoříme o prosinci 1988) se stal i agent StB Jiří Marek (srov. Luža, 2001: 187).

Nejen v tomto světle už nepřekvapí, že jako spolupracovník StB je evidovaný i politolog Alexandr Ort, vedoucí postava jiné takzvané nezávislé iniciativy, konkrétně „Společnosti pro evropský dům“ (opět ale nevíme, k jaké době se jeho evidence vztahuje).

Jako spolupracovník StB je dále evidovaný výtvarník Josef "Joska“ Skalník (krycí jméno „Gogh“), **v jehož vinohradském ateliéru v Praze strávil Václav Havel mnoho času v přelomové době mezi 17. listopadem a 29. prosincem** (srov. Suk, 2003: 241).

Sám Václav Havel figuruje podle některých v problematické kategorii Kandidát tajné spolupráce (srov. Keane, 1999: 332). Podobně je na tom i Michael Kocáb, člen iniciativy MOST[69].

K Václavu Havlovi se váže zejména následující podezření Petra Cibulky: „Zašli jsme tedy s Mikolášem Chadimou k Havlovi a chtěli to probrat (peníze na činnost – pozn. L.K.). To byl jeden z okamžiků, kdy jsem poprvé zaváhal. **Přestože muselo být jasné, že jeho byt je**

---

[68] http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_02.htm
[69] Placák, Petr. Malý Muk. http://www.fragmenty.cz/archiv/iy211.htm

**odposlouchávaný, Václav Havel odmítl jít jinam**, přestože jsme ho o to celou dobu žádali. (...) Už tehdy se mi to vůbec nelíbilo vzhledem k tomu, že odposlech měli v té době všichni, kdo byli jakkoliv aktivní. Benda například byl velký konspirátor, tam jsme si některé věci jenom psali. Ten nedělal takové chyby, že by hulákal na odposlech, co se plánuje. Havel ale mluvil o všem naprosto otevřeně, nahlas s plnými jmény a ještě dnes si pamatuji ten nepříjemný pocit ohrožení. (...) Považoval jsem to za bezohlednost... **To byla ta první pochybnost, že s Václavem Havlem není všechno v pořádku a že třeba nechce před StB všechno skrývat.**" (Cibulka, 1999: 106)

Věrohodnost Cibulkovy výpovědi posiluje událost z těsně porevoluční doby, při které Václav Havel – již jako prezident – jednal stejně podezřele: „Počátkem ledna sezval kolem dvaceti politiků a aktivistů... do hradní restaurace Vikárka. ... Pithart a další pozvaní představitelé OF a VPN považovali za jisté, že Vikárka patří k těm místům, která byla a stále jsou odposlouchávána Státní bezpečností. A proto předběžně zajistil jiné bezpečnější místo. Na Hrad přijel o něco dřív, aby to prezidentovi sdělil a schůzka mohla být bez komplikací přesunuta. **Havel ho však nenechal ani domluvit a „začal tak trochu i řvát. Bylo vidět, že mu na tom hrozně záleží:** „Já na to kašlu, ať je to tak, **ať všechno vědí**, mně je to jedno!" Po zahájení schůzky rozdal každému asi pětistránkový hustě psaný text, v němž byly formulovány náměty k diskusi. Podle Pitharta obsahoval ... velice otevřené formulace... a **bylo tam to(ho) hodně právě o armádě a Bezpečnosti. Mezi pozvanými bylo i několik politiků působících v minulém režimu**... Pitharta i jeho kolegy z OF a VPN přítomnost těchto politiků a možnost odposlechu velmi znepokojovaly." (Suk, 2003: 372)

Proč Havel zopakoval s Pithartem stejně podezřelý scénář jako použil před lety na Petra Cibulku? Proč v tak banální věci nevyhověl svým přátelům z opozice? Proč je radši vystavil nepříjemným pocitům? Jak mu mohlo být jedno, jestli se StB dozví z odposlechu takové věci jako jsou plány na další osud armády a bezpečnosti nebo peníze pro (Cibulkovy) protirežimní aktivity!?

Historik Jiří Suk připisuje incident s Pithartem „Havlově ostentativně vzdorovité otevřenosti" (Suk, 2003: 372). Je ale zajímavé, že v jiných věcech Václav Havel zdaleka tak otevřený nebyl – příkladem budiž jeho dlouho tajená schůzka se zástupci SSSR v prosinci 1989[70]. Nelze proto vyloučit ani Cibulkovo podezření, že neformální vůdce opozice

---

[70] srov. Neumann, Ondřej. Sověti chtěli schůzku s Havlem už před generální stávkou (vzpomíná na události z konce roku 1989 v rozhovoru pro Lidové noviny Michael Kocáb). *Lidové noviny*, 22.11.1999

z nějakého důvodu neměl zájem před StB všechno skrývat (naopak ale jako prezident chtěl skrývat před veřejností některá tajemství StB, vůbec komunistického režimu).

* * *

Vedle spolupracovníků StB působili v opozici ještě takzvané **vlivové osoby**: „Vlivová osoba neznamená, že by dotyčný člověk byl snad nějakým spolupracovníkem nebo agentem. Taková osoba ani nemusí vědět, že je StB využívána. Je to člověk určitého charakteru, který je nějak snadno ovlivnitelný nebo i vydíratelný a potom už jenom stačí na něj nasadit vhodného agenta, který jej bude řídit." (Podracký, 2006: 353) Podle Vladimíra Hučína byl takovouto vlivovou osobou v prostředí disentu například Jan Princ (Podracký, 2006: 353). Prostřednictvím něj se StB údajně pokoušela eliminovat vliv nesmlouvavých odpůrců režimu (například uvězněného Stanislava Devátého) uvnitř Charty 77 (Podracký, 2006: 354).

Obecně lze potom formulovat tezi, že Charta 77 představovala jakousi **kontrolovanou opozici** – StB tuto skupinu disidentů neřídila (jak mylně naznačuje Dolejší), mohla ji snad ale do určité míry usměrňovat, v každém případě o ní měla velmi dobrý přehled, úspěšně ji izolovala a také infiltrovala a patrně částečně využila pro své vlastní záměry (zprvu jako platformu, přes kterou pronikali na Západ komunističtí agenti a později na konci 80. let jako součást tlaku na vnitropolitické změny).

„Usměrňování" opozice se přitom nedělo výlučně nebo primárně prostřednictvím spolupracovníků nebo vlivových osob StB, ale hlavně skrze více či méně promyšlené represe, včetně například nucených emigrací řady aktivních disidentů v rámci takzvané akce Asanace. Podobně nechceme přeceňovat roli agentů při získávání důvěrných informací – na jejich sběru se podílela neméně, či spíše daleko více operativní technika jako odposlechy, sledování atp.

Když tedy Dolejší sebevědomě tvrdí, že „Celou dobu své existence působila Charta 77 se souhlasem a pod kontrolou Státní bezpečnosti a KGB," má pravdu jen ve věci oné kontroly. Není však zcela jasné, co tímto slovem přesně myslí. Pokud by šlo o přehled, který tajná policie o činnosti opozice měla, pak mu dává za pravdu sám generál Lorenc. Podle něj StB věděla dopředu o přípravách *Prohlášení Charty 77* (srov. Lorenc, 1992: 95); později v prosinci 1986 o chystaném provolání *Slovo k spoluobčanům* (kontrarozvědka údajně získala rukopis tohoto Havlova textu); v polovině roku 1989 o petici *Několik vět* (kontrarozvědka opět měla mít k dispozici Havlův rukopis); dále o připravovaných dopisech Alexandra

Dubčeka ÚV KSČ a parlamentům států, jejichž vojska v ČSSR v roce 1968 intervenovala; či o zamýšleném otevřeném dopisu OBRODY členům KSČ z poloviny roku 1989 (srov. Lorenc, 1992: 66, 153-154).

Na základě takovýchto předběžných informací pak StB nejednou úspěšně přistoupila k „realizacím," když například v lednu 1987 zabavila většinu rozmnožených dokumentů *Slovo k spoluobčanům* (Lorenc, 1992: 134) nebo když v roce 1988 zmařila letákovou akci Nezávislého mírového sdružení a Českých dětí k výročí 21. srpna (Lorenc, 1992: 145). Do stejné kategorie patří ostatně i zadržení Václava Havla, Ludvíka Vaculíka a Pavla Landovského, když 6.1.1977 vezli originál *Prohlášení Charty 77* do československého parlamentu a úřadu vlády.

Alojz Lorenc shrnuje naše slova o Chartě 77 coby kontrolované opozici: „Státní bezpečnost byla o jejich činnosti dobře informovaná. Již u vzniku Charty byli mezi jejími signatáři agenti StB a agenturní síť se neustále doplňovala. **Státní bezpečnost tak měla možnost do jisté míry činnost Charty ovlivňovat. Avšak tvrzení, že Charta byla založena Státní bezpečností, je holý nesmysl.**" (Lorenc, 1992: 98)

Dolejší nicméně prohlašuje, že (kontrolovaná) opozice typu Charty 77 režimu vyhovovala. Podle autora Analýzy „je mimo jakoukoli pochybnost, že kdyby činnost Charty 77 nebyla žádoucí, byla by taková skupina lidí zlikvidována během 24 hodin a nikdo ve veřejnosti by se o její činnosti ani nedozvěděl". Na podporu svého obvinění uvádí Dolejší jako důkaz, že mezi chartisty první vlny byli agenti StB, která tak o celé akci musela vědět a přesto ji nezabránila. Tato nepřesvědčivá argumentace pak vyúsťuje v „kacířské" tvrzení, že nenávistná mediální kampaň rozpoutaná proti Chartě 77 měla ve skutečnosti za cíl na ní upozornit.

Takový dojem může snad vyvolat zkušenost z dnešní takřečené mediální demokracie (či spíše mediokracie), kde co není na (národních) televizních obrazovkách, jakoby neexistovalo. Platí přitom, že i špatná reklama je reklamou.

A právě normalizací politicky izolovaná československá veřejnost nečetla západní tisk, kde *Prohlášení Charty 77* vyšlo. Lze jen obtížně odhadnout, co by se stalo na tuzemské scéně, kdyby režimní média místo hysterie celou iniciativu prostě ignorovala. Nikdo by se o chartisty nezajímal nebo by naopak mlčení oficiálních míst vyznělo jako projev slabosti a tedy otevření prostoru pro stupňování požadavků na „dialog"? Chtěla KSČ fenomén Charty 77 propagandisticky využít jako příklad – všemi nedemokratickými režimy vyhledávaného –

„vnitřního nepřítele"? Faktem zůstává, že došlo k spuštění nebývalé pomlouvačné kampaně, která nepochybně přispěla k tomu, že se k Chartě 77 připojili další podobně smýšlející občané. Sledovaným cílem však bezesporu nebylo nové signatáře přilákat, nýbrž zastrašit a to se také z dlouhodobého hlediska podařilo – chartisté zůstali izolovaní od většiny společnosti prakticky až do konce 80. let.

Kromě toho můžeme Dolejšího argument obrátit i proti němu samotnému – jak by se asi autorovi Analýzy líbilo, kdyby někdo tvrdil, že mediální a soudní útoky na něj vedené ze strany chartistů i bývalých komunistů motivovala ve skutečnosti skrytá snaha těchto osočených lidí upozornit na jeho konspirační teorie? Vždyť takovéto spekulace striktně vzato ani nelze exaktně falzifikovat a jsou proto v duchu K. R. Poppera nevědecké, ba neseriózní.

Dále je třeba říci, že StB sice získala určité poznatky o přípravách Charty 77[71], ale nestačila již zasáhnout, mimo jiné proto, že iniciátoři si byli od začátku vědomi tohoto rizika a podle toho jednali. Sběratelé podpisů postupovali opatrně, rychle, každý zvlášť a hlavně prozíravě načasovali celou věc do období vánočních svátků. Do zahraničí pak vyvezla *Prohlášení Charty 77* jedna známá Pavla Kohouta.

Zásadní >metodologickou< námitku pak adresovala Dolejšímu chartistka první vlny Libuše Šilhánová (srov. Charta 77 očima současníků, str. 164) – autor Analýzy podle ní přehlíží, že Charta 77 nevznikla v šibeničních 50. letech, nýbrž v liberálnějších podmínkách druhé poloviny 70. let, kdy už prostě nešlo (mimo jiné kvůli mezinárodní odezvě) jen tak někoho „během 24 hodin zlikvidovat" /neřku-li více jak 200-člennou skupinu, zahrnující navíc osoby mezinárodně známé jako Jiří Hájek, Václav Havel či Jan Patočka/.

Na druhou stranu Šilhánová ne zcela konzistentně připouští, že kdyby se Charta 77 stala organizací „byla by jako taková hned potlačena a zničena" (Charta 77 očima současníků, str. 165). Před takovýmto koncem Chartu 77 údajně uchránilo to, že vždy byla „občanskou iniciativou otevřenou všem". Z pohledu represivních orgánů však stěží půjde o zásadní rozdíl – ať už tvořili „organizaci" či „iniciativu", chartisté prostě svojí činností takříkajíc podvraceli režim. Není jasné, proč by jim to mělo – jakž takž – procházet jako „iniciativě," ale nikoli jako „organizaci". (Rozdíl je ale asi v tom, že organizaci lze snáze vypátrat a rozbít.)

---

[71] srov. Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007

Důležitější je v této souvislosti zřejmě pasáž *Prohlášení Charty 77*, která zdůrazňuje, že signatáři nevytvářejí žádný zárodek politické opozice. Ještě v roce 1979 převládalo totiž mezi chartisty přesvědčení, které v podstatě odpovídá Dolejšího názoru, že totiž „... jakékoli formování opozice... by vedlo... k jejímu okamžitému likvidování, patrně ještě v předvečer prvního kroku.“[72]

Protože Charta 77 – alespoň deklarativně – politickou opozicí nebyla a ani nechtěla být, nesáhla komunistická moc k jejímu zničení. **Přesto se ale represivní mašinérie rozjela naplno, ač to Dolejší zcela ignoruje!** Došlo k vynesení mnohaletých rozsudků odnětí svobody, chartisté museli čelit ztrátě zaměstnání, režim se mstil i na dětech a neštítil se ani fyzického násilí, konkrétně zákeřných přepadení a zbití (včetně zbití žen – viz případ Ziny Freundové z října 1981) či zabití domácích mazlíčků (pes Pavla Kohouta). To vše doprovázely nejrůznější policejní a úřední šikany, veřejné skandalizace, zastrašování.

Nepřesvědčivě zní i následující Dolejšího tvrzení: „Přesto, že materiály, vydávané nepřetržitě ... Petrem Uhlem (tzv. Informace o Chartě 77) byly evidentně ... protizákonné ..., nebylo proti vydavatelům až na výjimky nikdy brutálně zakročeno“.

Záleží ovšem na tom, co Dolejší považuje za dostatečně „brutální“. Praxi 50. let už prostě nešlo opakovat. Každopádně platí, že jméno a adresa Petra Uhla coby vydavatele se začalo objevovat na „Infochách“ od dubna 1979 a už koncem května jej komunisté uvěznili spolu s celým zbytkem tříčlenné redakce, byť kvůli jiné věci, ale pravděpodobně i s ohledem na šíření této tiskoviny Charty 77. Na přelomu 70. a 80. let zajišťovala vydávání Infochů Zina Freundová, což StB věděla a tak jí v noci přepadla a zbila a de facto donutila k odchodu do exilu. Později, konkrétně od poloviny 80. let byli za rozmnožování a distribuci Infochu či spolupráci na jeho redakční přípravě souzeni a vězněni disidenti ze Zlína (Jaromír Němec, Pavel Dudr, Jiřina Bedeiová) a z Brna (Petr Pospíchal, Dušan Skála, Petr Cibulka). Mnozí další (Luboš Vydra, František Stárek, Jiří Tichý, Ivan Jirous) byli souzeni a vězněni sice za jinou činnost, avšak spolupráce s Infochem hrála v jejich perzekuci rovněž roli (srov. Gruntorád, 1998: 9-16).

O něco přijatelnější se zdá být Dolejšího tvrzení, že „Charta... bez jakéhokoli omezení vydávala knihy, prohlášení, poskytovala interview Svobodné Evropě, Hlasu Ameriky a BBC“. Ačkoli uvedené činnosti rozhodně neprobíhaly „bez jakéhokoli omezení,“ zejména

[72] viz Informace o Chartě 77 z roku 1979 (http://www.cibulka.com/77/1979/INFORM02/19.htm)

v 2. polovině 80. let (na jejich konci) již komunistická moc příliš nebránila komunikaci disidentů se západními médii, ba ani s vysoce postavenými západními politiky (viz další výklad). Lze si i položit otázku, proč StB (ve větší míře) nezabavovala moderní techniku, která do ČSSR proudila jako podpora opozici a její „protistátní" aktivitě. Argument, že by šlo o protiprávní jednání, příliš neobstojí – v jiných případech si represivní složky se zákonem hlavu nelámaly.

Není zkrátka logické, aby policie přihlížela tomu, jak se disent vybavuje výpočetní a rozmnožovací technikou, dokonce modernější než kterou disponoval vlastní státní aparát, o většině československé veřejnosti nemluvě. Tím se vracíme ke klíčové otázce zahraničního financování – českoslovenští disidenti potvrzují, že „Bez světového ohlasu a podpory by Charta 77 sotva po celých dvanáct let odolávala pronásledování režimu." (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 76). Jinými slovy: StB by stačilo přerušit penězovody opozici, aby ji – slovy Dolejšího – „zlikvidovala", respektive ochromila. Vždyť i tak elementární věci jako telefonáty, výdaje na cestovné a přepisování textů byly hrazeny z prostředků Janouchovy Nadace (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 75).

Odpovědná místa v Československu přitom přesně věděla, odkud pocházejí tyto životně důležité chartistické zdroje – Janouch je posílal do republiky přes oficiálního zástupce Tuzexu ve Švédsku, navíc všechny zásilky pojišťoval u Československé státní pojišťovny (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 102). StB proti této praxi zřejmě nikdy nezasáhla, navíc dovolila, aby se v únoru 1986 představitelé opozice – včetně Václava Havla – setkali se svým „chlebodárcem" George Sorosem na velvyslanectví USA v Praze (Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 18, 87). Jak je to možné? Vždyť i když se scházeli disidenti jen mezi sebou – a to třeba i jen za účelem politicky nevinné divadelní inscenace či filosofického semináře – tajná policie neváhala takovéto schůzky rozhánět nebo prostě zadržet účastníky ještě před začátkem celé akce.

Podobné otázky si můžeme klást i v souvislosti s dobrodružnými návštěvami Jana Kavana v Československu. Tento všeobecně známý emigrant a sponzor Charty 77 údajně inkognito, ve skutečnosti s tichým vědomím StB (Lorenc výslovně tvrdí, že o Kavanových návštěvách věděl – srov. Janík, 2000: 101) a pravděpodobně i britské tajné služby, přijel několikrát do své vlasti, aby se zde setkal s nejvyššími představiteli domácí opozice – Václavem Havlem, Jiřím

Dienstbierem, Petrem Uhlem a Jaroslavem Šabatou.[73] Československé úřady, které běžně vyhošťovaly relativně neškodné západní akademiky, k návštěvám Kavana mlčely. Proč?

Proč StB zabavovala samizdaty, ale tuzexové bony disidentům ponechávala? Proč (od určité doby) rozháněla apolitické bytové semináře, ale dovolovala schůzky na ambasádách západních států, kde přitom působily rezidentury zpravodajských služeb studenoválečných protivníků? Proč StB jednoduše neodebrala Petru Uhlovi či Václavu Bendovi telefon, když věděla, že ze svých bytů pravidelně informují západní „štvavé vysílačky"? Proč StB umožnila na konci 80. let vycestovat chartistovi Jiřímu Hájkovi a hlavně Alexandru Dubčekovi, když měla informace o jeho ambicích na politický come back? Proč se více jak deset let tolerovala praxe, kdy „podvratnou činnost" opozice financoval zcela známý subjekt prostřednictvím oficiálního podniku zahraničního obchodu a proč úřady dovolily, aby takovéto zásilky ještě pojišťovala Československá státní pojišťovna? (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 102)

Někde tady možná leží klíč k Dolejšího podezření na existenci jakéhosi spojení mezi Chartou 77 a vládnoucí komunistickou mocí, důvod toho, proč autor Analýzy naznačoval, že činnost Charty 77 musela být – přese všechno – nějak žádoucí, jinak by ji prostě komunisté rázně utnuli. Celou věc však lze docela dobře vysvětlit i jinak, „nekonspirativně".

Začněme Janouchovými penězi. Jejich zasílání bylo jednak zcela legální, navíc nepředstavovalo jen pomoc disentu, ale také nezanedbatelný devizový přínos pro samotný československý stát (srov. Nadace Charty 77 : dvacet let, str. 102), který snad právě proto inkriminované finanční transfery zprostředkovával a nikoli mařil.

Schůzky na západních ambasádách považovala StB od jisté doby zřejmě za vhodnější pouze monitorovat než v předstihu zadržovat jejich plánované účastníky. Pokud také StB některým disidentům ponechala nebo obnovila telefonní spojení, bezpochyby to dělala za účelem odposlechu, nikoli proto, že by měla zájem na tom, aby daný chartista denně volal do Svobodné Evropy. On by tak ostatně stejně činil (přes známé nebo z veřejných telefonních budek), takto byl ale pod stálým dohledem.

Cestování na Západ se obecně na konci 80. let poněkud liberalizovalo, což ovšem plně nevysvětluje, že se podařilo vycestovat i tak exponovaným osobám jako byl Jiří Hájek či Alexandr Dubček. Na druhou stranu ale víme, že v té době vyjely na Západ i děti některých

[73] srov. Pečinka, Bohumil. Jan Kavan. *Reflex* 37/2002 (12.9.2002) http://www.reflex.cz/Clanek10636.html

disidentů (Petra Uhla, Luboše Dobrovského), které již ostatně bez větších problémů studovaly na vysokých školách.

* * *

**Možné spojení mezi chartisty a komunistickou mocí však kromě Dolejšího připouští i Václav Bartuška**, byť ani on nemluví konkrétně a nepřináší žádné důkazy. Pozoruhodný je ale fakt, že takto hovoří na adresu disidenta Josefa Danisze a to v době, kdy ještě neznal pravdu o jeho konfidentství: „... vy sám víte nejlépe, že kontakty mezi StB a Chartou byly velice intenzivní, a zdaleka nebyly jenom pracovní." (Bartuška, 1990: 174)

Bartuška ještě dodává: „Každopádně jsem o kontaktech mezi stranickými (a ovšem i bezpečnostními) složkami a některými lidmi z nelegálních struktur něco málo slyšel. Nebylo toho moc, ten člověk, který mi o tom vyprávěl, nebyl zrovna upovídaný. Ale jestli je to, co mi řekl, pravda, odehrávalo se v této zemi jedno z největších pimprlových představení v dějinách lidstva." (Bartuška, 1990: 175)

Tyto kontakty skutečně existovaly, a to zejména na samém konci 80. let. Jejich bližší výčet však přesto nejspíš neopravňuje k vyhrocenému závěru o „pimprlovém představení" sehraném údajnou konspirační dvojicí disent-komunisté. Zejména nelze potvrdit Dolejšího nařčení, že vedení Charty 77 předávalo StB kazety s nahrávkami jednání mluvčích či jednání se zahraničními diplomaty. Co tedy víme?

Především to, že kulaté stoly nepřinesla až revoluce – pokusy v tomto směru se podnikaly již dříve; ekonom Karel Kříž uvádí, že se osobně zúčastnil (na straně opozice) **jakéhosi historicky prvního kulatého stolu na Žofíně v květnu 1989, tedy nějakých šest, sedm měsíců před převratem.**[74]

Rudolf Hegenbart říká, že před 17. listopadem „Proběhla mnohá soukromá jednání mnohých špiček moci i s některými představiteli opozice."[75] Konkrétně lze například potvrdit, že den před 17. listopadem vyhověl člen STUHY Marek Benda žádosti představitele Městské vysokoškolské rady Jana Daňhela a zařídil mu schůzku s chartisty a zástupci Hnutí za občanskou svobodu Václavem Bendou a Rudolfem Battěkem, kteří poskytli ujištění, že

---

[74] Čtyři chyby polistopadové politiky - rozhovor s Karlem Křížem (vedl Bohumil Pečinka) http://www.ceskapravice.cz/archiv/rezervo.htm
[75] Žáček, Pavel. Rudolf Hegenbart. *Reflex* 45/1999 (11.11.1999) http://www.reflex.cz/Clanek6056.html

nemají v úmyslu narušit či zneužít manifestaci na Albertově (Studenti psali revoluci, str. 23-24).

Jako první z celé opozice však navázali kontakty s KSČ a přímo s jejím vedením bývalí komunisté sdružení v tzv. klubu Obroda vzniklém na počátku roku 1989 (srov. Měchýř, 1999: 53, Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 495). Obroda dokonce navrhla Federálnímu shromáždění 25. února Alexandra Dubčeka do funkce prezidenta (srov. Suk, 2003: 192). Dubček sám potom v červnu odeslal otevřený dopis ústřednímu výboru a předsednictvu KSČ. Dle historika Jiřího Suka tak učinil „v okamžiku, kdy bylo nepochybné, že spád událostí ve střední Evropě spěje k významným změnám.“ (Suk, 2003: 192)

Nedosti na tom, někteří bývalí komunističtí funkcionáři již od roku 1987 konspirativně a přes prostředníky navázali kontakt se svými starými přáteli v Moskvě, kteří na rozdíl od nich postupovali v 70. a 80. letech v stranické hierarchii. **Před 17. listopadem tedy existovalo dokonce jisté spojení mezi částí disentu a určitými kruhy v SSSR**[76], byť dosud neznáme o celé věci příliš detailů.

Zajímavé jsou také vzpomínky Jaroslava Čejky, šéfredaktora stranického týdeníku *Tvorba* a vedoucího oddělení kultury ÚV KSČ. Čejka se v roce 1988 ve Slovinsku na Festivalu středoevropské literatury setkal s A. J. Liehmem, známým exulantem a přítelem Václava Havla (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 40). Václav Havel se pak sám několikrát pokusil Čejku kontaktovat (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 53). Čejka to komentuje těmito slovy: „A protože ... se o mně říkalo, že jsem liberální, tak jsem začal dostávat různé návrhy. Řekl bych, že to byly takové **námluvy**... Dvakrát se se mnou pokusil sejít Havel...,“ (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 53) který prý „v té době **všude sháněl potenciální spojence**“ (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 54).

Čejka se ale nakonec sešel „jen“ se spisovatelkou-disidentkou Alexandrou Berkovou, která jej jako známého progresistu nabádala, aby konečně napomohl svržení normalizačního režimu (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 61).

Jiný představitel oficiální kultury a politiky Milan Lukeš se zase sešel v Ostravě na Scénické žatvě 89 s chartistou Milanem Uhdem (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 56).

V přibližně stejné době získaly od někoho samizdatové Lidové noviny část memoárů Vasila Biľaka a to údajně přímo z redakce komunistického deníku Pravda (Měchýř, 1999: 53).

[76] Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem) http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm

Na určité spojení mezi disentem a některými komunisty nasvědčuje i rozhovor Václava Havla pro samizdatový časopis Sport (v reakci na demonstrace během 21. srpna 1989): „Státní moc změnila svou taktiku maximálně dva tři dny před výročím. Možná **dostali nějaký telefon z Moskvy – několik zpráv, co mám, tomu nasvědčuje** – ať se mírní, ... jinak že to Kreml bude muset odsoudit...“ (Měchýř, 1999: 63) Od koho měl Havel zprávy o tom, co (možná) telefonovali z Moskvy československé státní moci?

Lze s jistotou říci, že „významným zdrojem informací“ pro disent byl Josef Bartončík, vysoký představitel Lidové strany (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 224). Již rok před 17. listopadem udržoval styky s předním chartistou a katolíkem Václavem Bendou, jemuž prý předával „důvěrné informace, mimo jiné i z parlamentu,“ jak to alespoň tvrdí Alojz Lorenc, který o těchto kontaktech podle svých slov věděl (Lorenc, 1992: 111-112). Později se však ukázalo, že Bartončík měl být dlouholetým a placeným agentem StB (srov. Suk, 2003: 375, 378), jehož informace o dění uvnitř Československé strany lidové dostávali na stůl nejvyšší představitelé KSČ (Suk, 2003: 379). Jakkoli důkazy o Bartončíkově spolupráci s tajnou policií nepovažovali mnozí za přesvědčivé (Suk, 2003: 379), zůstává nejasné, „na čí straně“ v předlistopadovém vzájemném „oťukávání“ vlastně stál (možná právě na obou?). Po revoluci nicméně pomohl komunistickému premiérovi Čalfovi přesvědčit nebo donutit poslance Federálního shromáždění, aby zvolili Havla prezidentem (srov. Suk, 2003: 226-227).

Není bez zajímavosti, že o Václavu Havlovi samotní komunisté – reformisté i konzervativci, například Jaroslav Čejka, Viktor Pázler, Jaroslav Jenerál, Miloš Jakeš (srov. Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 51-52, 498, 274, 214) – **uvažovali jako o možném ministru kultury**, snad výměnou za jeho rezignaci na (opoziční) politickou činnost. Tyto varianty se diskutovaly již v letech 1987 a 1988 a to hlavně mezi lidmi kolem premiéra Adamce jako byl Oskar Krejčí (rezident StB). Právě Krejčí později představoval klíčovou osobu, přes kterou iniciativa MOST (Michael Kocáb a Michal Horáček) připravovala jednání mezi opozicí a vládnoucími komunisty a to **již od poloviny září 1989** (srov. Krejčí, 2004: 12). Předseda federální vlády tehdy dostal od Kocába s Horáčkem dopis, hlavně ale došlo ke schůzce Adamcova poradce s Jiřím Křižanem, jedním z iniciátorů petice *Několik vět* a blízkým spolupracovníkem Václava Havla (srov. Krejčí, 2004: 13). Křižan předal poradci materiál pro premiéra, v němž nabízel jednání a **informoval o chystaných akcích opozice** (srov. Krejčí, 2004: 13). Po dohodnuté desetidenní lhůtě referovalo o celé věci Rádio Svobodná Evropa.

Již předtím, konkrétně na podzim 1989 pak podle některých zdrojů pověřil samotný Miloš Jakeš (generální tajemník ÚV KSČ) člena předsednictva strany Lenárta, aby prostřednictvím různých osob **zjistil, jaké mají vedoucí disidenti představy o budoucím vývoji**[77].

Podobné sondáže přitom probíhaly i ze strany Moskvy – některé představitele československé opozice začali navštěvovat sovětští novináři, ve skutečnosti agenti KGB[78].

Zároveň s tím přistoupila StB k účelové infiltraci opozice a rodícího se studentského hnutí. Mezi vysokoškoláky začal od roku 1988 působit poručík Ludvík Zifčák alias Milan Růžička, který se jako jedna z hlavních postav „Nezávislého studentského sdružení" seznámil se špičkami Charty 77 manželi Petrem Uhlem a Annou Šabatovou, Danou Němcovou a zřejmě i Alexandrem Vondrou a Václavem Havlem[79].

Růžička-Zifčák je také podepsaný pod prohlášením Nezávislého studentského sdružení, které zve na demonstraci 17. listopadu. Tuto výzvu měl Zifčák osobně předat chartistce Daně Němcové, aby jej nechala odvysílat západními vysílačkami (Bartuška, 1990: 144). Podle svých slov byl Zifčák v častém kontaktu s Václavem Havlem, se kterým prý mimo jiné **„spolupracoval na přípravě akce sedmnáctý listopad."**[80]

Můžeme však takovéto výpovědi věřit? Zifčák se angažoval ve zpravodajské hře na Národní třídě, která stála na umně vytvořené dezinformaci. Neúčastní se tedy znovu šíření dezinformací, tentokrát proti Václavu Havlovi, kterého navíc jako radikální komunista jistě nemá rád? Důvěryhodnost Zifčáka však na druhou stranu posiluje fakt, že své výpovědi neměnil, zejména na rozdíl od Drahomíry Dražské, další postavy kauzy „mrtvý student". Je také otázkou, zda má větší důvod klamat dekonspirovaný agent bez naděje na společenské uznání (porevoluční outsider) nebo opozičník, který se stal náhle politikem s nevyhnutelnou potřebou čistého image.

[77] Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem) http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm
[78] Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem) http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm
[79] Kořínek, Marek. Kulisy a zákulisí OF. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1995) http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1995/nn3495/obsah/13.htm
[80] viz http://www.cibulka.com/petr/roz/99/01.htm

* * *

Dolejší uvádí, že k materiálům odhalujícím spojení mezi Chartou 77 a vedením komunistického státu se dostal federální ministr vnitra Sacher (člen konkurenční lidové strany) v únoru a březnu 1990 a proto byl na popud Václava Havla jmenován jeho náměstkem chartista Jan Ruml. Toto tvrzení však přinejmenším odporuje dnes známé skutečnosti, že Václav Havel naopak dlouho držel nad Richardem Sacherem ochrannou ruku a to i proti vůli jiných chartistů-členů OF (srov. Suk, 2003: 362) a navzdory tomu, že Sacher na ministerstvu protěžoval vysoké funkcionáře bývalé StB (srov. Suk, 2003: 375). Havel také osobně prosadil Sacherovo jmenování do funkce telefonickou intervencí u premiéra Čalfy (Suk, 2003: 356). Pozdější tlak na „umravnění" Sachera a požadavek vyvážení jeho vlivu nevycházel od prezidenta (údajně se obávajícího ministrova odhalení spojení Charty 77 a KSČ-StB), ale z prostředí Občanských (prověrkových) komisí, sněmu Koordinačního centra OF (srov. Suk, 2003: 361-362), branného a bezpečnostního výboru Federálního shromáždění a zejména od krajských a okresních Občanských fór či Sdružení stávkových výborů, které soustavně upozorňovaly na pokračující aktivity StB (srov. Suk, 2003: 358), včetně rozchvacování a ničení archiválií, ale i sledování a sbírání informací o Občanských fórech (srov. Suk, 2003: 358).

To však striktně vzato nevylučuje oprávněnost Dolejšího podezření, že se Sacher dostal k nějakým kompromitujícím materiálům o Chartě 77 (nezapomínejme, že Dolejší v té době na FMV také působil). Nasvědčovala by tomu jeho poněkud záhadná (možná ale spíše alibistická) slova na tiskové konferenci 17. dubna, kde varoval před otevřením archivu StB: **„Při rozkrytí určitých svazků může dojít k narušení politické stability."** (Suk, 2003: 374)

Na druhou stranu však Dolejší tvrdí, že nejdůležitější (rozuměj nejvíce kompromitující?) materiály o Chartě 77 byly nejspíš z Federálního ministerstva vnitra odstraněny ještě před 17. listopadem 1989. Má jít zejména o osobní svazky předáků opozice (V. Havla, J. Dienstbiera, P. Uhla, J. Šabaty, V. Bendy, M. Palouše, P. Pitharta, Zd. Rychetského, J. Hájka, J. Rumla). Tento logický předpoklad potvrzuje badatel Radek Schovánek, podle něhož StB zničila v listopadu a v prosinci 1989 (tedy spíše po 17. listopadu, nikoli předtím) desetitisíce dokumentů, především ale svazků vedených k tzv. „vnitřnímu nepříteli", tj. k domácím odpůrcům režimu (srov. Schovánek, 2006: 7)

Není však jasné, nakolik můžeme tuto skutečnost chápat jako snahu tajné služby zakrýt údajné spojení mezi (některými) chartisty a komunistickou mocí. Mohlo jít totiž „jen" o pokus zlikvidovat důkazy o špinavých praktikách StB proti vlastním občanům. V každém případě je však zajímavé, že k podobnému zametání stop došlo před tím i v Polsku, této laboratoři východoevropských politických tranzicí konce 80. let: „Zničení neprobíhalo nijak chaoticky. Lze zřetelně pozorovat klíč, podle kterého měly být z archivu odstraněny určité okruhy informací. **Likvidovaly se zejména materiály, pojící se s tzv. konstruktivní opozicí, se středisky, která se podílela na dohodách u kulatého stolu.** Ničení bylo zaměřeno také na spolupracovníky SB, kteří ve strukturách opozice zastávali vysoké posty." (Grocki, 1993: 26).

Vraťme se ale k situaci v Československu. Zde se některé materiály StB vedené na nepřátelské osoby z řad prominentů disentu přece jen dochovaly – příkladem budiž rozsáhlé záznamy o Pavlu Kohoutovi (srov. Schovánek, 2006). Naopak se ale **na počátku revoluce ztratily „spisy asi 15 tisíc nejdůležitějších konfidentů"** (Suk, 2003: 31).

Dolejší dále upozorňuje, že došlo ke zničení tzv. objektových svazků zaměřených na exilová opoziční centra – jako příklad uvádí Pelikánovy „Listy", Tigridovo „Svědectví", Škvoreckého nakladatelství v Torontu, ale i objektové svazky schwarzenberského paláce ve Vídni či Rady svobodného Československa. V tomto ohledu se autor Analýzy částečně mýlí, neboť právě například svazek StB vedený na Tigridovo „Svědectví" se dochoval[81].

Jinak má ale Dolejší v zásadě pravdu, jak potvrzuje Radek Schovánek – před listopadem 1989 nearchivované svazky aktivních exulantů byly většinou skartovány. Týká se to třeba Jana Kavana, Zdeňka Mlynáře, Dolejším zmiňovaného Jiřího Pelikána či Viléma Prečana (srov. Schovánek, 2006: 8).

Nejzávažnější se však ukazuje být **Dolejšího obvinění, podle kterého si prezident Havel vynutil předání některých materiálů StB do rukou vybraných chartistů.**

Porevoluční federální ministr vnitra Sacher to potvrzuje! Doslova říká: „Vydal jsem také pracovníkům archivu pokyn, aby shromáždili veškeré svazky StB, které se týkaly signatářů Charty 77. V dubnu 1990 jsem pak materiál slavnostně předal čtyřem

---

[81] srov. Zídek, Petr. Tajemné Svědectví Pavla Tigrida. *Lidové noviny*, 21.10.2006

představitelům Charty 77. Domluvil jsem se s nimi, že až se s nimi seznámí, tak je předají Státnímu archivu. Zda se tak opravdu stalo, nevím."[82]

Badatel Radek Schovánek hovoří o celé věci sice opatrněji, ale přesto ve stejném duchu: „Někteří nově instalovaní politici si vyžádali "z moci úřední" své dokumenty a po jejich prostudování se stali zapřisáhlými odpůrci zpřístupňování tohoto komunistického dědictví – a to i osobám, na něž byly svazky vedeny." (Schovánek, 2006: 7)

Ani historik Jiří Suk nemluví jinak: „Jedním z mocenských center, které disponovaly vybranými archivními a registraturními spisy Státní bezpečnosti, byl Pražský hrad. Prezident Havel a jeho poradci udržovali úzký kontakt s federálním ministrem vnitra Sacherem... Nezvykle často chodil na Hrad s rozličnými informacemi a archivními spisy týkajícími se toho či onoho ústavního činitele... „... třikrát denně byl na Hradě, s tajemnou tváří přinášel nějakou informaci..." (Suk, 2003: 370)

Tyto informace se nejspíš týkaly divokých lustrací vrcholných politiků, které Sacher prováděl s vědomím, či dokonce z pověření prezidenta Havla. Tvrdí to dnes Viliam Ciklamini, tehdejší Sacherův první náměstek. O svém nadřízeném a Václavu Havlovi dále prohlašuje: „**Tehdy vytvořili zvláštní fond "Z", do kterého dali všechny ty, s nimiž se počítalo do významných funkcí. Šlo převážně o disidenty a odbojáře.**"[83]

Citovaná slova potvrzuje Vladimír Hučín, předlistopadový disident a někdejší kapitán BIS. Z jeho výpovědi se však zdá, že materiály StB na prominenty opozice jsou stále v držení české civilní kontrarozvědky, nikoli v rukách samotných chartistů (?): „Dostal jsem se také do *Fondu Z*. To jsou svazky na Václava Havla a na další osoby, které byly u StB zařazeny do kategorie důvěrník. (...) Někteří důvěrníci byli velmi aktivní a předávali StB informace, které věděli a tím spolupracovali více než leckteří spolupracovníci StB. Někteří byli vedeni v této kategorii, aniž by o tom věděli. Nemuseli totiž podepisovat žádnou spolupráci, jednoduše jenom řekli tu informaci, na kterou se jich operativec StB zeptal. (...) To vše bychom se mohli dozvědět ze svazků." (Podracký, 2006: 435)

---

[82] viz http://www.cibulka.net/petr/view.php?cisloclanku=2003010101
[83] viz http://www.cibulka.net/petr/view.php?cisloclanku=2003010101

Co však Dolejší nezmiňuje, je porevoluční uzmutí svazků politických vězňů takzvaného odboru vnitřní ochrany. Na svědomí jej prý má chartista a polistopadový pracovník tajné služby František Stárek, jak shodně vyplývá z výpovědí Petra Cibulky (srov. Cibulka, 1999: 84) i Vladimíra Hučína. Posledně jmenovaný k celé záležitosti uvádí: „Také jsem zjistil, že jistý František Stárek po 17. listopadu objížděl věznice a **stahoval svazky agentů StB, kteří byli signatáři Charty 77**, a další informace, aby se nedostaly do rukou veřejnosti. **To byl rozkaz z nejvyšších míst, od Václava Havla** a dalších. Objížděl věznice a stahoval všechny materiály, které ohrožovaly významné osoby, Václava Havla a další chartisty. (...) Tím nechci říci, že Václav Havel byl nějakým spolupracovníkem StB nebo že komunistickému režimu sloužil, ale informace o něm se nehodily ke zveřejnění." (Podracký, 2006: 435)

Co se nám však nepodařilo ověřit, je Dolejšího tvrzení, že se prý po dobu úřadování Jana Rumla jako náměstka FMV ztratilo více jak 15 tisíc osobních svazků, tj. písemností o lidech, kteří se stali z jakéhokoliv důvodu předmětem zájmu StB.

Dolejší se ale prokazatelně mýlí, když říká, že došlo k odstranění „všech materiálů z listopadu a prosince 1989 z jednání ... o převzetí moci v zemi." V roce 1990, kdy vydal svoji Analýzu se to tak snad mohlo jevit, nicméně již rok poté vyšly autentické záznamy z jednání Občanského fóra a komunistické moci (srov. Hanzel, 1991) a později také knihy historiků mapující proces předání moci prizmatem detailních audiovizuálních pramenů (kazetových nahrávek) zachycujících mnohé z jednání opozice s komunistickou mocí i dění uvnitř (Koordinačního centra) Občanského fóra (srov. Suk, 2003).

To vše komplikuje jednoznačný závěr o tom, nakolik tajná policie opozici infiltrovala či snad dokonce řídila, respektive usměrňovala. Vyvstává tím však nezanedbatelný problém i pro Dolejšího, který se na FMV pohyboval až po revoluci – odkud tedy pocházejí jeho (dez)informace o spojení chartistů a StB, když současně tvrdí, že nejcitlivější materiály někdo v předstihu zničil či odcizil?!

* * *

Již tak dost kontroverzní otázka vztahu StB a Charty 77 není nejzávažnějším obviněním Miroslava Dolejšího. Autor Analýzy jde ve svých vývodech ještě dál a to k sovětské KGB: „Přibližně od r.1974 byla v Československu konstituována nová báze KGB, která dnes zahrnuje asi 7 až 8 tisíc občanů Československa, kteří nejsou v žádných evidencích

StB, ministerstva zahraničí, atd. Jediným viditelným výrazem této báze je skupina prominentních reprezentantů Charty 77…“

Na tomto místě nejvíce postrádáme důkazy pro Dolejšího tvrzení. Takto silná slova je prostě nutné něčím doložit. Autor Analýzy to však nedělá, čímž se vystavuje více než oprávněnému nařčení ze lži. Předkládaná práce totiž nenašla sebemenší informace naznačující, že by snad některý prominent Charty 77 patřil ve skutečnosti do „báze KGB“. Teoreticky to sice vyloučit nelze, zejména s ohledem na fakt, že příslušné sovětské archivy nejsou dosud veřejně přístupné. Opět zde ale platí již jednou zmíněná logická námitka: pokud by někdo z exponentů Charty 77 opravdu spolupracoval s KGB (GRU), proč by se nechával roky perzekvovat? Jaký smysl má taková představa ve světle známé skutečnosti, že přece agenti jakýchkoliv služeb v drtivé většině případů požívají od svých „zaměstnavatelů“ výhod, nikoli ústrků či dokonce vězení?

Na druhou stranu asi nikdo nepochybuje o tom, že v Československu působili spolupracovníci KGB, z nichž řada byla možná opravdu zverbována v polovině 70. let. S ohledem na revoluce v roce 1989 můžeme označit za zvláštní, jak málo takovýchto lidí bylo dosud odhaleno, a to nejen v ČSSR, ale v celém východním bloku. To nás však přivádí k povaze předání moci, nikoli k charakteru Charty 77 coby domnělé „báze KGB“.

Dolejší přesto trvá na spojení Charty 77 a KGB a na tom, že šlo o řízenou opozici: „Řízení Charty 77 bylo prováděno velmi komplikovaným způsobem, který dovoloval jeho kontrolu ze strany USA. Hlavní řídící funkci vzhledem k Chartě 77 vykonávaly osoby z báze KGB.“

Představu Charty 77 jakožto řízené opozice jsme již odmítli. Nevidíme ani žádný důvod pro postulát infiltrace Charty 77 ze strany sovětských tajných služeb. Otázka kontroly je složitější. O činnosti opozice měla velmi dobrý přehled StB a jejím prostřednictvím jistě i KGB, neboť mezi oběma tajnými službami existovala více než těsná spolupráce. Rovněž Spojené státy pečlivě sledovaly východoevropské disidenty, o jejich řízení či kontrole však neexistují přesvědčivé důkazy.

## 2.2. Charta 77 a revoluce

### 2.2.1. Zasvěcenci revoluce

„Kdyby se ukázalo, že tu revoluci udělal Lorenc s Hegenbartem, uškodilo by to dobré věci. Nemá smysl předčasně bourat mýty. Lidi věří, že je to dílo studentů a Občanského fóra, tak proč jim tuhle víru brát?"

(Disident a agent StB Josef Danisz, citováno podle Bartuška, 1990: 203)

Dolejší tvrdí, že v „Československu byli KGB vybráni lidé z vedení ÚV KSČ, kteří byli o záměrech a některých akcích informováni" (myšleny jsou akce emigrace, ale zřejmě i příprava předání moci) a to již od roku 1987. V této souvislosti je hlavní role připisována 13. oddělení ÚV KSČ na čele s Rudolfem Hegenbartem, který měl být údajně pověřen koordinací činnosti exilových skupin a Charty 77.

Nepřekvapí, že takto bombastické tvrzení nelze z dosud známých skutečností potvrdit. Rudolf Hegenbart byl však skutečně vlivným politikem, který studoval v Moskvě, jezdil po světě (zastával funkci předsedy České komise pro vědecko-technický a investiční rozvoj), navazoval spolupráci s Německou spolkovou republikou i západními firmami (včetně Tomáše Bati) a který později jako vedoucí 13. oddělení ÚV KSČ – kde pracovali převážně důstojníci ministerstva vnitra a obrany – měl v gesci brannou a bezpečnostní politiku, Lidové milice (!), Generální prokuraturu, Federální ministerstvo vnitra (!) a ministerstvo obrany.[84]

Jako takový byl Hegenbart nepochybně velmi dobře informován o činnosti exilu stejně jako domácí opozice, těžko je však mohl vzájemně koordinovat – spiknutí tak velkého rozsahu prostě není pravděpodobné a neexistují pro něj důkazy.

Na druhou stranu víme bezpečně, že Hegenbart patřil k nejvýznamnějším exponentům reformního perestrojkového kursu a tedy k rivalům Jakešových konzervativců. Podle některých informací dokonce počítal – spolu se šéfem StB Lorencem a snad i premiérem

[84] Žáček, Pavel. Rudolf Hegenbart. *Reflex* 45/1999 (11.11.1999)

Adamcem – se Zdeňkem Mlynářem (tedy chartistou a představitelem exilové opozice, zároveň ale bývalým spolužákem Gorbačova) na funkci generálního tajemníka KSČ.[85]

Tato varianta možná souvisí i s průběhem známé televizní diskuse 7. prosince mezi představiteli OF (Petr Pithart), stávkujících studentů (Šimon Pánek) a již zmiňovaným Zdeňkem Mlynářem, který v pořadu překvapivě hájil komunistickou stranu (Suk, 2003: 210). Ostatně **KSČ předtím sama zařídila Mlynářův rychlý přesun z Rakouska** (Suk, 2003: 94). Je na místě otázka, proč tak učinila? Neměla tehdy důležitější věci na práci než repatriovat prominentního chartistu, vlastně svého bývalého člena, který ale „zradil věc socialismu"!?
A proč Mlynář přijal tuto pomoc? Co jej vedlo k tomu, aby v kritické době oponoval kolegovi z Charty 77, navíc ve prospěch zcela zdiskreditované KSČ?

Možné vysvětlení nabízí skutečnost, že mezi 5. a 8. prosincem panovalo v Havlově okruhu určité podezření, že se lidé kolem Adamce, Obrody, historické komise OF, Zdeňka Mlynáře a snad i Zdeňka Jičínského pokoušejí nasměrovat vývoj na jim blízký perestrojkový kurs (Suk, 2003: 210-211). Jakkoli nevylučuje existenci podobných ambicí, přesto historik Jiří Suk odmítá, že by v uvedeném případě šlo o nějaké spiknutí hodné toho jména (srov. Suk, 2003: 211).

Za pozornost stojí spíše zjištění, že KGB sama vyhledávala v NDR straníky nakloněné perestrojkovým reformám a schopné nahradit tehdejšího ultrakonzervativního šéfa komunistů Honneckera. Generál Alojz Lorenc přitom nevyloučil, že podobná iniciativa proběhla i v Československu.[86]

Zde měl být pochopitelně odstraněn Miloš Jakeš. Nejasnosti však zůstávají kolem otázky, koho si KGB vytipovala jako >československého Gorbačova<. Rudolf Hegenbart by se na takovou funkci jistě dobře hodil, což ovšem ještě nedokazuje, že si jej KGB opravdu vybrala a zasvětila do svých plánů, jak naznačuje Dolejší. Někdejší vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ Jaroslav Čejka přesto vzpomíná na zajímavý výjev, jehož byl svědkem, když se šel podívat na jednu z listopadových demonstrací na Václavském náměstí: „... slyšel jsem, jak zástupy dělníků z ČKD, které přivedl onen kovář Miller ... volaly: „Hegenbart, Hegenbart!". Přitom ... jsem přesvědčený, že jediný člověk v ČKD nevěděl, kdo je nějaký Hegenbart. Bylo vidět,

[85] Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm
[86] Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm

že **někdo mezi ně musel pustit zprávu, že to je ten správný člověk**, toho podpořte, dojde ke změnám." (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 55).

Právě Hegenbarta vidí Dolejší jako nejvýznamnějšího hybatele a konspirátora událostí předcházejících předání moci v Československu. Měl být „hlavní kontaktní osobou" Charty 77 a především realizátorem „přípravy převratu od srpna 1988 (a) jeho provedení 17.11.1989". Podle autora Analýzy dokonce později zprostředkovaně ovlivňoval činnost a personální politiku Koordinačního centra Občanského fóra.

Takto závažná tvrzení nemůžeme z otevřených zdrojů dokázat (vrátíme se k nim ale ještě v části o 17. listopadu), připomeňme však skutečnost, že někdejší student a člen tzv. Stankovy komise Václav Bartuška dospěl nezávisle na Dolejším k velmi podobnému závěru: „Víte, jaký to na mě dělá dojem? Že tuhle slavnou revoluci připravil Lorenc ruku v ruce s Hegenbartem a dalšími partajníky a **že se předem dohodli i s některými lidmi v opozici.**" (Bartuška, 1990: 174) Z Bartuškova zachycení slov disidenta a agenta StB Danisze se zdá, že o roli Hegenbarta věděl cosi Václav Havel, který se jej pokoušel uchránit (Bartuška, 1990: 174, 203).

Je nepochybné, že Rudolf Hegenbart měl zájem na odstranění Miloše Jakeše a oprávněně tedy patří k možným podezřelým z účasti na organizaci převratu 17. listopadu. Zároveň však nelze vše redukovat jen na jeho osobu. Reformátorskou frakci v (ÚV) KSČ tvořili i jiní vlivní funkcionáři. Považujeme za chybu, že autor Analýzy do svých úvah vůbec nezakomponoval dalšího velmi mocného muže a stoupence perestrojky, faktického šéfa StB generála Lorence. O něm Rudolf Hegenbart prohlásil, že mu nabízel (poté, co se vrátil z Moskvy z jednání se špičkami KGB) spojení proti staré gardě ve straně (Bartuška, 1990: 220).

V menší míře pak nejspíš lze za „zasvěcence" sametové revoluce označit i některé lidi stojící mimo nejvyšší stranické struktury, například velmi populárního ředitele Prognostického ústavu Valtra Komárka, jenž na konci roku 1989 jednal s představiteli Sovětského svazu: „**Na konci října jsem byl v Moskvě přijat na ÚV KSSS, kde jsme debatovali o přechodu moci v Československu.** Upozorňovali mě, že budou pokusy o stanné právo, o vojenský zásah, že oni ale udělají všechno pro to, aby to tu proběhlo poklidně. Věděli jsme, že se už něco stane, i když bylo možné, že se to přesune do prvních dnů prosince 1989. Ale **to výročí 17. listopadu bylo magické** a bylo zjevné, že to vyvolá mnohem větší protesty než obvykle.

Ne že bychom to jako prognostici předpověděli na hodinu, ale **věděli jsme, že dohoda mezi Bushem a Gorbačovem je přijatá** a že se ten problém musí u nás dořešit."[87]

Citovaný výrok potvrzuje řadu velmi důležitých věcí, které mohl leckdo (nejen Miroslav Dolejší) intuitivně cítit jako nanejvýš pravděpodobné, ale přesto obtížně doložitelné. Za prvé: s nějakou formou předání moci Moskva předem počítala a dokonce této změně fandila, neboť si přála její hladký průběh. „Sametovost" revoluce byla v zájmu SSSR a nepochybně i USA, mezi nimiž existovala jakási blíže nespecifikovaná dohoda. A za druhé: vědělo se, že „to praskne" s vysokou pravděpodobností právě 17. listopadu, nejpozději pak začátkem prosince (kdy měla proběhnout schůzka Reagan-Gorbačov na Maltě).

V této souvislosti pak podle našeho názoru dává smysl i Dolejšího tvrzení, že „Příprava politických převratů v Evropě, včetně Československa, byla svěřena profesionálním organizacím, které k tomu měly k dispozici všechny potřebné prostředky a bohaté zkušenosti." Míněny jsou zřejmě samotné komunistické strany (jejich reformní křídla), respektive tajné služby. StB znala velmi dobře nálady obyvatelstva (Lorenc, 1992: 11), stejně jako globální vývojové trendy. Na její informace bylo do značné míry odkázáno nejvyšší stranické vedení (jeho představitelé si přitom často stěžovali, že vnitro dělá vlastní politiku). Československá StB navíc úzce spolupracovala s mocnou sovětskou KGB. Ta prokázala již v roce 1969, jak dobře umí pro své plány využít existující napětí ve společnosti:

„Bezprostřední záminkou pro sesazení Dubčeka bylo mistrovní světa v ledním hokeji, které se konalo v březnu 1969 ve Stockholmu. (...) Národní oslavy po vítězství československých hokejistů vnukly KGB nápad, aby s pomocí svých poskoků v řadách StB připravil protisovětské výtržnosti, které – jak předpokládal – měly následovat 28. března po dalším zápase mezi mužstvy Československa a SSSR. Krátce před zápasem skupina policejních agentů převlečených za dělníky vyložila hromadu dlažebních kostek na Václavském náměstí, v místě, kde sídlilo zastoupení Aeroflotu. (...) Krátce poté, co československý tým během jediného týdne už podruhé porazil Rusy, **se příslušníci StB v civilu zamíchali do jásajícího davu a začali házet šikovně připravené dlažební kostky na kancelář Aeroflotu.** Dav posléze vytáhl ven na chodník z kanceláře také nábytek a zapálil jej." (Andrew/Mitrochin, 2001: 273)

---

[87] Komárek: Revoluci jsme nezvládli. *MF Dnes*, 6.11.2004 (rozhovor vedli Jindřich Šídlo a Petr Šimůnek)

Rovněž 17. listopadu sehrála významnou roli StB (dále viz samostatná část věnovaná převratu) a na scéně se objevila i KGB (o západních tajných službách bohužel nevíme dosud téměř nic).

Dlouholetý sovětský přidělenec na FMV generál Teslenko byl 17. listopadu několik hodin v řídícím centru operačního střediska, ačkoli zde „neměl co dělat" (Lorenc, 1992: 172). Z tohoto štábu plukovník Danišovič sledoval průběh demonstrace a velel jednotkám v ulicích. Teslenko tomu údajně jen přihlížel – ostatně podle svých slov neuměl česky (Bartuška, 1990: 168). A tak jen „seděl a díval se na televizi" (Bartuška, 1990: 168).

Jenže policejní monitory dokázaly zabrat průvod až u Národního divadla – do té doby Teslenko nemohl nic vidět a Danišovič jen přijímal hlášení svých kolegů v terénu. Bartuška se proto logicky ptá, co tedy Teslenko v řídícím centru opravdu dělal (Bartuška, 1990: 177-178)? Danišovič nicméně tvrdí, že jej nijak neovlivňoval, na druhou stranu ale během večera několikrát neznámo kam volal, čímž (úmyslně?) blokoval telefonní linku (Bartuška, 1990: 181).

Bartuška spekuluje, zda Teslenko nakonec pouze nepředstavoval krytí skutečného organizátora akce, kterého se domnívá vidět ve vysokém představiteli KGB generálu Gruškovi (Bartuška, 1990: 169), jenž prý nepovažoval tehdejší normalizační režim za udržitelný (Bartuška, 1990: 138). Gruško přiletěl do Československa již 14. listopadu a den po masakru na Národní třídě republiku v dopoledních hodinách zase opustil. **Večer 17. listopadu přitom večeřel s šéfem StB Lorencem a náčelníkem kontrarozvědky Vykypělem.** Během této doby vyřídili Lorenc s Vykypělem asi dvacet telefonátů (Bartuška, 1990: 226). V nadcházející části věnované převratu uvidíme, že Lorenc mohl vydat („pokoutný") rozkaz k zásahu proti demonstrantům. Poručík StB Zifčák předstírající mrtvého studenta ostatně prohlásil, že jeho role tvořila součást rozsáhlejšího plánu namířeného proti vedoucím funkcionářům KSČ a schváleného prvním náměstkem FMV Lorencem, náčelníkem II. správy StB Vykypělem a Rudolfem Hegenbartem (Bartuška, 1990: 199). Doplňme tedy ještě jen to, že zajímavou shodou okolností měl v týdnu před 17. listopadem na starosti jinou sovětskou delegaci i Rudolf Hegenbart (Bartuška, 1990: 54).

Bartuška shrnuje zápletku 17. listopadu následovně: **„Generálporučík Teslenko seděl ve štábu akce na městské správě VB s přestávkami od 16 do 21 hodin.** ... podle vlastního tvrzení s nikým nemluvil, neboť neumí česky, a jen koukal na obrazovku. Na ní se ovšem průvod objevil až zhruba v 19.15, do té doby rázoval oblastí, kam monitorovací kamery

Bezpečnosti dosud nedorazily. Kromě toho **generál navštívil štáb podobné akce prvně za dva roky svého působení. Bez zajímavosti není ani fakt, že podle výpovědi Danišoviče a dalších členů štábu často telefonoval.** Komu a co si ovšem nikdo nevzpomíná. Bylo by jistě pozoruhodné, kdyby volal například generálu Gruškovi..., jenž přijel na návštěvu Československa v úterý 14. listopadu a odletěl dopoledne 18. listopadu." (Bartuška, 1990: 225)

### 2.2.2. Revoluce nebo kontinuita?

„Ta skvělá souhra mezi starými a novými strukturami mi bere dech.“

student Václav Bartuška (1990: 173)

Dolejší v souvislosti se sametovou revolucí tvrdí, že „Posláním Charty 77 bylo soustředění vhodných osob, s věrohodnou krycí legendou "odpůrců komunismu" pro veřejnost, které by po převzetí moci po fingovaných převratech zajistily kontinuitu se zaměřením světového komunistického hnutí, jehož součástí jsou i komunistické strany všeho typu a všech taktických modifikací a programů.“

Toto údajné poslání Charty 77 nelze z žádných veřejně známých zdrojů potvrdit. Není ani pravděpodobné. Ostatně chartisté nepoužívali žádnou „krycí legendu odpůrců komunismu“, vždyť de facto apelovali jen na dodržování vlastní socialistické zákonnosti. Pro mnohé antikomunisty tak Charta 77 byla od počátku málo radikální – vždy usilovala o dialog a nikoli konfrontaci s vládnoucí KSČ, navíc měla ve svých řadách exkomunisty a levicově smýšlející členy. Odmítala se také označit za politickou opozici, vůbec za politickou iniciativu (její nejvlastnější étos spočíval spíše v široce chápané občanské a morální rovině).

Sametová revoluce byla „fingovaným převratem“ jen v úzce vymezeném slova smyslu a pouze do určité míry. Dezinformace StB sice urychlila politické změny, ty by ale stejně přišly dříve či později, neboť odrážely reálné dlouhodobé a gradující procesy ve společnosti i ve světě.

Přebírání moci probíhalo ze strany Charty 77 pozvolna, rozpačitě a ve vleku překotných událostí (srov. Suk, 2003), nikoli cílevědomě, tím méně s nějakým jasným záměrem zajistit kontinuitu světového komunistického hnutí. Pokud došlo k určité kontinuitě (například v existenci KSČ – KSČM), tak nikoli na základě jakýchsi dlouhodobých tajných plánů sahajících až ke vzniku Charty 77, nýbrž v důsledku mimořádné situace mezi lety 1989-1990 a proto, že většina disidentů – podobně jako veřejnosti – nikdy nesmýšlela revolučně a antikomunisticky.

To je i **případ Václava Havla, který se skutečně výrazně zasadil o částečnou kontinuitu před- a po- listopadového režimu**, či spíše lidí v něm působících (nedisponujeme však

důkazy o tom, že by tak učinil v důsledku nějaké předchozí dohody s komunisty): „Havel od zakládající schůze Občanského fóra „velice zásadně razil cestu tomu, co se pak nazvalo sametová revoluce... cestu smíru, jakéhosi pokusu dostat na ni všechny, aby se zabránilo nějakým excesům.“ (Suk, 2003: 381)

Přitom již v neděli 19. listopadu padl v bytě Václava Havla návrh Demokratické iniciativy, aby nově vzniklé Občanské fórum požadovalo okamžité odstoupení vlády. Havel však něco takového „nepřipustil vůbec k diskusi“ (Měchýř, 1999: 68).

Na druhou stranu ale musíme dodat, že podržení komunistů na různých pozicích mělo také zabránit jejich úplnému vyvázání z odpovědnosti za neutěšený stav země (Suk, 2003: 24-25, 54). OF kromě toho ani nevěřilo ve vlastní schopnost kompetentně zastat všechny ministerské funkce. A tak „... přibrzďovalo a tlumilo revoluční dynamiku...“ (Suk, 2003: 25), což lze nejlépe pozorovat na benevolentním postoji k Ladislavu Adamcovi, který zůstal pro opozici partnerem i po zcela nedostatečném návrhu řešení v podobě tzv. vlády 15:5. **OF mírnilo i radikalitu společnosti**, například velmi brzy ustoupilo od masové mobilizace veřejnosti a mnohatisícových demonstrací, přimlouvalo se i za konec stávky studentů (Suk, 2003: 56-57, 216-217). Samotnou činnost OF pak chtěl Václav Havel ukončit s realizací svobodných voleb (Suk, 2003: 76).

OF, ale i VPN tedy chtěly “kontinuitu státní moci“ (srov. Měchýř, 1999: 14), jejíž zárukou měl být předseda federální vlády Adamec (Suk, 2003: 131). Ten počítal jako se svým nástupcem na premiérském postu s kariérním komunistou Mariánem Čalfou (Suk, 2003: 139), kterého Václav Havel skutečně prosadil do funkce a to i navzdory jiným vlivným členům OF (Suk, 2003: 455). Čalfa později zase zařídil Havlovo zvolení prezidentem, takže se nakonec mezi oběma politiky vytvořil překvapivě blízký vztah – **Havel v podstatě Čalfu držel v premiérské funkci až do června 1992** (Suk, 2003: 428), ačkoli neměl ve vládě dostatečnou autoritu (Suk, 2003: 429). V politice zároveň přežili i někteří další (bývalí) komunisté a představitelé minulého režimu, například Milan Čič, František Pitra, Rudolf Schuster, Jozef Stank či Vasil Mohorita nebo Bohumil Kučera (Suk, 2003: 30). Příklad symbiózy Havel-Čalfa ale ukazuje, že částečná personální kontinuita staré elity vůbec nemusí vycházet z nějaké tajné dohody uzavřené snad dokonce ještě před převratem, nýbrž z prosté a v podstatě známé protislužby poskytnuté v době, kdy už o vítězství chartistů bylo rozhodnuto.

Přesto se k Václavu Havlovi a k jeho zvolení prezidentem váže důvodné podezření, že neveřejnou dohodu s komunisty přece jen uzavřel. Z autentických záznamů jednání OF totiž vyplývá, že komunisté požadovali jakési blíže nespecifikované garance a že elita OF je byla ochotna poskytnout:

„Koncem prosince 1989 byla pravděpodobně uzavřena dohoda mezi Občanským fórem a Komunistickou stranou Československa, jež dovršila *historický kompromis*... (Pithart) upozornil, že (v) souvislosti s předpokládanou dohodou o Václavu Havlovi jako jediném prezidentském kandidátovi „možná vyvstane otázka něčeho, pro co není zatím přesný termín. Mohorita to při posledním jednání ve Valdštejnském paláci [13. prosince] charakterizoval jako mandát. Asi tak, že **máme-li se dohodnout na společném kandidátovi, chceme od něj jisté záruky, které nebudou nikde zveřejněny**, ale které se sepíší, zformulují a jaksi vzájemným podáním ruky nebo čím si stvrdíme, že tomu tak vskutku bude. ... Jaroslav Šabata, člen naší delegace, je připraven na místě to zformulovat, protože mluvil o tom s Urbánkem (...) **Urbánek vyslovil určité obavy, které komunistická strana má o sebe a o své členy. A jsou to obavy, které samozřejmě Vašek [Havel] je ochoten vyvrátit. Několika větami garantovat, že jim nic nehrozí.**" (Suk, 2003: 382)

Podle historika Jiřího Suka nevíme, zda byla nastíněná dohoda opravdu předmětem jednání, případně jakou měla podobu (písemnou či ústní). Sám se však přiklání k domněnce, že komunisté zmiňované záruky skutečně vyžadovali. Jejich obsah snad souvisel se zajištěním veřejnoprávní ochrany kontinuity působení KSČ, kterou legalizoval rychle přijatý (23.1.1990) zákon č. 15/90 o politických stranách (srov. Suk, 2003: 383).

O existenci uvedené dohody je přesvědčen někdejší předseda slovenské VPN Ján Budaj, který navíc tvrdí, že OF – výměnou za zvolení Havla prezidentem – vědomě ustoupila KSČ i v jiných věcech: „**Hlavní událostí, formující dění u nás po pádu režimu bylo, že Občanské fórum v Česku udělalo za našimi zády tajnou politickou smlouvu s KSČ.** (...) Součástí této smlouvy byl podle všeho například obsah změn ústavy, takzvaná malá novela z ledna 1990. Tehdy Federální shromáždění rozhodlo o červnovém termínu voleb, současně do nich legalizovalo KSČ jako jednu z „rozhodujících sil". Nepřistoupilo k odebrání jejího

majetku, OF se dokonce hned v lednu stáhlo z podniků a zrušilo svojí hlavní oporu – stávkové výbory. Volby se vypsaly na nejvzdálenější možný termín.“[88]

V tomto smyslu lze tedy asi dát částečně za pravdu autoru Analýzy a přiznat existenci určitého “spiknutí“ – avšak nikoli s cílem umožnit kontinuitu „světového komunistického hnutí,“ ale pouze pokračování existence komunistické strany, jejíž pozice neměly být fatálně ohroženy.

Budajovo podezření totiž posiluje faktický sled událostí, například diskuse o možném postavení KSČ mimo zákon. Tento krok požadovaly – byť zjevně z oportunistických důvodů – menší strany někdejší Národní fronty (Suk, 2003: 31, 386, 398). Přivítal by jej ale i o dost váženější KAN, respektive Konfederace politických vězňů, která uspořádala v Praze na Václavském náměstí 12. května mnohatisícovou demonstraci proti KSČ (Suk, 2003: 398). Otázku případného zákazu komunistické strany nadnesl ve známém dopise i člen OF a prokurátor pro území hlavního města Prahy Tomáš Sokol (Suk, 2003: 389). Elita OF však o něčem takovém nechtěla ani slyšet – odporovalo to totiž pravděpodobným dohodám o předání moci: „Politici OF odmítli Sokolův dopis, protože byl v rozporu s logikou vyjednané kompromisní změny.“ (Suk, 2003: 392) Generální prokurátor Pavel Rychetský (OF, dříve KSČ) prohlásil, že jde o Sokolovu soukromou iniciativu s nulovou právní závazností, načež oznámil komunistům v parlamentu, že zahájí proti Sokolovi kárné řízení (Suk, 2003: 395)!

Rovněž postoj elity OF k majetku KSČ se vyznačoval podezřelou přehlíživostí, ačkoli sněm KC OF dostával množství varovných informací o přesouvání movitého i nemovitého majetku místních, okresních i krajských organizací KSČ do nově zakládaných firem a jiných právnických osob (Suk, 2003: 297). Přesto až později a teprve pod tlakem zdola přistoupilo OF k požadavku odevzdání majetku KSČ/SSM (Suk, 2003: 385, 386), který se nová politická elita předtím nepokoušela ani nijak zinventarizovat (Suk, 2003: 387): „Majetková unie mezi KSČ a státem, fungující od počátku 50. let, byla zrušena až 30. dubna 1990! **Pokud by se regionální a podniková Občanská fóra neozvala, věc by se až do svobodných voleb pravděpodobně vůbec neřešila.**“ (Suk, 2003: 387) Teprve 18. května vydalo předsednictvo

---

[88] Ján Budaj: Havel robil tajné dohody s komunistami (rozhovor Karola Sudora). *SME.sk*, 17.11.2008 http://www.sme.sk/c/4178242/jan-budaj-havel-robil-tajne-dohody-s-komunistami.html

Federálního shromáždění usnesení, jimž zakazovalo manipulovat s majetkem politických stran, hnutí a organizací. Do této doby „mohlo svobodně a beztrestně docházet k majetkovým machinacím... a spekulativnímu přelévání movitého i nemovitého majetku na nejrůznější společnosti a osoby." (Suk, 2003: 388). Na to ale musela upozornit až regionální občanská fóra, která zneklidnilo, jak komunisté přelévají majetek, zakládají různé podniky, nadále disponují konty strany a převádějí peníze do švýcarských bank – aniž by tomu pražské KC OF učinilo ráznou přítrž (Suk, 2003: 397).

(Tolerované) finanční machinace se přitom netýkaly pouze KSČ, ale i přidružené SSM, u níž se problém majetkového vypořádání podařilo definitivně dořešit až po deseti letech : „Zřejmě proto, že větší část pozornosti poutala komunistická strana, což Svazu mladých jako nástupnické organizaci SSM umožnilo skrýt se na nějaký čas do stínu pod svícnem. A tak se stalo, že z celkové sumy pěti miliard korun ubylo prostřednictvím podezřelých machinací a krádeží několik stovek milionů. Věc byla definitivně uzavřena až v roce 2000." (Suk, 2003: 389)

* * *

Garance KSČ, ke kterým byl Václav Havel podle slov svých nejbližších spolupracovníků svolný, zahrnovaly zřejmě i příslib eliminace trestněprávních postihů. Tak zákon o soudní rehabilitaci schválený 23. dubna „... na jedné straně sice umožňoval vyrovnat se s osudem obětí, na druhé straně však **odsunul otázku politické a soudní odpovědnosti.** (...) Jinak řečeno, rehabilitace v tomto pojetí umožňovala nápravu za cenu čáry za minulostí." (Suk, 2003: 399)

Kromě Václava Havla jsou v souvislosti s garancemi komunistům zmiňováni ještě Petr Pithart a Jaroslav Šabata. Podíváme-li se na jejich vystupování v době revoluce, pozorujeme u nich skutečně velmi shovívavý, ba až vstřícný postoj k někdejším exponentům KSČ. Jaroslav Šabata odmítl odvolání komunistického primátora Brna, čímž se postavil proti radikálnímu chartistovi Petru Cibulkovi, odsunutému později na okraj OF (srov. Suk, 2003: 339-341). Ještě více však zapůsobilo televizní vystoupení Petra Pitharta z 19. ledna, ve kterém výslovně nabádal k uvážlivé a postupné personální obměně v komunální politice, tedy vlastně k umírněnosti v přístupu ke „starým strukturám" (Suk, 2003: 298): „Občanské fórum je tu proto, aby „skoncovalo s komunistickou praxí", nikoli proto, aby „si vyřídilo účty

s komunisty". (Suk, 2003: 384) Činnost místních občanských fór se tak podle Pitharta „nesmí v ničem podobat řádění akčních výborů... po únoru 1948." (Suk, 2003: 383)

Odrážela se v těchto slovech tajná dohoda s KSČ, nebo šlo o autentický projev nejvlastnějšího přesvědčení vedoucího činitele KC OF? Paradoxně je možné obojí – většina chartistů nikdy nesmýšlela antikomunisticky, současně ale mohli někteří z nich později přistoupit na určité výše nastíněné dohody s KSČ. Časová souslednost by tomu odpovídala – inkriminované dohody mají být z konce prosince, Pithartův televizní projev následoval o zhruba dva týdny později.

Na druhou stranu nelze nevidět, že OF jednoznačně odmítalo čistky a antikomunismus již v listopadu, tedy ještě před předpokládanými dohodami s KSČ. Dobrým příkladem je tisková konference OF v den generální stávky v pondělí 27. listopadu v Laterně magice za účasti delegace Italské komunistické strany. Jiří Dienstbier zde novinářům zprostředkoval vzkaz Václava Havla, který „... řekl, že komunistům by rád sdělil, že Fórum není antikomunistickou organizací, a že je přesvědčen o tom, že všichni komunisté, kteří museli dlouho mlčet a jsou odpůrci totalitarismu, obrodí svou stranu, aby mohla vstoupit do soutěže..." (Měchýř, 1999: 81, 96) Podobně mluvil Václav Havel v televizi 16. prosince: „Občanské fórum a Veřejnost proti násilí nejsou spiknutím nekomunistů proti komunistům." (Suk, 2003: 381)

**Existenci předchozí tajné dohody části staré a nové elity ovšem nasvědčuje chování OF po jasně vyhraných červnových svobodných volbách**, kdy se již rozsáhlé ústupky komunistům zdaleka nejevily jako nutnost, na rozdíl od křehké situace konce roku 1989: „Co bylo ještě možné považovat za jakýsi nezbytný kompromis, bez něhož by se "sametová revoluce" pravděpodobně nekonala... stalo se velkým otazníkem po prvních svobodných volbách. Již v průběhu předvolebního boje se ukázalo, že existuje silný zájem daný vývoj (tj. vývoj v rámci původních kompromisů či dohod) nadále prodloužit a pokračovat v něm." (Kučera, 1992: 24)

Po volbách v červnu 1990 tak skutečně došlo k výrazné kontinuitě politiky a vlády „národního porozumění" symbolicky znázorněné postavou staronového premiéra, exkomunisty Mariána Čalfy. Jak kriticky poznamenal tehdejší poslanec Emanuel Mandler: „... podle toho, jak to ve FS [Federálním shromáždění – pozn. L.K.] vypadá, vyhráli volby komunisté, a ne Občanské fórum." (Mandler, 2005: 172) Politici OF totiž například umožnili – a to proti výslovné vůli svého sněmu – jmenovat komunistického poslance Mohoritu

místopředsedou Federálního shromáždění (Suk, 2003: 448). Připomeňme, že Mohorita se účastnil důležitých jednání KSČ s delegacemi OF (i jednání ve Valdštejnském paláci 13. prosince) a mohl tak být zasvěcen do pravděpodobných tajných dohod. O jejich existenci však nejspíš nic netušili řadoví členové OF, třeba Daniel Kroupa: „... **Kroupou otřáslo, že zástupci KC OF u koaličních jednání nerespektovali jednomyslnou vůli sněmu, aby se ve „vládní koalici" neobjevil žádný komunista.** Bohužel se tak stalo... Je „holé neštěstí", že místopředsedou FS a předsedou zahraničního výboru se stali komunisté, kteří budou Československo zastupovat při jednáních o jeho návratu do Evropy." (Suk, 2003: 456)

Podezřelý je i nezájem Občanského fóra o silový resort ministerstva vnitra, které se až do červnových voleb nepokusilo získat: „Vítězové revoluce rezignovali na ovládnutí klíčové mocenské instituce, v níž si udrželi vliv předlistopadoví funkcionáři!" (Suk, 2003: 31)

Neuvěřitelně zní skutečnost, že **OF původně hodlalo ponechat post ministra vnitra Komunistické straně**, neboť ve svých řadách prý neměla vhodného kandidáta (Suk, 2003: 356). Lidovec Richard Sacher se posléze na tuto funkci sám nabídl (Suk, 2003: 356). Před nástupem Sachera vedli FMV formálně Marián Čalfa, Valtr Komárek a Ján Čarnogurský, fakticky ovšem dosavadní náměstci, hlavně generál Lorenc, nejvyšší představitel StB. Za jeho dozoru pokračovalo zametání stop, tj. rozkrádání, ukrývání a skartování nejrůznějších citlivých dokumentů (Suk, 2003: 356), aniž by tomu OF učinilo ráznou přítrž (nezapomeňme, že například v NDR vzali lidé úřadovny Stasi útokem a fyzicky je obsadili).

Šlo jen o podcenění situace a nedbalost nebo i určitý úmysl? Je jistě pravda, že OF tehdy musela řešit celou řadu věcí a z pohledu mnohých možná důležitějších. Na druhou stranu zejména místní aktivisté většinou dobře věděli, kam se v jejich kraji odvážejí svazky StB, kde se pálí či dokonce přepravují do Moskvy. Některé odvážené spisy se podařilo zachránit, ovšem spíše díky „uvědomělým" jednotlivcům (srov. Podracký, 2006: 276), než nějakému koordinovanému odporu. Lze se ptát, proč podobně jako Pithart v jiné věci nevystoupil v televizi někdo z OF s apelem, aby komunisté nelikvidovali důkazy o činnosti represivních složek poraženého nedemokratického režimu?

To se však nikdy nestalo a Vladimír Hučín dokonce tvrdí, že Tomáš Hradílek (jeden z posledních mluvčích Charty 77 a představitel OF) nechtěl, aby se zabýval ničením materiálů StB, o němž se tak jako mnoho dalších lidí v listopadových dnech dozvěděl. Takto dnes Hučín vzpomíná na onu dobu: „Právě teď, ve zmatcích a bezvládí, mají obrovský prostor ti, kteří potřebují za sebou zamést stopy (...) Tihle lidé měli dost času na to, aby se mohli

připravit na změnu. Měl jsem podezření už koncem listopadu. **Vidím v tom určitý záměr, na kterém se bohužel podílela i Charta 77.**" (Podracký, 2006: 275)

Šéfredaktor kdysi samizdatové revue *Střední Evropa*, politolog a komentátor Rudolf Kučera vyslovil názor, že liknavost OF v přebírání kontroly nad ministerstvem vnitra nebyla náhodná, nýbrž výsledkem dohod s KSČ (které měla poskytnout čas na zahlazení části stop), jež navíc zahrnovaly i záruku nezrušení této strany a nepotrestání jejích představitelů spolu s příslibem nedekomunizovat armádu: „... Dle mé hypotézy šlo o následující podmínky: 1. KSČ nebude zrušena a její vedoucí kádry nebudou pohnány k odpovědnosti... (Budou vybráni jeden nebo dva exponenti bývalého režimu – podobně to proběhlo ve všech ostatních státech bývalého východního bloku – a ti potrestáni. ...) 2. Nedotčena zůstane československá armáda (...) 3. ... Musel být poskytnut čas pro přechod mnoha tisíců vnitráků do "ilegality" nebo na jiná místa. **Musel být poskytnut čas pro zničení nebo změnu tisíců kádrových materiálů atd.**, teprve postupně a pomalu se začalo s prověrkami, na které byla dobře připravena spíše prověřovaná strana." (Kučera, 1992: 23-24)

Totéž tvrdí i chartista a exulant Zbyněk Čeřovský, bývalý plukovník letectva a spoluvězeň Václava Havla, později spolupracovník Rádia Svobodná Evropa. Podle něj došlo 13. prosince 1989 na jednání ve Valdštejnském paláci k uzavření tajných dohod mezi OF a KSČ. Václav Havel měl tehdy dostat záruku zvolení prezidentem výměnou za nepotrestání komunistů a zachování – alespoň po určitou dobu – (částečného) statu quo na ministerstvu vnitra a obrany.[89]

Václav Havel skutečně podporoval komunistického generála Vacka ve funkci ministra obrany. Nakonec jej sice musel odvolat, Vacek ovšem na ministerstvu zůstal jako poradce nově jmenovaného šéfa resortu chartisty Luboše Dobrovského. Podobný osud potkal i někdejšího šéfa StB Alojze Lorence, který rovněž po revoluci dál působil jistou dobu jako poradce ministra vnitra Sachera.

Určitou kontinuitu – a to jak personální, tak kupodivu v menší míře i politickou – šlo přitom zaznamenat i na polistopadovém ministerstvu zahraničí, kde nadále působili někteří bývalí funkcionáři KSČ a StB (srov. Kučera, 1992: 38). Významný sociálnědemokratický (!) představitel exilu Radomír Luža tento stav ještě i po letech kritizuje: „Československu neprospělo, že **OF** až na několik výjimek zabránilo tomu, aby příslušníci demokratického

---

[89] Čeřovský, Zbyněk. Hovory do Lán. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1.1.1994) http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1994/nn0694/obsah/8.htm

exilu vstoupili po pádu komunismu do československé diplomatické služby, a že **dalo přednost komunistickým diplomatům**. Horák o této možnosti marně přesvědčoval ministra zahraničních věcí Jiřího Dienstbiera. Bohaté profesionální zkušenosti řady exulantů, kteří byli ochotni nezištně sloužit novému Československu, nebyly využity." (Luža, 2001: 220-221)

Za pozornost rovněž stojí, že po revoluci zůstala na svých místech i většina někdejších komunistických soudců (srov. Podracký, 2006: 283).

Ve světle uvedených skutečností nepřekvapí, že **Václav Havel** (a jemu blízcí disidenti) **nepřál ani lustracím** (srov. Měchýř, 1999: 106-107), tím méně pak zveřejňování seznamů (spolu)pracovníků StB. Lustrační zákon sice nakonec podepsal, okamžitě ale požádal parlament o jeho novelizaci (Měchýř, 1999: 232) a dále jej veřejně kritizoval. Domníváme se, že i tato skutečnost může souviset s pravděpodobnými dohodami s KSČ.

Dodejme ještě, že podobné dohody jsou typické pro většinu takzvaných sjednaných přechodů (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 75) nebo „přechodů transakcí" (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 61), které charakterizuje součinnost umírněných představitelů elit a kontraelit na pokojné transformaci země (hovoříme pak o „sjednané demokratizaci" – srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 73); součinnost, jenž „legitimuje jak opozici vůči bývalému režimu, tak i bývalé režimní skupiny" (Dvořáková / Kunc, 1994: 61).

Tento model přechodu k demokracii (někdy též nazývaný „přechod konsensem" – srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 71) pak vylučuje politiku revanše a naopak ústí do nějaké podoby „demokracie se zárukami" (Dvořáková / Kunc, 1994: 94). Právě požadavek starého režimu na zachování určité kontroly – alespoň po přechodnou dobu – nad bezpečnostními složkami je velmi často součástí dohod o demokratizaci země, stejně jako záruky nových elit, že nedojde k stíhání někdejších držitelů moci (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 73-74): „Typickou institucionální formou těchto dohod jsou kulaté stoly a typickými zárukami, které pro sebe požadují odstupující reprezentanti autoritářského režimu, bývají přísliby amnestie za minulé represe, možnost politické participace do budoucna, případně nedotknutelnost korporativních zájmů armády, policie atd." (Dvořáková / Kunc, 1994: 94)

Pro pochopení v této kapitole naznačené porevoluční kontinuity je tedy rozhodující fakt, že „přechod konsensem" se bez větších odchylek uskutečnil jak v Maďarsku, tak i v Polsku a podle všeho i v Československu (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 71), byť v posledním případě se hodí spíše termín „sjednaný přechod" (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 96). Víme také, že

**polská opozice skutečně uzavřela s komunisty výše popsané dohody** (srov. Dvořáková / Kunc, 1994: 94). To ještě více posiluje zde diskutované podezření, podle kterého šlo stejnou cestou i Havlovo Občanské fórum.

# 3. Stať (2. část): Převrat 17.11.1989: Jak velké spiknutí?

## 3.1. Tajemství Národní třídy

„Uvědomělé záměry a machiavellistické konspirace tu samozřejmě existovaly (a pořád existují), ale nevyšly. Všichni se dočkali (a zase se dočkají) něčeho jiného, než co zamýšleli."

Ivo Možný (2009: 113)

„Řekl bych, že k občanské revoluci ... už bylo u nás skoro všechno před 17. listopadem připraveno."

Václav Klaus (Studenti psali revoluci, str. 7)

„Vše svědčí o tom, že ta brutální scéna 17. listopadu 1989 na Národní třídě i její expozice měly několik režisérů."

Jan Měchýř (1999: 29)

O osudovém 17. listopadu 1989 říká Miroslav Dolejší směsici pravd, polopravd i prokazatelných omylů. Podle autora Analýzy „Zpráva parlamentní Komise FS pro vyšetření podstaty událostí 17.11.1989 byla prohlášena za utajenou a nebyla zveřejněna. Důsledky šetření se promítly do odsouzení několika bezvýznamných policistů k několikaměsíčním trestům. Vyšetřování bylo zaměřeno pouze na násilnosti na Národní třídě, bylo zmanipulováno a záměrně se vyhýbalo vyšetření politického pozadí převratu."

První nepřesnost se týká názvu inkriminované komise (správně: „Společná komise Federálního shromáždění i České národní rady pro dohled na vyšetření událostí ze dne 17. listopadu 1989 v Praze" – srov. Měchýř, 1999: 26), byť jde o nepodstatný detail.

Mnohem závažnější je skutečnost, že zjištění této komise byly zveřejněny a to v podobě tzv. závěrečné zprávy předložené Federálnímu shromáždění 9. května 1990. Utajení podléhaly „jen" autentické stenozáznamy z jednání komise (srov. Studenti psali revoluci, str.

176) a výpovědi předvolaných svědků (politici, disidenti, policisté). Dlužno dodat, že tyto důležité primární zdroje nebyly přístupné ani dvacet let po revoluci.[90]

Dolejší má pravdu, že došlo k odsouzení několika málo policistů (u většiny obviněných byl problém nedostatku důkazů – srov. Měchýř, 1999: 27), zatímco politické pozadí masakru (deset lidí si z Národní třídy odneslo trvalé zdravotní následky – srov. Měchýř, 1999: 25) zůstalo nevyjasněné. Není ale zcela korektní tvrdit, že se touto otázkou komise nezabývala. Její členové (mezi nimi byli tři spolupracovníci StB, včetně předsedy komunistického poslance Jozefa Stanka) z některých svědeckých výpovědí usoudili, že **tvrdý zásah proti demonstrantům měl vést k diskreditaci a následnému odstranění konzervativního vedení KSČ** v čele s Milošem Jakešem (Měchýř, 1999: 26-27). Komise rovněž vyjádřila důvodné podezření, že zákrok na Národní třídě někdo předem naplánoval (Měchýř, 1999: 26-27).

Dolejší dále tvrdí: „S odstupem měsíců se však stalo zřejmým, že **masakr na Národní třídě byl předem připraven a že byl koncipován jako signál zahájení převratu.** Po něm byla iniciativa okamžitě předána Chartě 77 – to dokazuje, že v přípravách existovala spolupráce (mimo mnoha dalších důkazů). Charta ihned po masakru převzala iniciativu rozšířením sdělení sl. Drážské o smrti studenta Šmída, které se ukázala desinformací. Tento kritický bod spojení Charty 77 a zasvěcené části ÚV KSČ nebyl dosud objasněn a tvoří jedno z ústředních politických tajemství."

Historik Jan Měchýř v podstatě sdílí Dolejšího přesvědčení, že zákrok na Národní třídě byl někým předem naplánován (Měchýř, 1999: 27-28): **„O přípravě k represivnímu zásahu svědčí mimořádné soustředění prostředků potlačovací techniky. Už během odpoledne** zaparkovaly v příjezdových tepnách, například v celé Olšanské ulici v Praze na Žižkově, buldozery s ocelovými štíty a sítěmi ..., autobusy s příslušníky pořádkových sil." (Měchýř, 1999: 29)

To sice svědčí o přípravách zásahu, avšak nikoli nutně z důvodu nějakého komplotu kohosi v pozadí. Policie prostě mohla připravit podmínky pro zásah, aby se zavděčila státním i stranickým orgánům, které si stěžovaly na nedostatečné zajišťování veřejného pořádku (Měchýř, 1999: 29). Toto vysvětlení však přehlíží klíčovou skutečnost, že právě stranické a

---

[90] Drchal, Václav. Jak padla totalita? Dokumenty k listopadu 1989 jsou stále 'tajné'. *Lidové noviny*, 18.7.2009

státní orgány výslovně nechtěly, aby se 17. listopadu obnovil pořádek za cenu tvrdého zásahu, který by je spojil se vzpomínkou na teror nacistů i čínských komunistů.

Uvedené logické nařízení ale někdo z (tajné) policie hrubě porušil. Tehdejší generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš (a nejen on) vcelku pochopitelně obviňuje šéfa StB Lorence, který měl navíc později stranickým představitelům zatajit skutečnou míru brutality zákroku. Jakeš ani po letech nepochybuje, že za masakrem studentů stál právě Lorenc: „O tom jsem přesvědčen. Poněvadž z nás udělal úplné hlupáky, když nás informoval o tom, že na Národní třídě se nic nestalo. **Šlo o promyšlenou akci StB.** Navíc jsem vydal výslovný pokyn, že nesmí být použito síly.“[91]

Existenci spiknutí vycházejícího z řad StB (a potažmo KGB) nasvědčuje i mnoho dalších okolností doprovázejících 17. listopad 1989.

Vědělo se, že dav bude nejspíš chtít z Albertova pokračovat na Václavské náměstí. Takové výzvy rovněž zaznívaly „ze tmy, zřejmě nejméně ze dvou stran“ na Vyšehradě (Měchýř, 1999: 29), kde se oficiálně skončila povolená část manifestace. Když se její účastníci vzápětí vydali do centra, pořádkové jednotky je usměrňovaly právě na Národní třídu: „U Botanické zahrady policie přehradila cestu do středu města, ale **hlavní proud manifestantů mohl jít bez překážky po nábřeží směrem k Národnímu divadlu a pak Národní třídou až ke křižovatce Na Perštýně.**“ (Měchýř, 1999: 29)

Účastník demonstrace, člen STUHY Pavel Dobrovský hovoří stejně: „Ve Vyšehradské ulici čekaly na průvod „bílé přilby“, které dav nepustily dál. „Pak někoho napadlo jediné rozumné řešení: otočit se a jít po nábřeží, což se taky jednoduše a klidně udělalo. Na rohu Vyšehradské se k nám přidali ti, kteří šli z Vyšehradu oklikou. Bylo nás zase víc,“ vzpomíná a dodává: „Přemýšlel jsem o smyslu toho policejního zátarasu a nic kloudného mě nenapadlo. Snad jen chtěli ukázat, že jsou. **Až později jsem se dozvěděl, že nás asi chtěli navést na Národní třídu**.“ (Studenti psali revoluci, str. 51-52)

Manipulaci s davem prováděl rovněž přesně nezjištěný počet příslušníků StB pochodujících přímo mezi demonstranty. Všeobecně známým je pouze poručík Ludvík Zifčák, úspěšně se vydávající za studentského vůdce Milana Růžičku, který **„Po celou dobu byl jedním z těch, kteří v předních řadách určovali trasu demonstrace. Na Národní třídu přišel v čele také.“**[92]

---

[91] Gazdík, Jan. Komunisté chtěli Havla do vlády, přiznal Jakeš. *MF Dnes*, 13.10.2005
[92] Sametová revoluce 1989. Martin Šmíd. http://www.totalita.cz/1989/1989_11_smid.php

Účastníci demonstrace potvrzují, že Zifčák-Růžička (a spol.) vědomě směřoval dav na Národní třídu. Tak například Martin Konečný: „... když jsme pak z Vyšehradu šli dolů, měl jsem snahu nějak se na čele toho průvodu s lidmi domluvit. **Připadalo mi, že je tam pár provokatérů**. (...) Říkal jsem si, vždyť **všichni jdou jak stádo a nikdo neví, kam vlastně.** Pojďme si říct, kam půjdeme a pak tam půjdeme. Ale nešlo se domluvit, všichni šli a něco křičeli a věděli to asi jenom **ti, kteří byli už domluvení, že se to zavede na Národní**. Pak jsem to vnímal tak, že tam takováhle domluva byla, protože ty kordony vlastně byly připravené na Národní." (Otáhal/Vaněk, 1999: 441).

Pozdější studentský vůdce Igor Chaun vzpomíná také na příslušníky StB na čele průvodu: „Nikdy nezapomenu, když jsme šli z Albertova po nábřeží a já kráčel úplně v čele. Byli tam ještě asi dva estébáci, dalo se to na nich poznat." (Otáhal/Vaněk, 1999: 372)

Tehdejší student a člen STUHY Marek Benda hovoří přímo o „**skupinkách**, co měly tendenci radikálně táhnout do centra" (Otáhal/Vaněk, 1999: 218). Byl mezi nimi i agent-provokatér Růžička-Zifčák: „Růžička na mě pokřikoval, že jsem zrádce studentské věci a že nechci jít (do centra – pozn. L.K.) ... **My jsme jeho jméno už znali, takže se vědělo, že někdo takový, student Růžička, tady působí** ... Byla s ním nějaká holčina, ... která tak agresivně na mě pokřikovala, že se snažíme studentské věci uškodit a **že se má jít tam** (do centra – pozn. L.K.)" (Otáhal/Vaněk, 1999: 218)

Rovněž tehdejší student Milan Podobský přiznává roli Zifčáka-Růžičky v navedení davu na Národní třídu: „To jsem docela koukal... když průvod vyšel a **samozřejmě se to hrnulo na Václavák za Růžičkou, za agentem Růžičkou, nikdo z nás nevěděl, že je to agent Zifčák**. (...) A už podle režie Státní bezpečnosti, že jo, na Národní." (Otáhal/Vaněk, 1999: 673).

Ve světle uvedených skutečností stojí ještě za pozornost sdělení Miloše Jakeše, který před první parlamentní komisí vypověděl, „že **již sedmnáctého dopoledne mu bylo řečeno, že průvod bude zastaven Na Národní třídě**." (Studenti psali revoluci, str. 178)

Zde potom došlo ve večerních hodinách k bezprecedentnímu zásahu ozbrojených sil, který se svou prvoplánovou brutalitou naprosto vymykal dosavadní policejní praxi (o politických instrukcích nemluvě) a to přesto – nebo právě proto – že na místě byli tou dobou přítomni i zahraniční reportéři (Měchýř, 1999: 24). Výmluvná je již skutečnost, že ačkoli opakovaně zaznívaly výzvy k rozchodu (běžný postup známý i z předchozích demonstrací), z prostoru Národní třídy prakticky nešlo uniknout (srov. Měchýř, 1999: 24).

Takto popisuje tehdejší studentka Věra Krincvajová situaci chvíli před začátkem masakru: „... šly jsme hledat nějaký průchod, ... a všechno bylo zamčené. V tu chvíli jsme si zděšeně říkaly, i kdybychom chtěli utéct, nemůžeme, protože vpředu policajti, vzadu policajti a všude okolo všechno zamčené. To se prostě nikdo nikam nedostane, **co to je za hru.**" (Otáhal/Vaněk, 1999: 474)

Pokojný dav tedy policie obklíčila ze všech stran, později jej začala stlačovat a surově tlouct. Na místě zasahovaly i speciální jednotky ministerstva vnitra určené pro boj s teroristy (Studenti psali revoluci, str. 61). V takto realisticky navozené atmosféře násilí sehrál Zifčák-Růžička mrtvého studenta, aby byl po chvíli z Národní třídy odvezen již předtím přistavenou sanitkou ministerstva vnitra[93] do nemocnice na Františku (Bartuška, 1990: 122), odkud pak později volal anonym (údajný saniťák) do Rádia Svobodná Evropa, že k nim přivezli mrtvého studenta (Bartuška, 1990: 134).

Dezinformaci o smrti studenta Martina Šmída (nikoli Milana Růžičky) začne ještě 17. listopadu večer šířit také **zaměstnankyně ministerstva vnitra Drahomíra Dražská** (v té době pracující na koleji Matematicko-fyzikální fakulty – srov. Bartuška, 1990: 212), kterou kousek od Národní třídy jakoby náhodou (?) potká dcera někdejšího mluvčího Charty 77 Miroslava Litomiská. Ta následující den zařídí schůzku Dražské s disidentem Paynem, jenž nahraje její výpověď o mrtvém studentovi na audiokazetu, kterou ještě v sobotu večer předá Uhlově Východoevropské informační agentuře, odkud fáma putuje do světa a oklikou potom zpět k československým občanům. Ve stejné době jakási neznámá slečna prohlašuje v divadle ABC před stovkami přítomnými, že na Národní třídě zabili jejího přítele Martina Šmída.[94]

V neděli již zná dezinformaci celá Praha a revoluční dynamika se naplno rozjíždí. **Všichni zúčastnění přiznávají, že fáma sehrála obrovskou roli v mobilizaci veřejnosti,** hlavně dosud pasivní střední generace.

Z výše naznačeného v mnoha ohledech tajuplného řetězce událostí ale nelze bez dalšího vyvodit, že by v přípravě převratu existovala spolupráce mezi Chartou 77 a StB. Dolejší má sice v jistém smyslu pravdu, že po zásahu na Národní třídě byla „iniciativa předána Chartě 77" (od estébáků Zifčáka a Dražské k disidentům Litomiské, Paynovi a Uhlovi), z toho ovšem ještě nutně nevyplývá „spojení Charty 77 a zasvěcené části ÚV KSČ".

Určitý prostor pro legitimní spekulace ale poskytuje fakt, že v celé záležitosti nejde jen o cestu, jakou se od StB přes Chartu 77 šířila klíčová dezinformace mobilizující veřejnost.

---

93 Sametová revoluce 1989. Martin Šmíd. http://www.totalita.cz/1989/1989_11_smid.php
94 Sametová revoluce 1989. Martin Šmíd. http://www.totalita.cz/1989/1989_11_smid.php

Historik Jan Měchýř totiž upozorňuje, že „**Také policejní televizní záznamy drakonády na Národní třídě se dostaly do rukou opozice neuvěřitelně rychle.**“ (Měchýř, 1999: 30)

Ke dnům následujícím po 17. listopadu se váží i další zajímavé skutečnosti. Tehdejší studentka Pavla Knoblochová například vzpomíná na pozoruhodně rychle zorganizované vystoupení nejvyšších akademických funkcionářů: „V neděli 19. listopadu večer celé vedení naší školy uspořádalo se studenty na koleji besedu. To mě spíš utvrzovalo v tom, že **to asi byla připravená akce, dobře připravená akce i ze strany komunistů**, protože v neděli večer sehnat kompletní vedení včetně představitelů strany, rektora, prorektora – tušila jsem, že to nemůže být náhoda.“ (Otáhal/Vaněk, 1999: 655).

* * *

Těžko se dokazuje, zda někdo připravil zásah na Národní třídě jako spouštěč převratu. Pravděpodobnost takové domněnky ale nelze popřít. Způsob použití síly proti demonstrantům naprosto odporoval nařízením nejvyšších politických představitelů. Každý jen trochu soudný policejní velitel (a tím spíše vysoce inteligentní šéf StB Lorenc) musel tušit, jak bouřlivou reakci vyvolá neslýchaně tvrdý zásah proti mladým lidem na výročí nacistických represálií, navíc týden po pádu Berlínské zdi, symbolu rozděleného světa a studené války!

Vladimír Hučín souhlasí s Dolejšího tezí, že události 17. listopadu byly připravené jako svérázná iniciace plánovaných změn: „**Pragmatické křídlo Komunistické strany připravilo převrat, který načasovali na 17. listopad**, výročí studentských bouří v dobách německé okupace. Měl to být symbol. Jejich přesné plány dodnes nejsou známé, ale asi šlo o uvolnění režimu, povolení soukromého podnikání a některých alternativních organizací.“ (Podracký, 2006: 274)

Tragikomickým paradoxem přitom zůstává, že veřejnost na náměstí dostala až StB svou efektní dezinformací: „**Příslušník Zifčák ... hrál mrtvého, aby se konečně rozproudila revoluce.** Aby se aktivovaly masy lidí. Kamery všech světových agentur to natáčely. Obrovská mediální hra. (...) Stačí rozehrát divadlo, jaké chtějí lidé vidět, a lidé vyjdou do ulic. Podstatné je, že divadlo se musí blížit pravdě. (...) Zabít člověka, studenta, při demonstraci, kde byla většina studentů zbita, je pravděpodobné...“ (Podracký, 2006: 267)

Dodejme v této souvislosti, že již před rokem 1989 šlo zaznamenat případy, kdy iniciativa k demokratizaci vyšla z nitra samotných bezpečnostních složek starého režimu (srov.

Dvořáková / Kunc, 1994: 74). Rovněž ve vztahu k sametové revoluci se i někteří akademičtí autoři domnívají, že „Státní bezpečnost začala organizovat převrat sama." (Možný, 2009: 30)

Výpověď jednoho z komunistických progresistů, vedoucího oddělení kultury ÚV KSČ Jaroslava Čejky rovněž potvrzuje podezření Miroslava Dolejšího, že se 17. listopad bral jako faktický počátek převratu. Čejka – tak jako mnoho dalších stranických funkcionářů – přiznává, revoluční události 17. listopadu nebyly vzhledem k předcházejícímu vývoji nijak překvapivé. Dokonce říká: „Jednou mi Fojtík ukázal svodky, které zřejmě dostával od StB a kde stálo, že nějaký německý novinář požádal mateřský list o prodloužení své akreditace v Praze, protože **v listopadu se očekávají události, při kterých vyjdou studenti do ulic, což povede k pádu režimu**. To znamená, že tady byly už předem signály, co se má dít." (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 54)

Rovněž tehdejší vysoký představitel SSM Martin Ulčák přiznává, že věděl o mimořádném významu 17. listopadu: „Tři dny předem nám dokonce bylo řečeno, že tato manifestace může být kulminačním bodem ve vývoji tohoto státu." (Bartuška, 1990: 91)

Pád komunismu v Československu ale více či méně očekávali i opoziční aktivisté. Významná představitelka tehdejšího studentského hnutí Monika Pajerová vzpomíná, jak krátce před 17. listopadem povečeřela s Ivanem Gabalem (Kruh nezávislé inteligence), několika novináři, západoněmeckým tiskovou radou a disidentem Janem Urbanem. Ten měl Pajerové otevřeně říci, že „my (disidenti – pozn. L.K.) teď jdeme na vítězství!," přičemž i Ivan Gabal „působil sebejistým dojmem". (Studenti psali revoluci, str. 77-78)

Tehdejší student Pavel Dobrovský (syn chartisty Luboše Dobrovského) uvádí, že mnozí z těch, kteří se chystali na Albertov „už předem považovali 17. listopad za jakýsi přelom". (Studenti psali revoluci, str. 48). Potvrzuje to i účastník demonstrace Martin Konečný, který podle svých slov počítal i s násilným střetem, jenž vyústí v politický pohyb: „Připravovali jsme se, na Albertov jsme šli s transparenty a těšili se na to velice a cítili jsme, že se něco semele a měli jsme z toho radost. (...) Cítili jsme podtext nějaké konfrontace ... nějakou konfrontaci jsme očekávali a od ní další urychlení pohybu v politice." (Otáhal/Vaněk, 1999: 441)

Ostatně účastníci manifestace přišli na Albertov s jasně protirežimními hesly (Otáhal/Vaněk, 1999: 304) a později, již na cestě na Národní třídu, příznačně skandovali „**Už to prasklo!**" (Měchýř, 1999: 23).

*　　*　　*

Záměrně neinformovaní zůstali naopak představitelé starého režimu, kteří nebyli zasvěcení do plánů spojených se 17. listopadem. Patřil mezi ně i plukovník Danišovič, velitel řídícího centra: „Víte, tentokrát to bylo všechno nějak jinak. O sedmnáctém listopadu se mluvilo na poradě až den předem. Ačkoli se o demonstraci vědělo dlouho dopředu, dělalo se všechno strašně narychlo. Bylo to z nedbalosti, nebo úmyslně? Ale hlavně, u všech předchozích akcí bylo jasně dáno, zda se bude nebo nebude zasahovat. Sedmnáctého listopadu tohle nebylo. Lorenc sice tvrdí, že už týden předem padlo rozhodnutí nezasahovat, ale mně to nikdo neřekl! Při shromáždění na Albertově jsem volal Bytčánkovi a ten mi řekl, že ještě neví, zda zasáhnout. A když dav došel na Národní, ptal jsem se Bytčánka, co dál. Já už ho vyloženě prosil, ať mi něco řekne, a on jenom „zatím nic". Prostě mě v tom nechali." (Bartuška, 1990: 180)

Lorenc s Vykypělem také nejspíš následně obelhali ministra vnitra Františka Kincla a šéfa pražských komunistů Miroslava Štěpána, kterým podle jejich slov večer 17. listopadu sdělili, že se na Národní třídě nic vážného nestalo (Bartuška, 1990: 182, 226). Když potom v neděli odpoledne svolal Lorenc poradu vedení ministerstva, Kincla o ní vůbec neinformoval (Bartuška, 1990: 226)! Po skončení porady odjel na jednání předsednictva ÚV KSČ, kde přednesl stručnou a pouze ústní zprávu o pátečním zákroku, bez předložení jindy obvyklého analytického zhodnocení (Bartuška, 1990: 226). Zákrok navíc popsal jako zákonný a správný (Bartuška, 1990: 225). Tzv. svodky („denní situační zprávy") z pondělí 20. listopadu a z následujících dní pak o zásahu, neřku-li jeho brutalitě téměř nehovoří (Bartuška, 1990: 112-113). Na základě těchto manipulací vystoupil v televizi předseda české vlády Pitra s obhajobou zákroku (Bartuška, 1990: 225), čímž ještě více rozzlobí již tak dost vzbouřenou veřejnost.

*　　*　　*

Dolejší dále tvrdí: „Z provedené analýzy lze vybrat skutečnosti, které chronologicky seřazeny, poskytují následující sled událostí: poradce presidenta USA John Whitehead na podzim 1988 po své 12-ti denní cestě po Východní Evropě shledal, že politická situace dovoluje zahájení příprav k převratu. Pro Československo (Chartu 77) to znamenalo pokyn k vystoupení ze sebe samé a její členové postupně založili řadu skupin, nazývanými nezávislými iniciativami:

SPUSA (Společnost přátel USA), HOS (Hnutí za občanskou svobodu), DI (Demokratickou iniciativu), Obrodu socialismu (svaz bývalých komunistů a příslušníků StB z r. 1968), České děti (monarchisté), NMS (Nezávislé mírové sdružení), atd. Všechny tyto skupiny pracovaly pod vedením Charty 77. Cílem bylo vyvolání dojmu početního zvětšení opozice vůči vládě, i když to byl dojem pouze optický, ale potřebný pro zahraniční propagandu."

Na rozdíl od Dolejšího nejsme schopni říci, co přesně shledal John Whitehead na svých cestách po východní Evropě, nelze však vyloučit, že skutečně považoval situaci na konci roku 1988 za nazrálou k (postupnému) převratu. Zda v této souvislosti dali Američané nějaký pokyn Chartě 77, zůstává otevřené. Na jednu stranu nedisponujeme žádnými důkazy pro toto (jinak ale nikoli nerealistické) tvrzení, na druhou stranu třeba sociolog Petr Sak uvádí, že **„začátkem roku 1989 poslal americký prezident Bush vzkaz českým disidentům, že Gorbačov souhlasí se změnou politického režimu v Československu.“**[95]

Je také pravdou, že chartisté se před rokem 1989 s Whiteheadem (a nejen s ním) setkali, navzdory tomu, že státní orgány dlouho bránily schůzkám disidentů se západními politiky, jak na to vzpomíná například Jiří Hájek: „Tato praxe trvala vlastně až do jara 1987, kdy mě ještě při návštěvě amerického státního podtajemníka Whiteheada hlídali tak pečlivě, že mi jeden den ani nedovolili jít nakoupit do samoobsluhy..." (Hájek, 1997: 330). Nicméně již „... v září 1987 jsem se bez překážek mohl setkat s rakouským předsedou socialistického parlamentního klubu H. Fischerem a v prosinci nejen s bývalým prezidentem a předtím v roce 1968 s rakouským titulářem v Praze dr. Kirchschlaegerem, ale i s H.-D. Genscherem při jeho návštěvě v Praze." (Hájek, 1997: 330)

Výše řečené se vztahuje i na Václava Havla[96] – jestliže mu ještě na začátku února 1987 policie úspěšně zabraňovala ve schůzkách s vrcholnými představiteli, od května tomu mělo být najednou jinak. Proč? Může to znamenat, že režim už „kolaboval", že byl dezorientován celkovým vývojem a jistě toto bude součástí předběžného vysvětlení. Možná zde hrál roli i propastný rozdíl mezi Havlovou pověstí na Západě a v Československu. To by vysvětlovalo, proč mu policie zabránila vystoupit na manifestaci ke Dni lidských práv (nemohla dovolit,

---

[95] Sak, Petr / Kolesárová-Saková, Karolína. Minulost, historie a generace. *Britské listy*, 9.11.2009 http://www.blisty.cz/2009/11/9/art49752.html

[96] v následujícím výkladu vycházím z informací uvedených na oficiální webové stránce http://vaclavhavel.cz

aby získával body i u domácího publika, které bylo ještě jakž takž pod kontrolou), ale nechala ho klidně se scházet se západními exponenty (u kterých měla své pozice dávno ztracené).

Václav Havel se tedy 17. května 1987 zúčastnil rozhovoru skupiny signatářů Charty 77 s australským ministrem zahraničí za jeho oficiální návštěvy v Československu; téměř přesně za dva měsíce (17. července 1987) byl přijat rakouským vicekancléřem a ministrem zahraničí Mockem za jeho oficiální návštěvy v Československu; opět po dvou měsících (25. září 1987) následovala večeře, kterou pro mluvčí a některé signatáře Charty 77 uspořádal u příležitosti 200. výročí americké ústavy velvyslanec USA v Praze. Dne 7. února 1988 absolvoval Havel velmi důležitou schůzku – spolu se skupinou dalších signatářů Charty 77 se setkal k informativnímu rozhovoru s náměstkem ministra zahraničí USA Johnem Whiteheadem a jeho doprovodem. Krátce na to, 12. dubna 1988 se pak zúčastnil besedy zástupců Charty 77 s nizozemskými poslanci za jejich oficiální návštěvy v Československu, aby jen o deset dní poté (22. dubna 1988) poobědval spolu s dalšími představiteli Charty 77 s holandským ministrem zahraničí Hans van der Broek(em).

Následovala večeře (23. června 1988), na niž pozval zástupce Charty 77 britský ministr David Mallor a schůzka (7. září 1988) představitelů československých nezávislých iniciativ s poradcem prezidenta a ministra zahraničí USA pro otázky odzbrojení Edwardem L.Rownym. V říjnu (přesně 15. října) téhož roku dojde k zopakování (!) schůzky opozičních předáků s již zmiňovaným Johnem C. Whiteheadem, mimořádně vlivnou osobou americké politiky i ekonomiky se spojením na mocný rodinný klan Rockefellerů. Série dohovorů v předvečer revolučních událostí ve střední Evropě pokračuje slavnou snídaní, kterou uspořádal 9. prosince 1988 pro české disidenty francouzský prezident Mitterand za své návštěvy v Praze.

V pátek 13. ledna 1989 – tedy dva dny před očekávanou manifestací na Václavském náměstí „u příležitosti 20. výročí smrti Jana Palacha“ došlo k setkání mezi zástupci opozice a představiteli Spojených států amerických. Senátoři Mark Hatfield a James McClure spolu s velvyslancem USA v Československu Julian M. Niemczykem hovořili s mluvčím Charty 77 Alexandrem Vondrou a dále s Jiřím Dientsbierem, Václavem Malým a Martinem Paloušem (většina z nich po revoluci v politických funkcích). Kromě porušování lidských práv se diskutoval „celkový stav československé společnosti, pozice nezávislých skupin a závěry jednání KBSE ve Vídni“ (Vladislav, 1989: 23).

Ve středu 1. března 1989 se sešlo na dvouhodinový oběd osm nejmenovaných představitelů opozičních skupin s dánským ministrem zahraničí Uffe Ellemann-Jensenem, který byl tou dobou na oficiální návštěvě Československa (Vladislav 1989: 51). Představitelé opozice mluvili o „celkové situaci v zemi a aktivitách nezávislého hnutí" (Vladislav 1989:51).

Další takové setkání – za nečinného přihlížení StB – se uskutečnilo 12. července 1989, kdy západoněmecký ministr zahraničí Genscher „pozval Václava Havla k rozhovoru o situaci v Československu".[97]

O zmiňovaných schůzkách prohlašuje Alojz Lorenc, že představovaly spíše politická gesta a způsob nátlaku na československé vedení, aby urychlilo vnitřní reformy. K situaci na konci 80. let ale šéf StB dodává: „... **později tato setkání nabývala charakteru sondáží politických kvalit lidí z Charty, se kterými**, jak potvrzovaly zpravodajské informace, **se začalo vážně počítat**." (Lorenc, 1992: 134)

* * *

Dolejší má pravdu, že členové Charty 77 (často přímo někdo z kolektivu mluvčích) založili od roku 1988 většinu takzvaných nezávislých iniciativ (srov. Měchýř, 1999: 50-52).

Relativně vlivné Hnutí za občanskou svobodu (HOS) vzešlo z podnětu předních chartistů Rudolfa Battěka, Václava Bendy a Jaroslava Šabaty. Československý helsinský výbor zase založil někdejší mluvčí Charty 77 Jiří Hájek. Vznik Ekologické společnosti inicioval chartista Ivan Dejmal. Polsko-českou solidaritu organizovala někdejší mluvčí Charty 77 Anna Šabatová. Společenství přátel USA (SPUSA) vytvořil mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý a v menší míře i chartista Jaromír Šavrda. Devátý přitom stál – spolu s dalšími mluvčími Charty 77 Janem Litomiským a Marií Rút Křížkovou – i u vzniku Iniciativy sociální obrany. Východoevropskou informační agenturu zase řídil chartista Petr Uhl. V čele klubu OBRODA (k němuž se hlásilo mnoho chartistů, například Věnek Šilhán, Luboš Kohout, Zdeněk Jičínský, František Šamalík, Jiří Hanzelka) působil mluvčí Charty 77 Miloš Hájek. Zejména mezi mládeží populární Mírový klub Johna Lennona spoluzaložili chartisté Ota(kar) Veverka a Heřman Chromý.

[97] citováno podle http://vaclavhavel.cz

Mezi chartisty „ovládané“ nezávislé iniciativy však Dolejší chybně řadí i (Československou) Demokratickou iniciativu (DI), České děti a Nezávislé mírové sdružení (NMS). Tyto tři skupiny ale rozhodně nepracovaly „pod vedením Charty 77,“ naopak se vůči Chartě 77 a hlavně její strategii protirežimního odporu více či méně vymezovaly. Zejména Demokratická iniciativa Emanuela Mandlera si s Chartou 77 svým způsobem konkurovala a neměla s ní dobré vztahy, byť mezi vůdce DI patřil i chartista první vlny Bohumil Doležal. Také České děti šly svojí vlastní cestou, jakkoli byl jejich hlavní představitel Petr Placák synem někdejšího mluvčího Charty 77 Bedřicha Placáka. Ani Nezávislé mírové sdružení nemělo ve vedení (Hana Marvanová, Jan Chudomel) chartisty, s výjimkou Ruth Šormové, která ale Chartu 77 podepsala jen krátce před pádem režimu. Pravdou ovšem zůstává, že mezi aktivisty NMS najdeme samozřejmě i chartisty, dokonce dvojnásobného bývalého mluvčího Charty 77 Jiřího Dienstbiera.

Do určité míry tedy lze dát za pravdu Dolejšímu, že šlo o to „vyvolat dojem početního zvětšení opozice vůči vládě, i když to byl dojem pouze optický“. Tento názor sdílí i politolog Oskar Krejčí, který o množících se nezávislých iniciativách po letech říká: „V tomto na první pohled nepřehledném hejnu **dominovala Charta 77**. Řada nových opozičních skupin měla charakter dceřiných společností či převodových pák Charty 77 působících ve specifických socioprofesních oblastech. Pevné jádro opozice se příliš nezměnilo, tvořilo jej stále méně než sto lidí.“ (Krejčí, 2004: 17)

Dolejší dále tvrdí: „Politicky nosnou byla pouze Obroda socialismu. V ÚV KSČ byla vytvořena skupina Urbánek-Mohorita, která byla Hegenbartem pověřena jednáním s Obrodou. Účelem byla spolupráce na kompromitaci Jakeše a jeho odchod z vlády. Hegenbart byl v této činnosti řízen KGB. Byl natočen film z Jakešova kompromitujícího vystoupení v západočeském kraji, KGB rozmnožila jeho videokazety a v zahraničí se prodávaly za 20,- DM. Současně prováděl Hegenbart izolaci Jakeše, který nebyl zasvěcen do událostí, aby byl v případě zahájení operace eliminován nežádoucí zásah. Hegenbart byl rovněž rozhodujícím mužem, který v červenci a srpnu 1989 řídil stanovisko ÚV a vlády k exodu východních Němců ze západoněmeckého velvyslanectví v Praze. V rámci spolupráce Hegenbart-Obroda vycestoval Jiří Hájek těsně před převratem do Rakouska k projednání některých podrobností, souvisejících s datem a technikou převratu.“

Lze souhlasit s tezí, že Obroda se ze všech nezávislých iniciativ zdála nejvíce „politicky nosnou“ – v jejích řadách působili lidé s politickými zkušenostmi a s jasně formulovanou vizí, navíc schopnou oslovit i řadové členy KSČ, kteří si na rozdíl od vedení strany většinově přáli přestavbu. Obroda měla na své straně i Alexandra Dubčeka, symbol „Pražského jara“, období nikoli nepodobného Gorbačovově éře. Zřejmě ne náhodou věnovala StB na konci 80. let přednostní pozornost právě Obrodě.[98] Relativní výhodu Obrody přiznávají i samotní její členové: „Nesporné však je, že Obroda byla ze všech složek disentu nejlépe připravena programově (...) ale i svou znalostí protivníka.“[99]

Na druhou stranu nemáme za ověřené Dolejšího tvrzení, že s Obrodou před revolucí jednala – z pověření R. Hegenbarta – dvojice Urbánek-Mohorita. Naopak samotní členové Obrody prohlašují, že jednali (také) přímo s Hegenbartem, ačkoli obsah těchto schůzek interpretují „nespiklenecky“: „Aktuálním cílem, který vedení Obrody rozhovory s představiteli KSČ sledovalo, bylo ovšem varovat a odradit je od použití ozbrojených složek v tehdejším společenském pohybu. To platí zejména o **občas démonizovaných rozhovorech s R. Hegenbartem.**“[100]

*Přesto představitelé Obrody přiznávají, že participovali na (Hegenbartově?) úsilí* odstavit Miloše Jakeše: „**Obroda tedy silně přispěla k dovršení izolace Jakešova vedení**, jeho pádu a k vnitřní diferenciaci KSČ, což obojí představovalo jednu z podmínek, bez které byl nebyl možný sametový průběh naší listopadové revoluce.“[101]

Zneužití Jakešova vystoupení v Červeném Hrádku bylo velmi pravděpodobně součástí nastíněného plánu, jak se spolu s Dolejším domnívá i historik Jan Měchýř: „... Spiknutí proti Jakešovi nelze prokázat, ale určité skutečnosti tomu nasvědčují: Svůj památný výrok, že nepřátelé socialismu se snaží vedení strany izolovat, aby zůstalo osamocené jako „kůl v plotě“, pronesl v létě 1989 na uzavřeném shromáždění. **Přesto se téměř vzápětí dostal záznam jeho projevu na veřejnost – dokonce i na videokazetě.** Byla to jen indiskrece, nebo čísi záměr? Proč bezpečnost nehledala či nenašla zdroj úniku tak trapných informací...?“

---

[98] Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. II. http://www.ksl.wz.cz/ObrodaII.htm

[99] Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. III. http://www.ksl.wz.cz/Obroda%20III.htm

[100] Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. II. http://www.ksl.wz.cz/ObrodaII.htm

[101] Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991 IV. http://www.ksl.wz.cz/ObrodaIV.htm

(Měchýř, 1999: 30) (Lorenc potvrzuje, že StB po zdroji úniku nahrávky nepátrala – srov. Lorenc, 1992: 156)

Miloš Jakeš nepochybuje o úmyslném zneužití svého vystoupení: „Prostě byl zájem zdiskreditovat mě. Sestříhali to tak, aby to vedlo k zesměšnění. To byl smysl a cíl. … Samozřejmě, že **už tehdy existovaly určité síly i ve straně, které měly zájem mě nějak shodit.**“ (Vaněk/Urbášek, II. díl, 2005: 210)

Dolejší ale zjevně přeceňuje roli Hegenbarta, když říká, že stál za rozhodnutím československých orgánů povolit exodus východních Němců z Prahy do NSR. Od poradce federálního premiéra Adamce naopak víme, že toto bezkonfliktní řešení vyjednal osobně tehdejší ministerský předseda: „Za uprchlíky tehdy z Berlína směřovaly požadavky, aby Československo uzavřelo hranice – což Praha odmítla. Zároveň německý kancléř Helmut Kohl telefonoval předsedovi československé federální vlády Ladislavu Adamcovi. Výsledkem jejich jednání byla dohoda o odjezdu uprchlíků z ambasády do SRN, tedy nikoliv jejich navrácení do NDR.“ (Krejčí, 2004: 3)

Zásluhu na otevření hranic lze paradoxně připsat i Miloši Jakešovi,[102] nikoli Rudolfu Hegenbartovi, na kterého Dolejší všechno nesprávně redukuje.

Dolejší má ale pravdu v tom, že významnému chartistovi Jiřímu Hájkovi bylo umožněno vycestovat krátce před převratem do Rakouska, byť nemůžeme potvrdit, zda k tomu došlo v rámci „spolupráce Hegenbart-Obroda“. Jisté však je, že Hájek navštívil Vídeň, respektive Štýrský Hradec, kde za účasti československých exulantů probíhal od 19. do 21. října 1989 sjezd rakouské sociální demokracie (srov. Luža, 2001: 205-206). Jednomu z první trojice mluvčích Charty 77 byl prý „… vydán pas po osobní intervenci Heinze Fischera u lídra KSČ Jozefa Lenárta, s nímž se Fischer sešel v Bratislavě. Mezitím byl Hájek v Praze zadržen policií. Výslech byl přerušen **nečekaným příchodem vysokého důstojníka Státní bezpečnosti, který Hájkovi předal pas** a vyzval ho, aby si okamžitě vyzvedl rakouské vízum.“ (Luža, 2001: 206)

Tato zajímavá epizoda vyvolává nejednu otázku, například proč musel rakouský politik intervenovat na nejvyšších místech v Československu a proč policie dělala Hájkovi nepříjemnosti, když jej coby zástupce Charty 77 nechaly úřady vycestovat již v červnu 1989 na kongres Socialistické internacionály do švédského Stockholmu (srov. Luža, 2001: 200),

---

[102] Baroch, Pavel. Objev: Jak Jakeš otevřel Němcům cestu na Západ. *Aktuálně.cz* 20.9.2009 http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=647176

kde sídlila Janouchova Nadace Charty 77 financující činnost disentu? Dalo by se tedy říci, že celá záležitost budí ještě větší podezření než naznačoval Dolejší. Ten ostatně zřejmě netušil, že **Jiří Hájek mohl odjet na politická jednání do Vídně dokonce již v prosinci roku 1988** (srov. Luža, 2001: 193), tedy téměř rok před převratem. Je to zvláštní i z toho důvodu, že ve stejné době neváhal režim zatýkat a věznit jiné chartisty, jako byl například Ivan Jirous či Petr Cibulka. Zároveň ale nebránil opakovaným cestám chartistického prominenta do kapitalistické ciziny a to přesto, že zde jednal s exulanty a západními politiky proti zájmům vládnoucích československých komunistů.

*   *   *

Dolejší dále tvrdí: „Den 17.11. byl zvolen jako nejvhodnější vzhledem k tomu, že je Mezinárodním svátkem studentstva a zaručuje tedy mezinárodní odezvu, a dále proto, že to byl poslední termín s aspirací na mezinárodní odezvu před schůzkou Gorbačov – Bush na Maltě...“. Rovněž Václav Bartuška je přesvědčen, že „hlavní skutečnost, která vyděluje 17. listopad 1989 z řady předchozích zásahů, je právě datum.“ (Bartuška, 1990: 43)

Dolejší dále prohlašuje: „Ze zprávy, zveřejněné Nezávislou vyšetřovací komisí studentů je dostatečně známo, jak bylo zmanipulováno jednání Pražské vysokoškolské rady za účasti Vasila Mohority k přípravě manifestace.“

Uvedená slova potvrzuje tehdy velmi agilní student Martin Mejstřík, jenž hovoří o manipulacích již v souvislosti s jarními volbami vedení SSM (tyto volby vlastně řešily podobný střet reformátorů a konzervativců, který čekal i KSČ): „Byl jsem s Ulčákem v kontaktu, protože na jaře 1989 SSM řešil problém, jestli zvítězí konzervativní nebo liberální křídlo. **Určitými machinacemi nebo manipulacemi se tam za progresivní dostal Ulčák.** To byl boj o život, jak se to mezi svazáky v Praze mlelo. Mohorita to věděl, byl za těmi liberály. **Ulčák si začal posilovat pozice,** proto Mejstřík do STISu [Studentské tiskové středisko – pozn. L.K.], **proto povolil i ten Albertov.** Podle mého názoru Mohorita potřeboval zatlačit, ukázat nespokojenost, proto si to lajzli, bylo to vabank...“ (Otáhal/Vaněk, 1999: 586)

A manipulace později pokračovaly i v souvislosti se 17. listopadem: „Na jaře 1989 probíhaly volby do pražského městského výboru (...) **Ulčáka nakonec zvolili, to bylo** důležité pro STIS a **velmi důležité pro přípravu listopadové demonstrace.** Ulčák si držel STIS jako takové centrum radikálů, protože zase potřeboval tlačit na celostátní výbor SSM (...) Na

mimořádné celostátní konferenci někdy kolem 10., 11., 12. listopadu 1989 se to pokusili zlomit (...) a protože konzervativní proudy v SSM byly velmi silné, musel (Mohorita – pozn. L.K.) použít lehce nedemokratických principů a manipulací, aby prosadil to, co chtěl." (Otáhal/Vaněk, 1999: 569)

* * *

Odpovědnost za (protipředpisový) rozkaz k zásahu (ÚRNA) na Národní třídě připisuje Dolejší plukovníku Jiřímu Bečvářovi, jenž zastával post náčelníka správy SNB a skutečně se na „místě činu" v inkriminované době pohyboval (Bartuška, 1990: 27). Nedůvěryhodná je přitom jeho vlastní verze, že byl na Národní třídě jen jako soukromá osoba a ze zvědavosti. Plukovník Danišovič navíc podle svých slov „... zaslechl, že on (Bečvář – pozn. L.K.) vyzval velitele oddílu zvláštního určení, aby něco dělali, aby zakročili." (Bartuška, 1990: 27) Tuto verzi posiluje fakt, že Bečvář později spáchal sebevraždu, což jistě nějak souviselo s okolnostmi jeho působení 17. listopadu (za které byl vyšetřován vojenskou prokuraturou). Považujeme za velmi pravděpodobný i Dolejšího názor, že Bečvář zřejmě nevydal rozkaz k nasazení ÚRNA z vlastního rozhodnutí. Nevíme ale, kdo jej instruoval a nemůžeme ani ověřit Dolejšího tvrzení, že byl předtím dosazen do funkce Rudolfem Hegenbartem.

Ostatně podezření vede spíše ke generálu Lorencovi, jenž 17. listopadu večeřel s generálem KGB a často přitom telefonoval. Existuje také rukou psaný záznam jednání řídícího štábu, který pořizovala jedna zapisovatelka. Ta později prozradila, že **zmínka o Lorencově sdělení „nezasahovat" pochází až z doby po 17. listopadu** (je psaná jinou propiskou) – zapisovatelka dodatečně upravila svůj zápis na popud Danišoviče, který zase nepochybně plnil vůli samotného Lorence (Bartuška, 1990: 185-186). Rovněž podle Miloše Jakeše rozhodly o zásahu orgány ministerstva vnitra (Bartuška, 1990: 67).

Dolejší dále tvrdí: „V odpoledních hodinách 17.11.1989 opustilo Prahu celé vedení Charty 77 včetně rodin. V Praze zůstali pouze Uhl, Benda, Němcová. Patrně existovalo jisté nebezpečí jejich pozatýkání v případě, že by se Hegenbartovi nepodařilo paralyzovat akce a rozhodnutí většiny vedoucích ÚV KSČ a FMV, kteří nebyli do charakteru operace zasvěceni. Chartisté se však všichni vrátili už v sobotu v poledne zpět do Prahy. V té době a během neděle se Hegenbartovi podařilo definitivně odstranit nebezpečí zákroku Lidových milicí, které Jakeš mobilizoval."

Nemůžeme potvrdit, že 17.11.1989 opustili Prahu vedoucí chartisté a to dokonce i s rodinami. Výzvy k opuštění Prahy ale StB občas vybraným disidentům směřovala, když se blížilo nějaký důležité výročí. Víme, že 17. listopadu, respektive již několik dní předtím pobýval mimo Prahu Václav Havel, avšak zřejmě z vlastního rozhodnutí. Dolejší má pravdu, že v Praze zůstal Petr Uhl, neuvádí ale zajímavou informaci, že tento přední chartista – spolu s manželkou Annou Šabatovou, Janem Urbanem a dalšími nejmenovanými opozičníky – 17. listopadu trávil čas na britském velvyslanectví, kam jej pozval blízký pracovník ambasády na svojí rozlučkovou večeři.[103]

Jiní přední chartisté (Ladislav Lis, Zdeněk Jičínský a mluvčí Charty 77 Alexandr Vondra) se zase 17. listopadu „jako soukromé osoby" zúčastnili studentské demonstrace.[104] **Dolejší má přinejmenším částečnou pravdu, že použití síly ve dnech následujících po 17. listopadu pomohl zabránit Rudolf Hegenbart.** Již zmiňovaná Obroda to komentuje téměř poeticky: „... muž, mající z titulu své funkce značný vliv na armádu a bezpečnost, Rudolf Hegenbart, jednal tak, aby do dějin nevešel jako pověstný Herostrates, palič Artemidina chrámu...".[105]

Zajímavé je však to, co říká sám Rudolf Hegenbart. V úterý 21. listopadu za ním měl přijít „slušovický boss" František Čuba s nabídkou, aby provedl(i) převrat (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 134). Z pracovní skupiny předsednictva ústředního výboru mu zase ten samý den nařídili, aby zajistil obsazení rozhlasu, televize, divadel, škol (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 134). Hegenbart však nic z toho neudělal a podle svých slov nepřišel ani na jednání předsednictva ústředního výboru, které mělo rozhodnout o nasazení Lidových milicí v Praze (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 135). Dolejší nicméně přehlíží, že odvolání Lidových milicí nakonec nařídil – jako jejich vrchní velitel – sám Miloš Jakeš (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 212-213, 136).

* * *

Dolejší je přesvědčen, že na Národní třídě 17. listopadu nešlo o pouhé spiknutí proti Jakešovi: „Cílem operace nebylo pouze odstranění Jakeše, ale i **dočasný taktický ústup komunistů ze**

---

[103] viz http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_05.htm
[104] viz http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_05.htm
[105] viz http://www.ksl.wz.cz/ObrodaII.htm

**světla do předem připravených pozic**, jejichž dislokace a krytí bylo předmětem dojednávání s Obrodou socialismu od ledna 1989."

Předně musíme říci, že nedisponujeme žádnými důkazy o tom, že by snad Obroda dojednávala s komunisty jejich případné porevoluční „krytí".

Na druhou stranu připouštíme, že komunisté mohli více či méně plánovaně ustoupit do určitých předem připravených pozic, zejména v oblasti ekonomiky. Dokonce lze konstatovat, že tento ústup nebyl ani dočasný – bývalí komunisté se totiž v byznysu úspěšně zabydleli natrvalo.

Historik Jiří Suk v souvislosti s osobou Mariána Čalfy hovoří o pragmaticích v KSČ, „kteří považovali společenské změny za nevyhnutelné **a v menší či větší míře se na ně připravovali**." (Suk, 2003: 228) Podle něj „... elity starého režimu (především ekonomické či s ekonomikou spjaté) kalkulovaly s přechodem komunistického Československa k méně rigidnímu, svobodnějšímu politickému a ekonomickému systému. **V jistém smyslu se na něj připravovaly**, s úspěšnou systémovou transformací se cítily být existenčně spjaté (...) Komplexní sociologické průzkumy po roce 1989 potvrdily, že významná část polistopadové ekonomické elity se rekrutovala ze socialistického podnikového managementu, středních politických kádrů, pracovníků byrokracie, ekonomické či politické kontrarozvědky." (Suk, 2003: 228)

Nelze tedy říci, že (bývalí) komunisté v nových podmínkách shodou okolností jen využili svůj (sociální) kapitál, oni zřejmě tyto podmínky pomáhali vytvořit či s nimi alespoň počítali. Jak říká politolog Rudolf Kučera: „... je potřeba si uvědomit, že se na ... tuto porážku dobře připravili, jako se lidé připravují opustit dům, který je neodvolatelně v havarijním stavu. Každý měsíc zjišťujeme nová a nová fakta o tom, **jak dobře byli komunisté připraveni změnit způsob své existence a zachovat si majetek i struktury vlivu**." (Kučera, 1992: 62)

Uvedená slova přitom neplatí pouze o Československu: "Jak vyplývá z nedávno objevených dokumentů Stasi, připravovala se tato organizace na to, jak obsadit svými lidmi „klíčové pozice v národním hospodářství za změněných politických podmínek". Šlo hlavně o pozice v bankách, obchodních společnostech a výrobních podnicích. (...) Situace byla u nás jistě v mnohém podobná" (Kučera, 1998: 47).

Pod dojmem těchto skutečností nazývá disident Petr Cibulka sametové revoluce nikoli zcela neodůvodněně „privatizačními puči reformního křídla KGB-GRU". V jistém smyslu mu

přitom dává za pravdu i komunistický intelektuál a politik Miloslav Ransdorf. Podle něj „Sametová revoluce … nebyla revolucí, ale vlastnickým převratem. … **Ti, kteří měli dispoziční právo ve vztahu k národnímu majetku, ho vyměnili za reálné vlastnické právo.**“[106]

V této souvislosti stojí za pozornost, že již před rokem 1989 se například v Ekonomickém ústavu ČSAV rozpracovával přechod na tržní hospodářství[107]. Jestliže komunisté počítali s alespoň částečným obnovením soukromého podnikání (srov. Podracký, 2006: 265), proč bychom neměli předpokládat, že se i mnozí z nich chtěli sami stát majiteli firem? Jinými slovy: „**Pragmatičtí komunisté věděli, že komunistický režim se stal neudržitelný a pro ně samé nevýhodný.** Potřebovali legalizovat svoje nelegálně získané majetky a výhodná postavení ve společnosti. (…) Aby se transformace těchto výhod do nového režimu povedla, bylo nutno udělat „sametovou revoluci.“ (Podracký, 2006: 317)

V celé záležitosti nám tak zbývá vyřešit problém, v metodologii nazývaný jako „ekvifinalita,“ respektive „multikauzalita“. Jde o to, že jeden a tentýž stav může být výsledkem několika různých příčin. Velký počet bývalých komunistů v řadách porevolučních podnikatelů lze tedy vysvětlovat „spiklenecky“ i „nespiklenecky“. Dolejší volí první cestu – podle něj komunisté na konci 80. let ustoupili do předem připravených pozic, možná dokonce s tichým souhlasem podezřele krotké polistopadové politické garnitury vzešlé z Charty 77. Alternativní interpretace bude zdůrazňovat roli dodatečného (byť rychlého) přizpůsobení, skupinové solidarity, respektive klientelismu exkomunistů, ale i náhody, štěstí a také určité nevyhnutelnosti toho, že když je někdo vytlačován ze sféry politické, logicky se pokusí přejít do oblasti obchodu, médií, cestovního ruchu atp. Jakmile někdo jednou získá patřičné know-how, manažerské zkušenosti, kontakty a někdy navíc i kapitál, logicky se uplatní v prostředí trhu a „otevřené společnosti“. Vůbec tedy nemusí jít o nějaké spiknutí s cílem zajistit někomu komfortní ústup.

Tento umírněnější pohled reprezentuje například bývalý vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ Jaroslav Čejka, který o svých komunistických kolezích říká: „Oni tu moc prostě pustili z rukou, nechali ji ležet na ulici, ať si ji sebere, kdo chce, protože byli, jak se říká, za vodou. **Jestli měli už i tu vizi, že s tím, co mají nahospodařeno, budou podnikat, takže si**

[106] viz http://www.ransdorf.com/rozhovory/reflex/Časopis%20vlády%20SR%20Verejná%20správa.pdf
[107] viz http://www.zieleniec.eu/josef-zieleniec/

**faktickou moc zachovají, to je těžké vědět.** Fakt je, že ti, kdo byli v rozhodujících pozicích … byli u zdroje informací, byli u těch toků peněz, a ti si s tím prostě většinou poradili." (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 72) Na druhou stranu ale Čejka prohlašuje, že v roce 1990 se na jistém stranickém sezení udělovaly rady (doslova „direktivy"), aby se komunisti co možná nejvíce zúčastnili privatizace (Vaněk/Urbášek, 2005, II. díl, str. 71).

V této práci vícekrát citovaný sociolog Ivo Možný zdůrazňuje nicméně jednoznačně uvědomělou přípravu části komunistů na přechod do nových podmínek. Normalizační režim na konci 80. let už totiž nevyhovoval téměř nikomu a to včetně samotných straníků (srov. Možný, 2009: 77). Zejména neodpovídal dlouhodobým zájmům těch členů vládnoucí vrstvy, kteří byli nějak spojeni s ekonomikou a její faktickou reprivatizací (srov. Možný, 1999: 96-97). Tito lidé „nevědomky či vědomě, radikálněji či opatrněji … hledali cestu k tomu, aby, při zachování všeho, co jejich rodina dosud nashromáždila, převedli to do modernějšího, ekonomicky a sociálně efektivnějšího systému." (Možný, 2009: 105), tj. do podmínek obnoveného soukromého vlastnictví (Možný, 2009: 109).

Zároveň nelze nevidět, že nová politická garnitura nijak nebránila zmíněné transformaci „starých struktur" (v případě příslušníků StB je dokonce vybavila velmi vysokým odstupným): „… komunisté se tak změnili za laskavého, sametového dohledu české a federální vlády v "čisté" vlastníky a podnikatele." (Kučera, 1992: 64)

Přitom již na samém počátku 90. let upozorňovali na pravděpodobnost tohoto vývoje i někteří lidé v Občanském fóru: „Ozývaly se varovné hlasy, že komunisté, odsunutí z politického výsluní, okupují ekonomickou sféru: „… **za dva roky mohou být bývalí soudruzi ekonomicky nejsilnější skupinou obyvatelstva.**" (Suk, 2003: 448)

K naplnění této téměř prorocké předpovědi přispěl i fakt, že v porevoluční době nedošlo k oficiálnímu zveřejnění materiálů StB, které převzala nově vzniklá BIS. Veřejnost se tak včas nedozvěděla, že například bývalý příslušník tajné služby privatizuje nějaký podnik, stojí v pozadí investičního fondu nebo dokonce dostává bankovní licenci. Přístup k těmto informacím měli jen zaměstnanci BIS, kteří podléhali mlčenlivosti (Podracký, 2006: 319). Nový režim tak bránil identifikaci „starých struktur," které se mezitím zabydlovaly v hospodářství (pro konkrétní příklad srov. Podracký, 2006: 343).

## 3.2. Studentští vůdci a opozice

Dolejší o listopadové revoluci na závěr říká: „Ze seznamu studentů, kteří připravovali manifestaci a později se chopili organizování studentstva vyplývá, že jde výlučně o děti prominentních rodičů. 86% těchto studentů mělo rodiče ve vysokých funkcích v KSČ, FMV, diplomatických službách, v kategorii generálních ředitelů, vysokoškolských profesorů, atd. Existují důkazy o instruování těchto dětí jejich rodiči. Existují rovněž důkazy o tom, že už od června 1989 byla vypracována hesla, jako "Nejsme jako oni", "Nechceme násilí", atd. a formy jejich uplatňování při demonstracích tak, aby nedošlo k fyzickému napadání komunistů (to byla jedna z podmínek dohody o předání moci) a záruky za ni převzali sami komunisté prostřednictvím studentů a Občanského fóra."

**V tomto bodě se Dolejší hluboce mýlí.** Opak je totiž pravdou – celá řada studentů, kteří se účastnili listopadové demonstrace a později okupační stávky nepocházela z komunistických, ale spíše z disidentských či disentu více či méně blízkých rodin a samozřejmě z takzvané „šedé zóny". Instruování studentů nelze vyloučit, opět by ale vycházelo spíše z prostředí opozice (viz níže) než od členů KSČ, byť by šlo o rodinné příslušníky.

Jak dokládají výpovědi několika desítek zúčastněných vysokoškoláků, téměř všichni aspoň někdy poslouchali západní rozhlas (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 109), mnozí měli přístup také k neoficiální literatuře (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 110), ba i k samizdatu (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 112). Relativně častý byl byť i jen zprostředkovaný **kontakt s disentem** (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 112) a ovšem zkušenost s politicky motivovaným výslechem na (tajné) policii (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 112, 261).

Jak známo, manifestaci na Albertově připravovalo i nezávislé studentské sdružení STUHA sdružující **děti disidentů** (Marek Benda, Šimon Pánek, Jan Dus, Martin Klíma, Pavel Dobrovský, Michal Semín). Ovšem i studentští vůdci z řad oficiálního Socialistického svazu mládeže (Martin Mejstřík, Monika Pajerová) měli poměrně rozsáhlé styky s disidenty a dokonce s exulanty. Většina z nich chodila na demonstrace již před 17. listopadem

a podepisovala „protirežimní“ petice. **Osudy nejvlivnějších „studentských vůdců“ tak naprosto vyvracejí Dolejšího tvrzení o nějakém komunistickém zázemí.**

Začněme **Igorem Chaunem**, studentem filmové fakulty AMU. Chaun byl ve svém smýšlení ovlivněn otcovou náklonností k buddhismu (Otáhal/Vaněk, 1999: 362). K samizdatu se občas dostal přes přátele své matky (Otáhal/Vaněk, 1999: 363), která poslouchala západní rozhlas a na veřejnosti se otevřeně hlásila k chartistům (Otáhal/Vaněk, 1999: 363). Chaunův otec – malíř a hudební skladatel – nebyl režimem nijak protěžován, ale ani perzekvován.

**Martin Klíma**, student matematicko-fyzikální fakulty UK měl dědečka vězněného v 50. letech (Otáhal/Vaněk, 1999: 404). Jeho příbuzným byl za normalizace zakázaný spisovatel Ivan Klíma (Otáhal/Vaněk, 1999: 404), jehož žena Helena podepsala Chartu 77.

Rodiče Martina Klímy emigrovali v roce 1968 do Anglie, ale na počátku 70. let se poněkud nepochopitelně vrátili do vlasti. Otec Martina Klímy byl pak vyškrtnut z KSČ a měl zaražený profesní postup (Otáhal/Vaněk, 1999: 404-405). Přesto zůstal jako pedagog na matematicko-fyzikální fakultě. Matka Martina Klímy pracovala jako sekretářka katedry (Otáhal/Vaněk, 1999: 405). Martin Klíma se od roku 1988 účastnil demonstrací a podepsal Několik vět (Otáhal/Vaněk, 1999: 407). Již na gymnáziu se seznámil se Šimonem Pánkem (Otáhal/Vaněk, 1999: 406).

**Šimon Pánek**, student přírodovědecké fakulty UK byl dalším z předních studentských vůdců. Jeho otec patřil ke studentům, kteří během únorového převratu pochodovali na Pražský hrad, takže jej komunisté záhy vyloučili z vysoké školy. Později převáděl přes hranice, což mu vyneslo odsouzení a pobyt v uranovém lágru v Jáchymově. Odsud utekl, ale byl znovu zatčen a odsouzen. Během pobytu ve vězení se seznámil se spisovatelem, pozdějším chartistou Karlem Peckou. V 70. letech pracoval v ČTK, odkud jej nakonec propustili, takže skončil jako učitel jazyků (Otáhal/Vaněk, 1999: 637).

Matka Šimona Pánka byla kunsthistorička, mnoholetá pracovnice Národní galerie ve sbírce moderního umění. Po rozvodu žila s Jiřím Tichým, jenž byl (nezveřejněným) signatářem Charty 77. Doma pak přepisoval informace o Chartě. Šimon Pánek pak několikrát převážel tyto materiály například k Petru Uhlovi (Otáhal/Vaněk, 1999: 638). Doma měl téměř veškerou samizdatovou produkci (Otáhal/Vaněk, 1999: 638). Jeho otčím byl pak zatčen v roce 1988 (Otáhal/Vaněk, 1999: 640).

**Martin Mejstřík**, student DAMU, pocházel z křesťanské rodiny, sám chodil na náboženskou výchovu a od jisté doby se začal považovat za věřícího (Otáhal/Vaněk, 1999: 588). Jeho otec byl po roce 1968 vyloučen z KSČ a měl zákaz vyučovat na vysoké škole. Matka pracovala jako cizojazyčná sekretářka, překládala z němčiny a angličtiny (Otáhal/Vaněk, 1999: 555). Mejstřík občas poslouchal Hlas Ameriky, přes Karla Srpna z Jazzové sekce věděl o dění kolem Charty 77, dokonce se osobně zúčastnil jednoho semináře s Václavem Havlem (Otáhal/Vaněk, 1999: 584).

**Monika Pajerová**, studentka Filozofické fakulty UK, podle vlastních slov nebyla uvědoměle v Pionýru, snad i proto, že její intelektuálně a umělecky založené rodiče (matka psycholožka, otec fotograf) silně poznamenal rok 1968 a následný vývoj (srov. Otáhal/Vaněk, 1999: 622). V Praze se stýkali s umělci odsunutými z veřejného života (Otáhal/Vaněk, 1999: 623), matka Moniky Pajerové navázala přátelství s manželkou chartisty Svatopluka Karáska (Otáhal/Vaněk, 1999: 623), později přepisovala a roznášela prohlášení Charty 77 (Otáhal/Vaněk, 1999: 623). Otec Moniky Pajerové byl kvůli neoficiálním performancím zadržen na „osmačtyřicítku" (Otáhal/Vaněk, 1999: 623). V patnácti letech se Monika Pajerová dostala do Vídně (Otáhal/Vaněk, 1999: 623), kde navštívila své kamarády-emigranty. Později chodila na koncerty undergroundových kapel (Otáhal/Vaněk, 1999: 624), takže ještě coby studentka gymnázia absolvovala výslech v Bartolomějské (Otáhal/Vaněk, 1999: 624). Na konci 80. let se účastnila demonstrací (Otáhal/Vaněk, 1999: 628).

**Martin Bartůněk** – ač studentem relativně exponované fakulty žurnalistiky – pocházel z rodiny, kde nikdo nebyl v KSČ (Otáhal/Vaněk, 1999: 199). Babička a otec byli přímo antikomunisté a Bartůňka vychovávali v tomto duchu (Otáhal/Vaněk, 1999: 199). Přátelé rodičů působili v disentu (Otáhal/Vaněk, 1999: 199), v bytě Bartůňků se pravidelně scházeli lidé jako Vlasta Chramostová či Petr Pithart (Otáhal/Vaněk, 1999: 199).

**Michal Dočekal**, student AMU měl otce, na něhož prý poslal Zdeněk Jičínský kdysi policistu, neboť se vyjadřoval hanlivě o komunistech. Na vysokou školu jej z politických důvodů nevzali, později musel studovat při zaměstnání. Dočekalův dědeček zase prošel leopoldovským kriminálem (Otáhal/Vaněk, 1999: 268). Oba své rodiče charakterizuje Dočekal jako antikomunisty, kteří litovali, že v roce 1968 z Československa neemigrovali (Otáhal/Vaněk, 1999: 269). Dočekal se účastnil demonstrací během tzv. Palachova týdne, se spolužáky podepisoval petici za propuštění Václava Havla (Otáhal/Vaněk, 1999: 270): „Otec

mého nejlepšího kamaráda studoval s Václavem Havlem na nějaké dopravní škole. Přes něj jsem měl nějaké informace už velmi záhy, třeba o Plastic People.“ (Otáhal/Vaněk, 1999: 272)

**Tomáš Drábek**, student medicíny, měl matku primářku a odbornici na akutní medicínu (Otáhal/Vaněk, 1999: 439). Otce Tomáše Drábka vyloučili po roce 1968 z KSČ i z armády, kde předtím pracoval (Otáhal/Vaněk, 1999: 278). Drábek se pohyboval v okolí Jazzové sekce, chodil na Kampu k symbolickému hrobu Johna Lennona (Otáhal/Vaněk, 1999: 279) a hlavně do kulturního střediska **americké ambasády** (Otáhal/Vaněk, 1999: 280). To vše již v době studií na gymnáziu. Na vysoké škole se potom setkal se spolužáky z prostředí disentu nebo s věřícími (Otáhal/Vaněk, 1999: 284) a dále se samotnými mluvčími Charty 77 (Otáhal/Vaněk, 1999: 286). Účastnil se protestů během tzv. Palachova týdne (Otáhal/Vaněk, 1999: 289).

**Dalibor Fencl** z ČVUT měl sice oba rodiče vysokoškolské pedagogy a členy KSČ (Otáhal/Vaněk, 1999: 318), sám ale chodil na demonstrace (Otáhal/Vaněk, 1999: 318) a předtím již jako mladý četl samizdat (Otáhal/Vaněk, 1999: 320). Před 17. listopadem byl již členem Hnutí za občanskou svobodu (Otáhal/Vaněk, 1999: 322).

**Vlastimil Ježek**, další pražský vysokoškolák a účastník stávky, poznal již v mládí chartisty Danu Němcovou, Svatopluka Karáska (Otáhal/Vaněk, 1999: 385), později Kamilu Moučkovou (Otáhal/Vaněk, 1999: 397). Poslouchal západní rozhlas (Otáhal/Vaněk, 1999: 386) a koncem 80. let chodil na demonstrace (Otáhal/Vaněk, 1999: 397).

**Martin Konečný**, rovněž pražský vysokoškolák a účastník listopadové demonstrace, měl – i díky rodině – rozsáhlé styky s disentem. Jeho matka znala Vlastu Chramostovou, ale i Jana Patočku, podílela se také na vydávání samizdatových děl (Otáhal/Vaněk, 1999: 436). Martin Konečný se potkal i s Václavem Havlem (Otáhal/Vaněk, 1999: 438), docházel nicméně hlavně za písničkáři (Otáhal/Vaněk, 1999: 440) a na bytové semináře filosofa Petra Rezka (Otáhal/Vaněk, 1999: 439).

**Věra Krincvajová**, studentka žurnalistiky, měla otce jenž pracoval pro armádu, dokonce byl i s rodinou během normalizace několik let v Libyi (Otáhal/Vaněk, 1999: 463). Později ale mluvil protikomunisticky (Otáhal/Vaněk, 1999: 467). Věra Krincvajová chodila pravidelně na

demonstrace (Otáhal/Vaněk, 1999: 470) a před 17. listopadem dokonce navštívila s kamarádkou Klárou Pospíšilovou Václava Havla v nemocnici (Otáhal/Vaněk, 1999: 472).

**Pavel Lagner**, student umělecké vysoké školy, pocházel z rodiny, jíž komunisté zkonfiskovali majetek (Otáhal/Vaněk, 1999: 491) a která se proto štítila i jen Rudého práva (Otáhal/Vaněk, 1999: 492). Sám Pavel Lagner musel čelit stupňujícím se svodům i vydírání StB (Otáhal/Vaněk, 1999: 494-495). Ještě před 17. listopadem se sešel i s Václavem Havlem (Otáhal/Vaněk, 1999: 504).

**Pavla Knoblochová** z Prahy měla oba rodiče v KSČ, její otec působil jako vědecký pracovník na Vysoké škole chemicko-technologické (Otáhal/Vaněk, 1999: 651), příbuzný z rodiny však emigroval do Švýcarska (Otáhal/Vaněk, 1999: 651). Pavla Knoblochová chodila na demonstrace (Otáhal/Vaněk, 1999: 656) a přidala se do organizace nezávislých studentů STUHA (Otáhal/Vaněk, 1999: 653).

**Milan Podobský** z Prahy měl oba rodiče v KSČ, pracovali jako ředitelé škol (Otáhal/Vaněk, 1999: 669). Milan Podobský poslouchal doma západní rozhlas (Otáhal/Vaněk, 1999: 670) a později byl pro své nezávislé aktivity podmínečně vyloučen z vysoké školy (Otáhal/Vaněk, 1999: 671). Znal se s Alexandrem Vondrou, mluvčím Charty 77 v roce 1989 (Otáhal/Vaněk, 1999: 673).

**Jiří Slabý** z Prahy pocházel z katolické rodiny, která poslouchala západní rozhlas. Otce měl zaměstnaného na lékařské fakultě (Otáhal/Vaněk, 1999: 703). Jiří Slabý se již během dospívání poznal s dětmi disidentů, materiály Charty 77 a proskribovanými kapelami (Otáhal/Vaněk, 1999: 704). Na konci 80. let podepisoval petice (Otáhal/Vaněk, 1999: 705).

**Jolana Šopovová** (v roce 1989 v Praze) měla matku v KSČ, ale otce vyloučeného (Otáhal/Vaněk, 1999: 739). Na střední škole si obstarávala materiály Jazzové sekce (Otáhal/Vaněk, 1999: 740), později se dostala do prostředí blízkého Chartě 77 (Otáhal/Vaněk, 1999: 741). V prosinci 1988 cestovala do Londýna (Otáhal/Vaněk, 1999: 743), pak se účastnila protestních akcí, dokonce si vyměnila korespondenci s Václavem Havlem (Otáhal/Vaněk, 1999: 745).

**Pavel Žáček**, student fakulty žurnalistiky z Prahy chodil na demonstrace (Otáhal/Vaněk, 1999: 839), znal dobře indexové tituly (Otáhal/Vaněk, 1999: 842). Spolu s Věrou Krincvajovou a Klárou Pospíšilovou diskutoval se Sašou Vondrou na demonstraci 15. listopadu 1989. Spolu s Rebekou Křižanovou se setkal i s dalším významným chartistou Ladislavem Lisem (Otáhal/Vaněk, 1999: 851).

## 4. Závěr – Myšlení musí provokovat

V předkládané práci jsme se věnovali rozboru vybraných dvou navazujících částí tzv. „Analýzy 17. listopadu" (dále jen Analýza) od Miroslava Dolejšího. Uvedený text představuje známou a možno říci i relativně sofistikovanou konspirační teorii o Chartě 77 a sametové revoluci. Naší výzkumnou otázkou bylo v této souvislosti zjistit, co z Analýzy tvoří fakta, respektive více či méně pravděpodobné domněnky, popřípadě prokazatelné omyly či dokonce záměrné dezinformace. Postupovali jsme přitom metodou konfrontace Analýzy s všeobecně přijímanými zdroji, zejména pracemi historiků a politologů, ale i výpověďmi přímých účastníků tehdejších událostí.

Analýza jako celek trpí hlavně dvěma zásadními nedostatky – Dolejší jednak většinu svých tvrzení nijak nedokazuje (to jsme se tedy pokusili udělat za něj) a navíc je předkládá až příliš tezovitě (například složitému problému vztahu StB a Charty 77 věnuje pouze tři až čtyři odstavce). Projevuje také tendenci vidět za vším nějaký skrytý plán, často dokonce mnohaletý a v některých případech i ne zcela logický. V tom je plně poplatný základních znakům teorií spiknutí.

Dolejšího nejzávažnější teze (a současně obvinění) narážejí na (absolutní) nedostatek důkazů a někdy je obtížné jim přiznat byť i jen malou míru pravděpodobnosti. **Řada jiných tvrzení Analýzy však odpovídá plně realitě či má přinejmenším určitý pravdivostní základ a/nebo se jeví jako vcelku racionální a více či méně podložené domněnky.** V tomto smyslu se potvrdila pracovní hypotéza, jak jsme ji představili v úvodu předkládané práce.

Problematičnost Analýzy tedy spočívá ve zbytečném přehánění některých obvinění, zejména v citlivé a vždy těžko verifikovatelné oblasti působení tajných služeb. Pokud by se ale nejkontroverznější Dolejšího tvrzení oslabila, snad by je šlo přijmout jako pracovní hypotézy. „Analýza 17. listopadu" tedy zůstává v něčem pochybným, ale zároveň i pozoruhodným a v jistém smyslu přece jen relevantním textem.

* * *

Konkrétně jsme došli k následujícím závěrům: Dolejší má pravdu, pokud jde o osobní, příbuzenské, ale i zájmové a finanční propletence v Chartě 77, stejně jako o podíl exkomunistů mezi (prvními) signatáři nebo o dlouholetou masivní materiální a propagandistickou podporu ze zahraničí. Zůstává však sporné, co všechno lze z těchto faktů vyvozovat a co už nikoli. Podobně můžeme tematizovat i (nezanedbatelné) zastoupení židů/Židů mezi disidenty (nebo sponzory československé opozice), nicméně způsob, jakým tak činí Dolejší, jej vystavuje podezření z antisemitismu. Nejen proto by se měl budoucí výzkum zaměřit spíše na případné souvislosti mezi zednářstvím a různými protikomunistickými snahami (včetně Charty 77), což je potenciálně slibné a dosud málo probádané téma, které Dolejší oprávněně nadnesl, ale bohužel současně i zveličil.

Nejsme schopni dokázat a nepovažujeme ani za pravděpodobné tvrzení Analýzy, že posrpnové prověrky v KSČ sloužily ve skutečnosti k převedení části straníků do jakési kádrové zálohy vědomě vyčleněné pro budoucí vývoj v 70. a dokonce 80. letech. Na druhou stranu připouštíme, že vyloučení komunisté a později především chartisté tvořili zárodek takzvané kontraelity, o jejíž alespoň částečné politické kooptaci uvažovali v předvečer revoluce i samotní normalizátoři, o exilu nemluvě. To platí zejména o Václavu Havlovi, který byl svým způsobem skutečně predestinován k politické funkci, jak naznačuje Dolejší. Jako téměř jistě pravdivé hodnotíme i nepřímé tvrzení Analýzy, že Havlovu instalaci do funkce prezidenta podporovala jak Moskva (KGB), tak Washington (CIA).

Víme ostatně o různých kontaktech opozice a části vládnoucí moci z konce 80. let. Dolejší toto počínající sbližování chybně redukuje v podstatě jen na Obrodu a Rudolfa Hegenbarta, aniž by zmiňoval například iniciativu MOST a osoby z okruhu premiéra Adamce nebo úlohu lidovce Josefa Bartončíka, který již rok před revolucí fungoval jako „spojka" pro disent. Nejen ve světle těchto skutečností nemůžeme označit za zcela nereálný ani scénář, podle něhož došlo ještě před 17. listopadem k nějaké dohodě mezi hypotetickými zasvěcenci ve stále sebevědomější opozici a vybranými osobami ve strukturách evidentně kolabujícího režimu. Pro uvedené (Dolejšího) podezření však nedisponujeme žádnými důkazy. Další bádání by se proto mělo orientovat na tuto otázku a na celkový vývoj v kritickém období předcházejícímu sametové revoluci.

Rovněž nelze potvrdit „kacířskou“ tezi Analýzy, že Charta 77 představovala ve skutečnosti takzvanou řízenou opozici, působící v rámci jakýchsi dohod s komunisty a ve spojení s StB a KGB. Představa takto rozsáhlého a dlouholetého spiknutí se vymyká všem dosud známým analogiím v dějinách tajných služeb a odporuje i zdravému rozumu. Tento argument považujeme za přesvědčivý i v podmínkách, kdy nemůžeme nic vědět o obsahu příslušných moskevských archivů a kdy na české straně řada důležitých dokumentů zmizela (a to i díky některým chartistům, což různým podezřením spíše nahrává).

Na druhou stranu je zřejmě možné uvažovat o Chartě 77 jako o »kontrolované opozici«. StB měla o činnosti disentu velmi dobrý přehled a snad jej byla schopna i v něčem ovlivnit. Lze také připustit, že tajná policie opozici využila ve svých plánech, zejména na konci 80. let a v souvislosti se 17. listopadem. O tomto datu se předem vědělo, že nejspíš způsobí otřes na domácí politické scéně. Z mnoha okolností tehdejší manifestace, jejího potlačení a následného vývoje se ukazuje jako nezpochybnitelné, že o destabilizaci situace v Československu usilovala i samotná StB, která průběh událostí významně manipulovala. Zde můžeme plným právem hovořit o spiknutí, ačkoli není přesně jasné, kdo všechno se jej zúčastnil a s jakým cílem. Dolejší opět zužuje celý problém na osobu Rudolfa Hegenbarta, aniž by uvažoval o roli Alojze Lorence, jiného důvodně podezřelého z organizace komplotu. Zároveň autor Analýzy odmítá všeobecně rozšířený názor, že spiklenci z řad perestrojkových komunistů chtěli jen odstranit neschopné konzervativní představitele KSČ v čele s Milošem Jakešem. Podle Dolejšího počítal plán (dojednaný i s Chartou 77) od začátku s celkovým předáním moci a ústupem komunistů do předem připravených pozic (patrně v ekonomické oblasti), při zachování určité kontinuity předlistopadového režimu, byť již reprezentovaného disidenty. Důkazy však opět chybí a obvinění se i beztak jeví jako přehnaně dalekosáhlé. Přesto platí, že určité struktury normalizačního režimu počítaly s jistými politickými a ekonomickými změnami, na které se více či méně připravovaly. Po revoluci pak exkomunisté skutečně do značné míry opanovali byznys, to však lze vysvětlit i bez postulátu předchozího spiknutí. Podobně i určitá kontinuita před- a po- listopadového režimu mohla být spíše diktována praktickou nutností a upřímným přesvědčením vedoucích chartistů, než nějakou tajnou dohodou. A pokud přece jen došlo k jistým dohodám (a domníváme se, že ano), pak až při prosincových jednáních OF a KSČ.

Jinými slovy: koncepce „národního porozumění“, zvláštního přechodného období (1989-1992) s garancemi komunistům a s určitou kontinuitou s předlistopadovým režimem (alespoň

částečnou a jen v některých oblastech) – to vše mohlo dost dobře být dodatečně předmětem neveřejných ujednání mezi opozicí a odcházejícími komunisty, současně však šlo o logický důsledek filosofie Charty 77, která nikdy nebyla revolučně konfrontační. Svou roli sehrála samozřejmě i objektivní nemožnost okamžité „dekomunizace“ společnosti a pozitivní působení vzorů pokojných přechodů k demokracii v Polsku a Maďarsku (srov. Suk, 2003: 381), kde rovněž došlo k tzv. negociovaným tranzicím, tj. oboustranně přijatelným, ne-li přímo výhodným dohodám mezi „poraženými“ (realistickými komunisty) a „vítězi“ (umírněnou opozicí).

Hladké předání moci nezpůsobila již dříve uzavřená dohoda, nýbrž příznivá mezinárodní situace a také přítomnost konkrétních lidí určitého založení na obou stranách pomyslné barikády. V rozhodujícím okamžiku agónie režimu odmítli jeho nositelé represivně zasáhnout proti bouřícímu se obyvatelstvu, a opoziční intelektuálové odkojení humanismem nepřistoupili v revoluční situaci k politice revanše. Radikalismus ostatně neexistoval ani u většiny české veřejnosti. Toto se zdá být hlavním vysvětlením překvapivé koalice starých a nových mocenských elit, jejichž případné "gentlemanské dohody“ jsou až odvozeného řádu.

Polistopadová garnitura vzešlá z OF nebyla tedy antikomunistická jak z důvodu vlastního přesvědčení, tak i kvůli strategicko-taktickým ohledům (Suk, 2003: 385). Jinými slovy: v národním porozumění byl idealismus i pragmatismus, úctyhodná velkorysost i problematická blahosklonnost, dobrá vůle i nevyhnutelnost, a teprve pak zřejmě i trochu toho „spiknutí“.

# Použité zdroje:

**I. Primární zdroj**

Dolejší, Miroslav. Analýza 17. listopadu a změn ve Východní Evropě v roce 1989. (on-line text) http://www.cibulka.com/nnoviny/nn1998/nn0198/obsah/mir/mir.htm

**II. Sekundární zdroje**

**II.a Knihy teoreticko-metodologické**

Drulák, Petr a kol. (2008) Jak zkoumat politiku : kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál

Dvořáková, Vladimíra / Kunc, Jiří (1994). O přechodech k demokracii. Praha: SLON

Jodl, Miroslav (1968). Teorie elity a problém elity. Praha: Academia

Možný, Ivo (2009). Proč tak snadno : některé rodinné důvody sametové revoluce. Praha: SLON (3. vydání)

Pipes, Daniel (2003). Spiknutí : názory a teorie. Praha: Themis

**II.b Encyklopedie**

Churaň, Milan a kol. (1998) Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. I.-II. díl. Praha: Libri, 1998

**II.c Monografie**

Andrew, Christopher / Mitrochin, Vasilij (2001). Neznámé špionážní operace KGB : Mitrochinův archiv. Praha: Academia

Čechurová, Jana (2002). Čeští svobodní zednáři ve XX. století. Praha: Libri

Day, Barbara (1999). The Velvet Philosophers. London: The Claridge Press

Grocki, Michal (1993). Konfidenti mezi námi. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku

Jaspers, Karl (1991). Otázka viny. Praha: Mladá fronta

Jechová, Květa (2003). Lidé Charty 77 : zpráva o biografickém výzkumu. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Keane, John (1999). Václav Havel: politická tragédie v šesti dějstvích. Praha: Volvox Globator

Kusin, Vladimir V (1971). The Intellectual Origins of the Prague Spring: The Development of Reformist Ideas in Czechoslovakia. Cambridge: Cambridge University Press

Luža, Radomír (2001). Československá sociální demokracie : kapitoly z let exilu 1948-1989. Praha: Československé dokumentační středisko

Měchýř, Jan (1999). Velký převrat či snad revoluce sametová? : několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech 1989-1992. Praha: Progetto

Soros, George (1991). Směnka na demokracii. Praha: Prostor

Suk, Jiří (2003). Labyrintem revoluce : aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990) Praha: Prostor

Vachalovský, Přemysl / Žáček, Pavel (2003). Jan Kavan v labyrintu služeb. Praha: Formát

**II.d Paměti (vzpomínky)**

Bartuška, Václav (1990). Polojasno : pátrání po vinících 17. listopadu 1989. Praha: Ex Libris

Brod, Toman (2007). Ještě že člověk neví, co ho čeká : života běh mezi roky 1929-1989. Praha: Academia

Frolík, Josef (1990). Špión vypovídá. Praha: Orbis

Hájek, Jiří (1997). Paměti. Praha: Ústav mezinárodních vztahů

Kohout, Pavel (2005). To byl můj život?? (První díl), 1928-1979. Praha: Litomyšl-Paseka

Kolman, Arnošt (2005). Zaslepená generace : paměti starého bolševika. Brno: Host

Lorenc, Alojz (1992). Ministerstvo strachu? : neskartované vzpomínky generála Lorence. Bratislava: Tatrapress

Mandler, Emanuel (2005). Škodolibé úsměvy svobody z let 1955 až 1992. Praha: Emanuel Mandler

Studenti psali revoluci. Praha: Univerzum, 1990

**II.e Knihy rozhovorů**

Cibulka, Petr (1999). Tak pravil Petr Cibulka : odpověď vládnoucímu komunistickému dobytku /rozhovor s P. Cibulkou vedli Tomáš Koudelka a Petr Jüngling/ Olomouc: Votobia

Janík, Pavol (2000). Generál Lorenc – Dešifrovaný svet. Banská Bystrica: Forza

Jařab, Josef (1998). Večerní rozmluvy s hosty Univerzity Palackého 1991-1996. Olomouc: Votobia

Nyklová, Milena (2006). Pravda a báseň Evy Kantůrkové. Praha: Baronet

Otáhal, Milan / Vaněk, Miroslav (1999). Sto studentských revolucí : studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění. Praha: Lidové noviny

Tichák, Tomáš / Burian, Václav (1997). Sedmkrát sedm kruhů : Jaroslav Šabata, příběh paradoxního politika. Olomouc: Votobia
Urbášek, Pavel / Vaněk, Miroslav (eds.) Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I.-II. díl. Praha: PROSTOR, 2005

**II.f Biografie**

Podracký, Vlastimil (2006). Hrdinům se neděkuje : příběh Vladimíra Hučína. Krásná Lípa : Marek Belza

**II.g Bibliografie**

Gruntorád, Jiří (1998). Informace o Chartě 77 1978-1990 : článková bibliografie. Brno: Doplněk

**II.h Dokumenty**

Bok, John / Vachalovský, Přemysl (2000). KATO : příběh opravdového člověka. Olomouc : Hill
Hanzel, Vladimír (1991). Zrychlený tep dějin : reálné drama o deseti jednáních : autentické záznamy jednání představitelů státní moci s delegacemi hnutí Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu v listopadu a prosinci 1989. Praha: OK centrum
Schovánek, Radek (ed.) (2006). Svazek Dialog : StB versus Pavel Kohout : dokumenty StB z operativních svazků Dialog a Kopa. Praha: Litomyšl: Paseka
Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989 (http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1236_02.htm)

**II.i Komentáře**

Kučera, Rudolf (1992). Komentáře : politické analýzy z let 1990-1992. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku
Kučera, Rudolf (1998). Omyly české transformace : (politické analýzy z let 1993-1998). Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku

**II.j Sborníky**

Dejmal, Ivan (2008). Prostor k úvaze (editorky Kateřina a Háta Dejmalovy). Lomnice nad Popelkou: Studio JB

Jindrová, Kamila / Tachecí, Pavel / Źd'árský, Pavel (2005). Mistr dialogu Milan Machovec : sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa. Praha: Akropolis
Kostlán, Antonín (ed.) (2003). Věda v Československu v období normalizace (1970-1975), Sborník z konference, Praha, 21.-22. listopadu 2001, VCDV, Praha
Pažout, Jaroslav (ed.) (2008). Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989. Praha: Libri prohibiti
Vladislav, Jan (ed.) (1989). Czechoslovakia: Heat in January 1989. ACTA (Quarterly of the Documentation Centre for the Promotion of Independent Czechoslovak Literature), Vol. 3, No. 9-12, Scheinfeld-Schwarzenberg, Winter (December)
Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, 1997
Nadace Charty 77 : dvacet let (1998). Brno: Atlantis

**II.k E-knihy**

Krejčí, Oskar (2004). Sametová revoluce: pohled ze Strakovky. (vydaly Britské listy) http://www.blisty.cz/files/knihy/krejci/listopad_89.pdf

**II.l Prózy**

Bondy, Egon (2001). Bezejmenná. Brno: Zvláštní vydání; Praha: Maťa

**II.m Odborné články**

Blažek, Petr. Akce „Červotoč". Tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák jako kurýr Polsko-československé solidarity. *Pražský web pro studenou válku*, Vol. 3, No. 1, 2006 http://www.praguecoldwar.cz/cervotoc.htm#odkaz2
Cottin, Heather. George Soros: Imperial Wizard/Double Agent. *Covert Action Quarterly*, Fall 2002
Faujas, Alain. Sur les ruines du communisme. A l'est, le retour des francs-maçons. *Le Monde diplomatique*, Avril 2000 http://www.monde-diplomatique.fr/2000/04/FAUJAS/13700.html
Sak, Petr / Kolesárová-Saková, Karolína. Minulost, historie a generace. *Britské listy*, 9.11.2009 http://www.blisty.cz/2009/11/9/art49752.html

**II.n Články v médiích (v tisku a rozhlase):**


Barša, Pavel. Vykořeněný lid ve vykořeněné době. *Lidové noviny*, 5.8.2006

Beneš, Jan. Setkání v Berlíně. *Český dialog* 1-2/2007
http://www.cesky-dialog.net/clanek.php?idcl=2628&aidci=

Cashman, Greer Fay. Grapevine: A little Egyptian brinkmanship. *The Jerusalem Post*, 28.7.2009
http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=12

48277914522

Clark, Neil. NS Profile – George Soros. *New Statesman*, 2.6.2003
http://www.newstatesman.com/200306020019

Čeřovský, Zbyněk. Hovory do Lán. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1.1.1994)
http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1994/nn0694/obsah/8.htm

Drchal, Václav. Tuzexové bony ze Švédska. *Lidové noviny*, 9.1.2007

Drchal, Václav. Jak padla totalita? Dokumenty k listopadu 1989 jsou stále 'tajné'. *Lidové noviny*, 18.7.2009
http://www.lidovky.cz/jak-padla-totalita-dokumenty-k-listopadu-1989-jsou-stale-tajne-prn-

/ln_domov.asp?c=A090718_122926_ln_domov_ter

Gazdík, Jan. Komunisté chtěli Havla do vlády, přiznal Jakeš. *MF Dnes*, 13.10.2005
http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A051012_205743_domaci_pat

Havel, Jiří. Zastřelte si svého milicionáře. *Hospodářské noviny*, 27.2.2007

Hromádková, Alena. Od Versailles až po Helsinské dohody a Chartu 77: právo na dějinnou

paměť. *Babylon* 7/2007

Hvížďala, Karel. Štěstí i smůla politika Václava Havla. *MF Dnes*, 28.5.2004

Ján Budaj: Havel robil tajné dohody s komunistami (rozhovor Karola Sudora). *SME.sk*, 17.11.2008
http://www.sme.sk/c/4178242/jan-budaj-havel-robil-tajne-dohody-s-komunistami.html

Kantor, Lukáš. Více střízlivosti! aneb Charta 77 ve světle teorie elit.“ *revue PROSTOR* č. 75, 2007, str. 181-184

Kořínek, Marek. Kulisy a zákulisí OF. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1995)
http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1995/nn3495/obsah/13.htm

Kramer, Alexandr. Zásah doktorky Vesecké do kauzy Čunek považuji za selhání, říká Pavel

Rychetský. *Právo*, 3.11.2007

Neumann, Ondřej. Sověti chtěli schůzku s Havlem už před generální stávkou (vzpomíná na události z konce roku 1989 v rozhovoru pro Lidové noviny Michael Kocáb). *Lidové noviny*, 22.11.1999

Pečinka, Bohumil. Jan Kavan. *Reflex* 37/2002 (12.9.2002)
http://www.reflex.cz/Clanek10636.html

Placák, Petr. Opět trochu legrace pane Škutino. *Necenzurované noviny* (vyšlo 1.1.1992)
http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1992/nn2492/obsah/11.htm

Schovánek, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidové noviny*, 9.1.2007

Šícha, Jan. Nechci to vidět (Rozhovor s Arnoštem Lustigem). *Literární noviny*, 14.12.2004 http://www.literarky.cz/index_o.php?p=archiv&text=1219

Šustrová, Petruška. Pašije v Roxy. *BBC*, 13.5.2005 http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/05/050513_radiofejeton.shtml

Šustrová, Petruška. „Mámo, ten uherák dávaj v kriminále každýmu?“ *Xantypa* 9/2009 (rozhovor s Petruškou Šustrovou vedli Pavlína Formánková a Petr Koura) http://www.xantypa.cz/cislo-09-09/849-3/petruska-sustrova

Tigrid, Pavel. Havel, klíčový hráč české politiky, odchází. *MF Dnes*, 31.1.2003

Zídek, Petr. „Spustili to Židi, zednáři a estébáci“. *Lidové noviny*, 14.11.2009 http://www.lidovky.cz/spustili-to-zidi-zednari-a-estebaci-d6j-

/ln_noviny.asp?c=A091114_000091_ln_noviny_sko&klic=234218&mes=091114_0

Zídek, Petr. Tajemné Svědectví Pavla Tigrida. *Lidové noviny*, 21.10.2006 http://www.cs-magazin.com/2006-12/view.php?article=articles/cs0612147.htm

Žáček, Pavel. Rudolf Hegenbart. *Reflex* 45/1999 (11.11.1999) http://www.reflex.cz/Clanek6056.html

Odpověď na nesvobodu. *A2 kulturní týdeník* 1/2007 (rozhovor Lukáše Rychetského

s Petrem Uhlem) http://www.advojka.cz/archiv/2007/1/odpoved-na-nesvobodu

S Milošem Hájkem o konci války. *Listy* 2/2005 (rozhovor vedl Tomáš Tichák) http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020503

Komárek: Revoluci jsme nezvládli. *MF Dnes*, 6.11.2004 (rozhovor vedli Jindřich Šídlo

a Petr Šimůnek

Ze života českých zednářů. *Lidové noviny*, 9.9.2006

Dobrý den, Zdeněk Rotrekl z Brna. Rozhovor Babylonu s básníkem Zdeňkem Rotreklem.

*Babylon* č. 5/2007

Byly to odlišné světy. Diskuse o Chartě 77 a politických vězních z padesátých let. *Babylon* č. 5/2007

*Týden* 45/2009

**II.o Články na internetu**

Baroch, Pavel. Objev: Jak Jakeš otevřel Němcům cestu na Západ. *Aktuálně.cz* 20.9.2009 http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=647176

Blažek, Petr / Koura, Petr. Dějepisec v centru dění. http://www.czsk.net/svet/clanky/osobnosti/luza.html

Kobliha, Bohumil. O denunciantech, jejich pomluvách a lžích. http://www.svedomi.cz/svedomi/2009/kob_0903_o_denunciantech_jejich_pomluvach_a_lzic

h.htm

Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. II.

http://www.ksl.wz.cz/ObrodaII.htm

Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. III. http://www.ksl.wz.cz/Obroda%20III.htm

Kohout, Luboš. Klub Obroda v hnutí odporu a v převratu 1988 – 1991. IV. http://www.ksl.wz.cz/ObrodaIV.htm

Placák, Petr. Malý Muk. http://www.fragmenty.cz/archiv/iy211.htm

Šilhánová, Libuše. Osobnost lidských práv: Jan Štern. *Lidská práva* (časopis Českého helsinského výboru) 3/2006 http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2006092906

Šťastný, Ondřej. Jak StB zlomila člena Divadla Járy Cimrmana. *iDNES.cz* 8.9.2007 http://zpravy.idnes.cz/jak-stb-zlomila-clena-divadla-jary-cimrmana-f2l-/domaci.asp?c=A070908_104458_domaci_jan

Tesař, Jan. Instituce (Na okraj Daňkovy Úvahy o prohrách a vítězstvích) http://lko.nazory.cz/BULLET/BULLETIN101H.HTM

Osobní nenávist jsem nikdy nepociťoval (rozhovor Karla Pacnera s Alojzem Lorencem). http://www.cs-magazin.com/2009-01/view.php?article=articles/cs090138.htm

Přepis rozhovoru Ludvíka Zifčáka pro Ostravský večerník http://www.cibulka.com/petr/roz/99/01.htm

Rozhovor s Miroslavem Ransdorfem http://www.ransdorf.com/rozhovory/reflex/Časopis%20vlády%20SR%20Verejná%20správa.pdf

Přetištěný rozhovor Richarda Sachera a Viliama Ciklaminiho pro deník SUPER http://www.cibulka.net/petr/view.php?cisloclanku=2003010101

Čtyři chyby polistopadové politiky - rozhovor s Karlem Křížem (vedl Bohumil Pečinka) http://www.ceskapravice.cz/archiv/rezervo.htm

**II.p Ročenky, oběžníky, bulletiny, věstníky**

American Jewish Year Book, 1978 (Eastern Europe) http://www.ajcarchives.org/AJC_DATA/Files/1978_11_EastEurope.pdf

American Jewish Year Book, 1976 (Eastern Europe) http://www.ajcarchives.org/ajc_data/files/1976_11_easteurope.pdf

Roš Chodeš, srpen 2006 http://www.fzo.cz/db_img/soubor408_402.pdf

Hatikva, září 2005 (27.9.2005) http://www.zlu.cz/hatikva/2005/ZLU_HATIKVA_2005_01.pdf

Maskil, duben 2007 http://www.maskil.cz/5767-7/index.htm

Brožura britského ministerstva zahraničí k tématu záchrany židů během druhé světové války http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf1/commemorating-diplomats

## II.q Odkazy na internetu

http://libpro.cts.cuni.cz/charta/index2.htm#b (internetový archiv dochovaných podpisových lístků signatářů Charty 77)

http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-evidencni-zaznamy (evidenční záznamy StB)

http://www.totalita.cz/1989/1989_11_smid.php (informace o roli Ludvíka Zifčáka v událostech 17. listopadu 1989)

http://vaclavhavel.cz (oficiální webové stránky Václava Havla)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana (zejména hesla o Rudolfu Slánském, Gertrudě Sekaninové-Čakrtové, Otu Ornestovi, Pavlu Tigridovi, Eduardu Goldstückerovi, Vladimíru Železném, Fedoru Gálovi)

http://terezabouckova.cz/cz/zivotopis (informace o Tereze Boučkové)

http://totalita.cz/vysvetlivky/o_rumlji.php (informace o Jiřím Rumlovi)

http://www.bpb.de/publikationen/1QZWG5,1,0,Der_Riss_durch_die_Partei.html (informace o Michalu Reimanovi)

http://www.zieleniec.eu/josef-zieleniec/ (informace o Josefu Zieleniecovi)

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_skutinav.php (informace o Vladimíru Škutinovi)

http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=1&name=%A9kutina+Vladim%EDr (informace o Vladimíru Škutinovi)

http://www.humanizmus.sk/ (stránky bratislavské zednářské lóže Humanizmus)

http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/lide/ (webové stránky Židovské obce v Olomouci)

## II.r Ostatní zdroje:

Mezinárodní vědecká konference „u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77“ konaná 21.-23. března 2007 v Praze

Labyrintem revoluce (pořad České televize, 1. díl, ČT 2, 6.11.2006)

Prohlášení Charty 77 (http://libpro.cts.cuni.cz/charta/)

Informace o Chartě („Infoch“) č. 1/1978 (Oznámení)

Otevřený dopis Jana Tesaře mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi

http://www.cibulka.com/77/1978/INFORM03/15.htm

http://www.cibulka.com/77/1979/INFORM02/19.htm (Informace o Chartě 77 z roku 1979)

http://www.cibulka.net/77/1977/21.htm (Sdělení Charty 77 z 30. června 1977 podepsané Jiřím Hájkem)